

๓๕. นวติวสุสสหัสธานี

อายุ วิชชติ. ทาวเท

ทาวตา ตัญจมาโน โส

ตาเรลี ชนคัม พหุ.

๓๖. โฉวทิตฺวา พหุ สตุเต

สนฺตาเรตฺวา พหุ ชเน

โสปี สตุถา อตุลยโส

นิพฺพุโต โส สสาวโก.

๓๗. ปุสฺโส ชินวโร สตุถา

เสนารามมฺหิ นิพฺพุโต

ธาทูวิทฺถาริกัม อาสี

เตสุ เตสุ ปเทสโตติ.

ปุสฺสพฺพุทฺธวโส อฏฺฐารสโม.

๓๕. ครั้นนั้นมนุษย์ทั้งหลายมีอายุเก่าหมื่นปี
พระพุทธรองค์ทรงดำรงอยู่(เป็นเวลา
นานถึง)เพียงนั้น ทรงยังฝูงชนเป็น
อันมากให้ขามพน (หวังแห่งตักหา
บรรลุนิพพาน) แล้ว.

๓๖. พระบรมศาสดา ผู้มีพระยศไม่มีบุคคล
เทียบเท่า แม่พระองค์นั้น ทรง
สั่งสอนสัตว์เป็นอันมาก ทรงยังฝูงชน
เป็นอันมากให้ขามพน (หวังสงสาร)
พระพุทธรองค์ พร้อมทั้งพระสาวก
เสด็จเข้าสู่พระนิพพานแล้ว.

๓๗. สมเด็จพระชินวรปุสสะพระบรมศาสดา
เสด็จเข้าสู่พระนิพพานแล้ว ณ พระ-
เสนาราม พระบรมสารีริกธาตุได้แผ่
ออกจากประเทศไปในประเทศต่าง ๆ
ฉะนี้แล.

จบ พระปุตฺสพฺพุทฺธวํสํ ที่ ๑๘.

๒๑. วิปัสสีพุทธวงศ์

๑. ปุัสสัสส จ อปเรน
สมุพฺพุโธ ทวิปทุตฺตโม^๑
วิปัสสี นาม นาเมน
โลเก อปฺปชฺชช จกฺขมา.

๒. ^๒อวิชฺช^๒ สพฺพ^๒ ปทาเลตฺวา
ปตฺโต สมนโพนธิมุตฺตม^๒
ธมฺมจกฺก^๒ ปวตฺเตตฺต^๒
ปฏฺกามิ พนฺธุมตีปฺร^๒.

๓. ธมฺมจกฺก^๓ ปวตฺเตตฺตฺวา
อุโป โพนฺธเสสิ นายโก
คณนาย น วตฺตพฺโพ
ปจฺมาภิสฺมโย อหุ.

๒๑. พระวิปัสสีพุทธวงศ์

๑. ในกาลต่อจากพระพุทธเจ้าปุัสสะ ได้
มีพระสัมพุทธเจ้า ผู้สูงสุดในบรรดา
สัตว์ทวิบาททั้งหลาย เมื่อกล่าวโดย
พระนาม มีพระนามว่าวิปัสสี ทรงมี
พระจักขุ (คือพระปัญญา) ไต่เสด็จ
อุบัติขึ้นแล้วในโลก.

๒. พระพุทธองค์ ทรงทำลายอวิชชาทั้ง-
มวล บรรลุพระสัมโพธิญาณอันสูงสุด
แล้ว ทรงหวังจะประกาศพระธรรม-
จักรได้เสด็จจาริกไปยังเมืองพันธุมดี
แล้ว.

๓. ครั้นพระบรมนายกทรงประกาศพระ-
ธรรมจักรแล้วได้ทรงโปรดชนทั้งสอง
(คือพระขัตตุกุมาร ผู้เป็นกนิษฐภคินี
และทิสสุมารอนุบุตรปุโรหิต) ให้ตรัสรู้

^๑ ก. ทวิปทุตฺตโม. ^{๒-๒} ก. อวิชฺชชณฺฑ.

- แล้ว ปฐมอภิสมัย (การตรัสรู้ครั้งแรก) ไม่จำกัดกล่าวถึงกำหนดจำนวน (เทวดาและมนุษย์ที่ตรัสรู้).
๔. ปุณาปรี อมิตยโส
 ตตฺถ สจฺจํ ปกาสะยิ
 จตุราสีตีสหสฺसानิ
 ทุตฺติยาภิสมโย อหุ.
๕. จตุราสีตีสหสฺसानิ
 สมฺพุทฺธมนุปฺพุทฺฐุ
 เตสฺมารามปตฺตทานิ
 ธมฺมํ เทเสสิ จกฺขุมา.
๖. สัพฺพากาเรน ภาสโต
 สุตฺวา อุปนิสาทิโน^๑
 เตปิ ธมฺมวโร คนฺตฺวา
 ตุตฺติยาภิสมโย อหุ.
๕. ต่อมาพระบรมนาถผู้มีพระยศนับมิได้ ทรงประกาศอริยสัจ ๔ เขมมิกทายวันนั้น อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแล้วแก่เทวดาและมนุษย์แปดหมื่นสี่พัน.
๕. คนแปดหมื่นสี่พัน ได้ออกบวชภายหลังพระสัมพุทธเจ้า พระสัมพุทธเจ้าผู้มีพระจักขุใดแสดงธรรมแก่ท่านเหล่านั้น ผู้มาถึงพระอาราม(เขมมิกทายวัน).
๖. เมื่อพระพุทธองค์เสด็จเข้าไปประทับแสดงธรรมโดยอาการท้งปวง ภิกษุเหล่านั้น ได้สดับแล้ว บรรลุธรรมอันประเสริฐ อภิสมัยครั้งที่ ๓ ก็ได้มีแล้ว (อย่างนี้).

^๑ ก. จตุวา อุปนิสสาชิโน.

๑. สุนิปาตา ตโย อาสุ
 วิปัสสีสุส มहेสิโน
 ชีณาสวาน วิมลัน
 สุนตจิตฺตาน ตาทิน.
๒. อฏฺฐสฏฺฐิสตฺสหสฺสานํ
 ปจฺโม อาสิ สมากโม
 ภิกฺขุสตฺสหสฺสานํ
 ทฺติโย อาสิ สมากโม.
๓. อสีติภิกฺขุสหสฺสานํ
 ตฺติโย อาสิ สมากโม
 ตตฺถ ภิกฺขุคณฺมชฺเฌ
 สมฺพุทฺโธ อติโรจติ.
๔. อหํ เตน สฺมเยน
 นาคราชา มหิตฺธิโก
 อตุโล นาม นาเมน
 ปุณฺณวณฺโตะ ชุตินฺธโร.
๕. พระมเหสีเจ้าวิปัสสี ไฉมีการประชุม
 พระสาวกลวนพระชีณาสพ ปราศจาก
 มลทิน มีจิตสงบ ทรงตาที่คุณ (รวม)
 ๓ ครั้ง.
๖. ครั้งแรก มีพระภิกษุชีณาสพหนึ่งแสน
 หกหมื่นแปดพันมาประชุมกัน ครั้งที่ ๒
 มีภิกษุหนึ่งแสนมาประชุมกัน.
๗. ครั้งที่ ๓ มีภิกษุชีณาสพแปดหมื่น
 มาประชุมกัน พระสัมพุทธเจ้าทรง
 รุ่งโรจน์ ในท่ามกลางหมู่ภิกษุ ณ
 เขมมฤคทายวันนั้น.
๘. สมัยนั้น เราตถาคต เป็นพญานาค
 เมื่อกล่าวโดยนาม มีนามว่า อตุละ
 มีฤทธิ์มาก มีบุญ ทรงไว้ซึ่งความ
 รุ่งเรือง.

๑๑. เนกานัน นาคโกฏินัน

ปริวารेतวานหิ ททา
วชฺชนโต ทิพฺพตฺตริเยหิ
โลกเชฏฺฐัง อูปาคมมိ.

๑๒. อุปสงฺกมิตฺวาน สมฺพุทฺธัง

วิปสฺสี โลกนายกั
มณฺเฑตฺตารตนขจิตฺ
สพฺพาภรณวิภูสิตํ
นิมนฺเตตฺตวา ฅมฺมราชสฺส
สุวณฺณปิจมทาสนํ.

๑๓. โสปี มํ พุทฺโธ พฺยาภาสิ

สํมชฺเฒ นิสฺสึทฺย
เอกนวุติโต กปฺเป
อัยํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี.

๑๔. อหุ กปิลวฺหยา รมฺมา

นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต
ปธานํ ปทหิตฺวาน
กตฺวา ทฺถุภกรการิกํ.

๑๑. ครั้นนั้น เราตถาคตหอมลอมควายนาค
หลายโกฏี เข้าไปเฝ้าพระบรมโลก-
เชษฐ ประโคมควยเครื่องดนตรีทิพย์.

๑๒. ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว เราตถาคตได้
ทูลนิมนต์พระวิปัสสีสัมพุทธเจ้า ผู้ทรง
เป็นผู้นำแห่งโลก แล้วได้ถวายตั้ง-
ทองอัน (ประดับ) ควยรัตนะ คือ
แก้วมณีและแก้วมุกดา ประดับควย
เครื่องอาภรณ์ทงปวงแด่พระพุทธองค์
ผู้ทรงเป็นพระธรรมราชา.

๑๓. พระพุทธเจ้า แม่พระองค์นั้น ประทับ
นั่งในท่ามกลางสงฆ์ ได้ทรงพยากรณ์
เราตถาคตว่า อุตฺลพญานาคนี้จักเป็น
พระพุทธเจ้าใน ๘๑ กัปแต่กัปนี้.

๑๔. พระตถาคต จักเสด็จออกผนวชจาก
พระนครมีชื่อว่ากบิล อันนารีนรมย์
แล้วจักเริ่มตั้งความเพียร กระทำ
ทุกกรกิริยา.

๑๕. อชปาลรุกขมูลสมิ

นีสีทีคฺวา ตถาคโต
 ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห
 เนรณฺชรมุเปหิตี.

๑๖. เนรณฺชราย ตีรมหิ

ปายาสํ อท โส ชิโน
 ปฏฺยิตฺตวรมกฺเคน
 โภธิมุลมุเปหิตี.

๑๗. ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา

โภธิมณฺฑํ อนุคฺตโร
 อสฺสํตฺถมฺมุเล สมฺโภธิ
 พุชฺฌิสฺสตี มหายโส.

๑๘. อิมสฺส ชนิกา มาตา

มายา นาม ภวิสฺสตี
 ปิตา สุทฺโธทโน นาม
 อยํ เหสฺสตี โคตโม.

๑๕. พระตถาคตจกัประทับั้ง ฌ กวางตน

อชปาลนิโครธ ทรงรับข้าวปายาส
 ณ ที่นั้น แล้วจกัเสด็จไปยังแม่น้ำ
 เนรณฺชราย.

๑๖. พระชินะพระองค์นั้น จกัเสวยข้าว

ปายาสที่ฝั่งแม่น้ำเนรณฺชราย แล้วจกั
 เสด็จไปยังควงไม้ที่ตรัสรู้ตามมรรคา
 ที่เขาคกแตงไวแล้วอย่างดีเยี่ยม.

๑๗. ต่อจากนั้น พระตถาคตผู้หาที่เปรียบ

มิได้ ผู้มีพระยศใหญ่ จกักระทำประ-
 ทักษิณพระแทนที่ตรัสรู้ แล้วจกัตรัสรู้
 พระสัมโพธิญาณที่ควงแห่งตนอัสสํต-
 ถพุกษ.

๑๘. พระมารดา ผู้ให้กำเนิดพระตถาคตนี้

จกัมีพระนามว่า พระนางมายา
 พระบิดาจกัมีพระนามว่า พระเจ้า
 สุทฺโธทนะ พระตถาคตนี้จกัมีพระนาม
 ว่าพระโคตมพุทธเจ้า.

คุณสุนันทา บุญमानพ

อุทิศกุศลเป็นพุทธบูชา

- อายุ วสุสสตี ตสฺส
โคตมสฺส ยสฺสลิโน.
๒๑. พระยศพระองค์นั้น จักมีพระชนมายุ
๑๐๐ พรรษา.
๒๒. อิทํ สุตฺวาน วจัน
อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมรุ
พุทธพีชงฺกุโร อัย.
๒๒. คนและเทวดา ได้ยินพระคำรัสของ
พระมเหสีเจ้าผู้หาบุคคลเสมอเหมือน
มิได้นี้แล้ว ต่างมีใจบันเทิงว่าอตุล-
พญานาคนี้เป็นทั้งพระพี่และพระหนอ
แห่งพระพุทธเจ้า.
๒๓. อุกฺกุฏจิสฺสททา วตฺตนฺติ
อปฺโพฆฺเณติ หสนฺติ จ
กตฺถชฺลี นมสฺสนฺติ
ทสฺสทสฺสิเทวตา.
๒๓. เสียงโหร้องต้อนรับเป็นไปอยู่ เทวดา
ในหมื่นโลกธาตุ ประभมือและรำเรียง
ประนมอัญชลีนมัสการอยู่ (กล่าว
กันว่า).
๒๔. ยทิมสฺส โลกนาถสฺส
วิรัชฺฉิสฺสาม สํสํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาเน
เหสฺสาม สมนฺมุขา อิม?
๒๔. พี่ว่า พวกเราจักพลาดพระศาสนา
(คือพระธรรม)ของพระบรมโลกนาถ
พระองค์นี้แล้ว พวกเราก็จักเกิด
พร้อมหน้ากัน ในศาสนาของพระหนอ
พระพุทธเจ้าพระองค์นี้ ในอนาคตอัน
นานไกล.

๑-๑ ฉ. อิม ปาจา เปยฺยาเลน กตา.

๒๕. ยถา มนุสฺสา นที ตรณฺตา
 ปฏิคฺคํ วิรชณฺีย
 เหมฺจลาตฺตฺเถ กเหตุวาน
 อุตฺตรนฺติ มหานที.

๒๕. มนุษย์ทั้งหลายเมื่อจะข้ามแม่น้ำ หาก
 พลาดท่าข้ามเฉพาหน้า ก็ถอเอาท่า
 ข้ามข้างใต้ (คือท่าถัดไป) ย่อมข้าม
 แม่น้ำใหญ่ได้ ฉะนั้น.

๒๖. เอวเมว มยํ สพุเพ
 ยที มุญฺจามิมํ ชินํ
 อนาคตฺมเห อทฺธาเน^๑
 เหนฺสสาม สมุขฺชา อิมํ.

๒๖. พวกเราทั้งหมด หากสิ้นพระชินเจ้า
 พระองค์แล้ว ในอนาคตอันนานไกล
 พวกเราก็จักเกิดพร้อมหน้ากัน ใน
 ศาลาของพระหนอพระพุทธเจ้าพระ
 องค์นี้ (และบรรลุมรรคผล) ได้เหมือน
 ฉะนั้น.

๒๗. ตสฺสาหิ^๒ วจนํ สุตฺวา
 ภฺยโย จิตฺตํ ปสาทยี
 อุตฺตรี วตมธฺิฏฺจาสี
 ทสฺปารมิปุริยา.

๒๗. เราตถาคต ได้สดับพระคำรัสของ
 พระพุทธเจ้าวิปัสสีพระองค์นั้น แล้ว
 ได้บังเกิดจิตเลื่อมใสยิ่งนัก ได้อธิษ-
 ฐานปรตไหยิ่งขึ้น เพื่อบำเพ็ญบารมี
 ๑๐ ทศให้บริบูรณ์.

^{๑-๑} ฉ. อิม ปาสา เปยฺยาเลน กตา.

^๒ ก. ตสฺสาปี.

๒๘. นคร^๑ พันธุมที นาม
 พันธุม นาม ขตุติโย
 มาตา พันธุมที นาม
 วิปัสสีสุส มहेสิโน.
๒๘. พระนคร (ของพระผู้มีพระภาคเจ้า
 วิปัสสีพระองค์นี้) มีชื่อว่าพันธุมที
 กษัตริย์พระนามว่า พระเจ้าพันธุมะ
 เป็นพระบิดา พระมารดาของพระ-
 มहेสิเจ้าวิปัสสีพระนามว่า พระนาง
 พันธุมที.
๒๙. อฏฺจวสุสสหัสสานิ
 อการ^๑ อชฺฌ โส วสิ
 นนฺโท สุนฺนฺโท ลิริมา
 ตโย ปาสาทมุตฺตมา.
๒๙. พระพุทธองค์ประทับครองราชมณเฑียร
 แล้ว จนสิ้นกาลแปดพันปี ทรงมี
 ปราสาทงดงามยิ่ง ๓ องค์คือ นันท-
 ปราสาท สุนันทปราสาทและลิริมา
 ปราสาท.
๓๐. ทิจฺจตุตาฬีสสหัสสานิ
 นาริโย สมลฺกตา
 สุทฺถสฺสนา^๑ นาม สา นาริ
 สฺมวตฺตกฺขนฺโธ^๒ นาม อตุโร.
๓๐. ทรงมีนารีสี่หมื่นสามพัน แต่งกายสวย
 งาม นารีผู้เป็นพระมहेสิพระนามว่า
 พระนางสุทถัสสนา ทรงมีพระกุมาร
 นามว่าสมวัตตขันธ์เป็นพระโอรส.

^๑ อ. สุตนา.

^๒ อ. สวภูฏกขนโธ.

๓๑. นิमितฺเต จตุโร ทิสฺวา
 ฌยาเนน นิกฺขมิ
 อุนฺนอฏฺฐมาสานิ
 ปธานํ ปทหิ ชิโน.

๓๒. พุรฺหมุณา ยาจิโต สนฺโต
 วิปสฺสี โลกนายโก
 วตฺติ จกฺกํ มหาวิโร
 มิกทาเย นรุตฺตโม.

๓๓. ขณฺโท^๑ จ ติสฺสนาโม จ
 อเหตุํ อคฺคสาวกา
 อโสโก นามุฏฺฐาโก
 วิปสฺสีสุสฺส มเหสิโน.

๓๔. จนฺทา จ จนฺทมิตฺตา จ
 อเหตุํ อคฺคสาวิกา
 โโพธิ ตสฺส ภควโต
 ปาฏลีตี ปวฺจจติ.

๓๑. พระชินะทรงเห็นนิมิต ๔ แล้วเสด็จ
 ออกผนวชด้วยราชยานรถ ทรงตั้ง
 ความเพียร ๘ เดือนเต็ม.

๓๒. พระมหาวิรบุรุษวิปัสสี ผู้นำโลกสูงสุด
 กวานรชน เป็นผู้ซึ่งพระพรหมทูล
 อาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระ
 ธรรมจักร ณ ป่ามฤคทายวัน.

๓๓. พระขันตเถระ และพระติสสนามเถระ
 เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อ พระ
 อโสกะ เป็นพระอุปัฏฐากแห่งพระ
 มเหสีเจ้าวิปัสสี.

๓๔. พระจันทาเถรีและพระจันทมิตตาเถรี
 เป็นพระอัครสาวิกาทนไม่เป็นที่ตรัสรู้
 ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น
 ชาวโลกเรียกว่า ปาฏลี (แคฝอย).

^๑ ก. ขนฺโธ.

๓๕. ปุณพพสุमितโต นาโค จ
 อเหตุ อคฺคฺกุปฏฺฐกา
 สิริมา อุตฺตรา เจว
 อเหตุ อคฺคฺกุปฏฺฐิกา.

๓๖. อสีตีหตฺถมฺพุเพโธ
 วิปสฺสี โลกนายโก
 ปภา นิทฺธาวตี ตสฺส
 สมนฺตา สตฺตโยชเน.

๓๗. อสีตีวสฺสสทฺสฺสานิ
 อายุ พุทฺธสฺส ทาวเท
 ทาวตา ทิฏฺฐมาโน โส
 ทาเรตี ชนฺตํ พฺหุ.

๓๘. พหุเทวมนุสฺสานิ
 พนฺธนา ปริโมจยิ
 มกฺกคามกฺกญฺจ อัจจิกฺขิ
 อวเสสฺสปฺปฺพุชฺชเน.

๓๕. ปุณพพสุमितตคคหบดีและนาคคหบดี เป็น
 อัครอัฐฎฐาก สิริมาอุบาสิกาและ
 อุตตราอุบาสิกาเป็นอัครอัฐฎฐายิกา.

๓๖. พระวิปัสสีบรมโลกนายก ทรงมีพระ-
 วรกายสูง ๘๐ ศอก พระรัศมีแผ่ชาน
 ออกรอบพระสรীরะ ของพระพุทธองค์
 ไกล ๑ โยชน์.

๓๗. พระชนมายุของพระพุทธเจ้าในครั้งนั้น
 แปรหมื่นพรรษา เมื่อพระองค์ดำรง
 อยู่ (เป็นเวลานานถึง) เพียงนั้น
 ไต่ตรงยังฝูงชนเป็นอันมากให้ข้ามพน
 (หวงแห่งคันทหา บรรลุพระนิพพาน)
 แล้ว.

๓๘. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยังเทวดา
 และมนุษย์เป็นอันมากให้พ้นจากกิเลส
 เครื่องผูกใจสัตว์ไว้ในภพ (มีกาม
 ราคะ สังโยชน์ เป็นต้น) ทรงบอก
 ทาง (บรรลุอมตธรรม) และมีใช้
 ทาง แก่ปฤชชนที่เหลือ.

คุณจริยา เสรีรัตน์

อุทิศกุศลให้ ศจ.นพ.ประพนธ์ เสรีรัตน์

๓๙. อาโลกิ ทสฺสยิตฺวาน
 ทสฺเสตฺวา อมตํ ปทํ
 ชลิตฺวา อคฺคิกฺขณฺโธว
 นิพฺพุโต โส สสาวโก.

๔๐. อิทฺธิวโร ปุณฺณวโร
 ลกฺขณญจ^๑ กุสุมิตํ
 สพฺพํ ตมนฺตรหิตํ
 นนฺ วิตฺตา สพฺพสงฺขารา.

๔๑. วิปสฺสี นรวโร วีโร^๒
 สุมิตฺตารามมฺหิ นิพฺพุโต

๓๙. พระองค์ทรงแสดงแสงสว่าง (คือ
 มรรคญาณและวิปัสณาญาณ) ทรงแสดง
 อมตบท (คือทางแห่งอมตะ ไตแก่
 พระนิพพาน) ทรงรุ่งเรืองแล้วดุจ
 กองไฟ พระองค์พร้อมทั้งพระสาวก
 เสด็จเข้าสู่พระนิพพานแล้ว.

๔๐. พระอิทธิฤทธิ์อันประเสริฐ พระบุญ-
 ฤทธิ์อันประเสริฐ รวมทั้งพระ(มหา-
 ปุริส) ลักษณะอันรุ่งเรืองทั้งหมดนั้น
 ไตอันตรธานไปแล้ว สังขาร (สิ่งที่
 บังคับปรุงแต่ง) ทั้งปวงเป็นของ
 วางเปล่า (คือไม่เที่ยง ตั้งอยู่ไม่ได้
 ไม่เป็นแก่นสาร) มิใช่หรือ.

๔๑. พระวิปัสสีวีระเจ้า ผู้ประเสริฐกว่า
 นรชน เสด็จเข้าสู่พระนิพพานแล้ว ณ

^๑ ก. ลกฺขณจกฺกสมิตํ, อ. ลกฺขณญจตฺตุมมิกํ.

^๒ ฉ. ชินวโร พุทฺโธ.

ตตฺถเวสฺส ฐปวโร
สตฺตโยชนมฺสฺสโตติ.

พระสุเมตตาราม พระสถูปอันประ-
เสวีรูปของพระวิปัสสีวีระเจ้าพระองค์
นั้น สูง ๑ โยชน์ ประดิษฐานไว้ ณ
พระสุเมตตารามนั้นนั่นเอง ฉะนี้แล.

วิปัสสีพุทธวํโส เอกุณวีสติโม.

จบ พระวิปัสสีพุทธวงศ์ ที่ ๑๙.

๒๒. สิบพุทธวงศ์

๑. วิปัสสิส อปเรน
สมพุทธโธ ทวิปุตฺตโม
สิขิวุหโย อาสิ^๑ ชิโน
อสโม อปฺปฏิปุคฺคโล.
๒. มารเสนํ ปมทิตฺตวา
ปตฺโต สมนุโพธิมุตฺตมํ
ธมฺมจกฺกํ ปวตฺเตสิ
อนุกมฺพาย ปาณินํ.
๓. ธมฺมจกฺกํ ปวตฺเตนฺเต
สิขิมฺหิ ชินปุคฺคเว
โกฏิสฺตสฺสสฺสานํ
ปจฺมาภิสฺมโย อหุ.

๒๒. พระสิบพุทธวงศ์

๑. ในกาลต่อจากพระพุทธเจ้าวิปัสสิ ได้มีพระสัมพุทธเจ้า พระนามว่า สิบพระองค์ทรงเป็นผู้สูงสุด ในบรรดาสัตว์วิบาททั้งหลาย ทรงเป็นผู้ชำระข้าศึกคือกิเลส จะหาบุคคลเปรียบเสมอเหมือนมิได้.
๒. พระพุทธองค์ทรงย้ายมารและเสนามารแล้ว บรรลุพระสัมโพธิญาณอันสูงสุด ได้ทรงประกาศพระธรรมจักรเพื่ออนุเคราะห์เหล่าสัตว์.
๓. เมื่อพระสิบชินเจ้าผู้สูงสุด ทรงประกาศพระธรรมจักร ปฐมอภิสัมมัยได้มีแล้วแก่เทวดาและมนุษย์แสนโกฏิ.

^๑ ก. นาม.

๔. อปรปี ฐมมฺ เทเสนุเต
 คณเสฏฺเฐเจ นรุตฺตเม
 นวฺติโกฏฺฐิสหฺสฺสานํ
 ทุติยาภิสมโย อหุ.

๕. ยมกปาฎิหาริยํ^๑
 ทสฺสยนฺเต สเทเวเก
 อสีติโกฏฺฐิสหฺสฺสานํ
 ตติยาภิสมโย อหุ.

๖. สนนฺนิปาตา ตโย อาสุํ
 ลีขิสฺสาปิ มเหสิโน
 ชีณาสวานํ วิมลानํ
 สนฺตจิตฺตานํ ตาทินํ.

๗. ภิกฺขุสฺตสหฺสฺสานํ
 ปจฺโม อาสิ สมากโม
 อสีติภิกฺขุสหฺสฺสานํ
 ทุติโย อาสิ สมากโม.

๔. เมื่อพระพุทธองค์ ผู้ประเสริฐกว่าหมู่มณะ (คือหมู่สงฆ์) สูงสุดกว่านรชน ทรงแสดงธรรมแก่อย่างอื่นอีก อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแล้วแก่เทวดาและมนุษย์แก่หมื่นโกฏิ.

๕. เมื่อ (ครั้ง) พระพุทธองค์ทรงแสดง ยมกปาฎิหาริย ในมนุษยโลกพร้อมทั้งเทวโลก อภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแล้วแก่เทวดาและมนุษย์แปดหมื่นโกฏิ.

๖. พระลิลีเห็นเหตุเจ้าได้มีการประชุมพระสาวกถ้วนพระชีณาสพ ผู้ปราศจากมลทิน มีจิตสงบ ทรงตาทิคุณ (รวม) ๓ ครั้ง.

๗. ครั้งแรกมีภิกษุหนึ่งแสน มาประชุมกัน ครั้งที่ ๒ มีภิกษุแปดหมื่นมาประชุมกัน.

^๑ จ. ยมกปาฎิหาริยญจ, อ. ยมกปาฎิหาริยญจ.

๘. สัตตคติภิกขุสุหสฺสํ
 ตติโย อาสี สมากโม
 อนุปลิตฺโต ปทุมํ.
 โดยมหิ สมฺปวพฺพิตฺ.
๘. ครั้งที่ ๓ มีภิกษุเจ็ดหมื่นมาประชุมกัน
 ภิกษุสันนิบาตนั้น (แม่เกิดในโลก)
 แต่ก็ไม่ติด (ด้วยโลกธรรม) เปรียบ
 เหมือนดอกปทุมเกิดในน้ำ เจริญ
 เติบโตในน้ำแต่ไม่ติดด้วยน้ำ ฉะนั้น.
๙. อหิ เตน สมฺเยน
 อรินฺทโม นาม ขตฺติโย
 สมฺพุทฺธปฺมุขํ สัม
 อนฺนปํ เนน ตปฺปยิ.
๙. สมัยนั้น เราตถาคตเป็นกษัตริย์พระ-
 นามว่าพระเจ้าอรินทมะ ไต้อังกาส-
 พระสงฆ์ มีพระสัมพุทธเจ้าเป็นประ-
 मुख ด้วยขาวและน้ำให้อิ่มหน้าแล้ว.
๑๐. พหุํ พุสฺสวรีํ ทตฺวา
 พุสฺสโกฏฺฐิ อนฺนปํ
 อลงฺกตํ หตฺถิยานํ
 สมฺพุทฺธสุสฺส อทาสหิ.
๑๐. เราตถาคต ไตถวายผ้ออย่างที มาก
 มายนับไตโกฏฐีน เป็นผ้ามี่คามิไซ
 นอยแล้ว ไตถวายราชยานข้างที่
 ประดับแล้ว แดพระสัมพุทธเจ้า.
๑๑. หตฺถิยานํ นิมนฺนิตฺวา
 กปฺปิยํ อุปนามยิ
 ปุริยิ มานสิ มยฺหิ
 นิจุจํ ทพฺพหฺมฺพฺภูจิตฺ.
๑๑. เราตถาคตไตมีดำรัสสั่งให้ซึ่งนำหนัก
 ราชยานข้างแล้ว นอมนำกัปปิยภักท
 (ปัจจัย ๔ ที่สมควรแก่มณฺฑปริโภค)
 เทานำหนักข้างนั้น ไปถวาย (แด
 ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทเจ้าเป็นประมุข)

คุณคทาธ เจือแก้ว

ถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา

เราตถาคตได้ทำใจของเราซึ่งตั้งมั่น
(ในการบำเพ็ญทาน) เป็นนิตย^๑ ให้
เต็มเปี่ยม (ด้วยปีติในทาน) แล้ว.

๑๒. โสปี มํ พุทฺโธ พุยากาลิ
สิขี โลกคณนายโก
เอกตฺตีสเส อีโต กปุเป
อัยํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี.

๑๒. พระสิขีพุทธเจ้า ผู้นำเลิศของโลก
แม่พระองค์นั้น ได้ทรงพยากรณ์เรา
ตถาคตว่า เมื่อล่วง ๓๑ กับแต่นี้ไป
พระเจ้าอรินทมะนี้ จักเป็นพระพุท-
เจ้า.

๑๓. อหุ กปิลวุทยา รมมา^๑
นิกุมมิตฺวา ตถาคโต
ปธานํ ปทหิตฺวาน
กตฺวา ทุกฺกกรกักริก.

๑๓. พระตถาคตจักออกจากพระนครมีชื่อว่า
กบิล อันนารัณรมย์ แล้วจักเริ่มตั้ง
ความเพียรกระทำทุกกรกิริยา.

๑๔. อชปาลรุกฺขมุลสุมี
นีสีหิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห
เนรณฺชรมุเปหิตี^๒

๑๔. พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ ถวงตน
อชปาลนิโครธ จักทรงรับข้าวปายาส
ณ ที่นั้น แล้วเสด็จมายังฝั่งแม่น้ำ
เนรณฺชรา.

^๑ อี. อหุ กปิลวุทยา รมมา.

อีโต ปรี อีหิสเมวา.

^{๒-๒} ฉ. อีเม ปาสา เปยฺยาเลน กตา.

คุณคทาฐ เจือแก้ว

ถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา

๑๕. ๑ เนรณฺชราย ธีรมหิ

ปายาสํ อท โส ชิโน

ปฎิยตุตวรมคฺเคน

โพธิมุลมุเปหิติ.

๑๖. ตโต ปทกฺขิณํ กตุวา

โพธิมณฺท์ อนุตฺตโร

อสุสฺตถรูกฺขมุลมฺหิ.

พุชฺฌิสฺสตี มหายโส.

๑๗. อิมสฺส ชนิกา มาตา

มายา นาม ภวิสฺสตี

ปิตา สุทฺโธทโน นาม

อัยฺ เหสฺสตี โคตโม.

๑๘. โกลิโต อุปฺทิสฺโส จ

อคฺคา เหสฺสนฺตี สาวกา^๑

๑๕. พระชินเจ้าพระองค์นั้น จักเสวย

ข้าวปายาสที่ผึ่งแม่น้ำเนรณฺชราย แล้ว

เสด็จมาที่ควงไม้ที่ตรัสรู้ ตามมรรคา

ที่เขาตกแดงไว้อย่างดีเยี่ยม.

๑๖. ต่อจากนั้น พระตถาคตผู้หาที่เปรียบ

มิได้ ผู้มีพระยศใหญ่ยิ่ง จักกระทำ

ประทักษิณพระแท่นที่ตรัสรู้ แล้วจัก

ตรัสรู้ที่ควงแห่งต้นอัสสัตถพฤกษ์.

๑๗. พระมารดา ผู้ให้กำเนิดพระตถาคตนี้

จักมีพระนามว่า พระนางมายา พระ

บิดาจักมีพระนามว่า พระเจ้าสุทฺโธ-

ทนะ พระตถาคตนี้ จักมีพระนามว่า

พระโคตมพุทธเจ้า.

๑๘. พระโกลิตเถระและพระอุปติสฺสเถระ

ผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิต

^{๑-๑} ฉ. อิม ปาสา เปยฺยาเลน กตา.

อนาสวา วิตราคา
 สนฺตจิตฺตา สฺมาหิตา
 อานนุโท นามุปฺภุจโก
 อุปฺภุจิสฺสตีมฺ ชินฺ.

สงบ มีใจตั้งมั่นแล้วจักเป็นพระอัคร-
 สาวก พระอุปัฏฐากชื่อว่าพระอานนท
 จักเฝ้าอุปัฏฐากพระชินะนี้.

๑๘. เขมา อุปฺปลวณฺณา จ
 อคฺคา เหฺสฺสนฺตฺติ สāvika
 อนาสวา วิตราคา
 สนฺตจิตฺตา สฺมาหิตา.
 โโพธิ ทสฺส ภควโต
 อสฺสฺสฺสโถติ ปวฺจฺจติ.

๑๘. พระเขมาเถรี และพระอุบลวรรณา-
 เถรี ผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ
 มีจิตสงบ มีใจตั้งมั่นแล้ว จักเป็น
 พระอัครสาวิกา ตนไม่เป็นที่ตรัสรู้
 ของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น
 ชาวโลกเรียกว่า อัสสัสสะ.

๒๐. จิตฺโต จ หตฺถาพวโก
 อคฺคา เหฺสฺสนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 นนฺทมาตา จ อุตฺตรา
 อคฺคา เหฺสฺสนฺตฺตฺตฺตฺต
 อายฺ วสฺสสฺสํ ทสฺส
 โคตฺมสฺส ชสฺสฺสโน?

๒๐. จิตตคหบดีและหัตถาพวกคหบดีจักเป็น
 อัครอุปัฏฐาก นันทมารดาอุบาลิกา
 และอุตตราอุบาลิกา จักเป็นอัคร-
 อุปัฏฐายิกา พระโคตมพุทธเจ้า ผู้มี
 พระยศพระองค์นั้น จักมีพระชนมายุ
 ๑๐๐ พรรษา.

๑-๑ ฉ. อิมะ ปาจา เปยฺยาเลน กตา.

คุณคทาฐ เจือแก้ว

ถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา

๒๔. ยถา มนุสฺสา นที ตรนฺตา
 ปฏิตฺถํ วิรชฺฌิย
 เหมจาทิตฺเต กเหตุวาน
 อุตฺตรนฺติ มหานที.

๒๔. มนุษย์ทั้งหลายเมื่อจะข้ามแม่น้ำ หาก
 พลาดท่าข้ามเฉพาจะหนา ก็จะถ่อเอา
 ท่าข้ามข้างใต้ (คือท่าถัดไป) ย่อม
 ข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉนฺใด.

๒๕. เอว เมว มยฺ สพุเพ
 ยที มุญจามิมฺ ชินฺ
 อนาคตมฺหิ อทุธานเ
 เหสฺสาม สมุขยา อิมฺ.

๒๕. พวกเราทั้งหมด หากสิ้นพระชินเจ้า
 พระองค์แล้ว ในอนาคตอันนานไกล
 พวกเราก็จักเกิดพร้อมหน้ากัน ใน
 ศาสนาของพระหนอพระพุทธเจ้าพระ
 องค์นี้ (และบรรลุมรรคผล) ได้
 ฉนฺน.

๒๖. ตสฺสาหิ วจฺนํ สุตฺวา
 ภิชฺโช จิตฺตํ ปสาทยี
 อุตฺตรี วตมธฺิฏฺฐาสี
 ทสฺปารมิปุริยา.

๒๖. เราตถาคตได้สดับพระคำรัสของพระ
 ผู้มีพระภาคเจ้าแม่พระองค์นั้น ได้
 บังเกิดจิตเลื่อมใสยิ่งนัก ไทอิชฺฐาน
 พรตให้ยิ่งขึ้นเพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ทศ
 ไทบริบูรณฺ.

๑-๑ ฉ. อิม ปาชา เปยฺยาเลน กตา.

คุณคทาจร เจือแก้ว

ถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา

๒๓. นคร อรุณวดี นาม

อรุโณ นาม ชตฺตโย

ปภาวดี นาม ชนิกา

ลีขีสสาปิ มเหสินโน.

๒๓. พระนคร (ของพระผู้มีพระภาคเจ้า
ลีขีพระองค์นี้) มีชื่อว่า อรุณวดี
กษัตริย์พระนามว่า พระเจ้าอรุณะ
เป็นพระบิดา พระมารดาผู้ให้กำเนิด
พระลีขีมเหสีเจ้า พระนามว่า พระ-
นางประภาวดี.

๒๔. สุตตวสุสสหัสสานิ

อการ อชฺณ โส วลี

สุวฑฺฒโก คิริ นาริวาหโน^๑

ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

๒๔. พระพุทธองค์ประทับครองราชมณเฑียร
แล้ว จนสิ้นกาลเจ็ดพันปี ทรงมี
ปราสาทอันงดงามยิ่ง ๓ องค์คือ
สุวฑฺฒกปราสาท คิริปราสาท และ
นาริวาहनปราสาท.

๒๕. จตุวิสตีสหัสสานิ

นาริโย สมลงฺกตา

สพฺพกามา นาม ส่า นารี

อตุโล. นาม อตุโรช.

๒๕. ทรงมีนารีสองหมื่นสี่พัน แต่งกาย
สวยงาม นารีผู้เป็นพระมเหสี พระ-
นามว่า พระนางสัพพกามา และมี
พระกุมารนามว่าอตุละเป็นพระโอรส.

^๑ ฉ. สุนทโก คิริ วสโก, อ. สุนโท
คิริ วทโน.

๓๐. นิमितเต จตุโร ทิสฺวา
 ทศุถิยาเนน นิกฺขมิ
 อฏฺฐมาสี ปธานจาร์
 อจรี ปุริสุตฺตโม.

๓๑. พุรหฺมฺนา ยาจิโต สฺนฺโต
 สีขี โลกคฺคฺคฺนายนโก
 วตฺติ จกฺกํ มหาวีโร
 มิตฺทาเย นรุตฺตโม.

๓๒. อภิกฺขุ สํภโว เจว^๑
 อเหตุํ อคฺคฺสาวกา
 เขมจฺกโร นามุปฺภฺจฺจโก
 สีขิสฺสาปิ มฺเหสิโน.

๓๓. มชิลลา^๒ จ ปทุมา จ
 อเหตุํ อคฺคฺสาวิกา
 โพิธิ ตสฺส ภควโต
 ปุณฺทรีโกติ วุจฺจติ.

๓๐. พระชินเจ้า ผู้ประเสริฐกว่าบุรุษทั้ง-
 หลาย ทรงเห็นนิมิต ๔ แลแล้วเสด็จ
 ออกผนวชด้วยราชยานข้าง ทรง
 บำเพ็ญเพียรแล้วสิ้นกาล ๘ เดือน.

๓๑. พระมหาวีรบุรุษสิขี ผู้นำเลิศของโลก
 สูงสุดกว่านรชนเป็นผู้ซึ่งพระพรหมทูล
 อาราธนาแล้ว ทรงประกาศแล้วซึ่ง
 พระธรรมจักร ณ มฤคทายวัน.

๓๒. พระอภิกฺขุเถระ และพระสํภวเถระ
 เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อ
 พระเขมจกร เป็นพระอุปัฏฐากของ
 พระมเหสีเจ้าสิขี.

๓๓. พระมชิลลาเถรี และพระปทุมมาเถรี
 เป็นพระอัครสาวิกา ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้
 ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น
 ชาวโลกเรียกว่า บุณทริก (มะม่วง
 ป่า).

^๑ ก. นาม.

^๒ ฉ. สชิลลา, ฮี. อชิลลา เจว.

๓๔. สิริวัฑโฒ จ นนุโ^๑ จ
 อเหสุ อคฺคูปฏฺฐกา
 จิตฺตา เจว สุกฺคตฺตา^๒ จ
 อเหสุ อคฺคูปฏฺฐจิกก.
๓๕. อุกฺคตฺตเนน โส พุทฺโธ
 สํตฺตตีหตฺถมฺมุคฺคโต
 กณฺณคฺคฺขิยสงฺกาโส
 ทฺวตฺตีสวรลฺกขโณ.
๓๖. ตฺสํสาปิ พุยามปฺปภา กายา
 ทิวารตฺตึ^๓ นินฺนตฺร
 ทิโสทิสํ นิจฺจรนฺติ
 ตึณิ โยชนโส ปภา.
๓๔. สิริวัฑคคหบดีและนันทคคหบดีเป็นอัคร-
 อัญญากร จิตตาอุบาสิกาและสุคคตตา
 อุบาสิกาเป็นอัครอัญญากร.
๓๕. พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เมื่อกล่าว
 โดยส่วนสูง ทรงมีพระวรกายสูง
 ๘๐ ศอก ประทับด้วยพระ(มหาบุริส)
 ลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ
 ทรงงดงามเหมือนเครื่องประดับอันมี
 ค่า ซึ่งทำด้วยทอง (อันวิจิตรด้วย
 รัตนะต่าง ๆ).
๓๖. พระรัศมีว่าหนึ่ง เปล่งออกจากพระ-
 วรกาย ของพระผู้มีพระภาคเจ้าแม่
 พระองค์นั้นทั่วทิศนอຍใหญ่ไม่ขาดสาย
 ทั้งกลางวันและกลางคืน พระรัศมีแผ่
 ไปไกลถึง ๓ โยชน์.

^๑ อ. จนุโ.   ^๒ ก. สุจิตฺตา.

^๓ ก. นิจฺจรนฺติ.

๓๗. สัตตทิวสสสทสสานิ

อายุ ตสส มเหสิโน

ทาวทา ติฏจมาโน โส

ทาเรสิ ชนตํ พหุ.

๓๗. พระชนมายุ ของพระมเหสีเจ้าพระ-
องค์นั้นเจ็ดหมื่นพรรษา เมื่อพระองค์
ดำรงอยู่ (เป็นเวลานานถึง) เพียง
นั้น ไตตรงยังฝูงชนเป็นอันมากให้
ขามพน (หวังแห่งคัมภีรบรรลุพระ-
นิพพาน)แล้ว.

๓๘. ธมมเมหมิ ปวสเสตวา^๑

เตมยิตวา สเทวเก

เขมนต^๒ ปาปยิตวาน

นิพพุโต โส สสาวโก.

๓๘. พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระสาวกทรง
ไปรยปรายฝน(คือพระธรรม)ทรงยัง
หมู่สัตว์พร้อมทั้งเทวดาให้ชุ่มชื้น ให้
ถึงซึ่งธรรมอันเป็นแดนเกษม (คือ
พระนิพพาน) เสด็จเข้าสู่พระนิพพาน
แล้ว.

๓๙. อนุพยัญชนสมฺปนฺนํ

ทวตฺตีสวรรลกฺขณํ

สพฺพิ คมนฺตรหิตํ

นनु วิตฺตา สพฺพสงฺขารา.

๓๙. พระสรีระ(ของพระผู้มีพระภาคเจ้า)
นั้นสมบูรณ์แล้ว ด้วยพระอนุพยัญชนะ
(๘๐) ประดับด้วยพระ (มหาปุริส)
ลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ

^๑ ก. วสสิตวาน .

^๒ ก. เขมต .

ทั้งหมดนั้นได้อันตรธานไปแล้ว สังขาร
(สิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่ง) ทั้งปวง เป็น
ของว่างเปล่า (คือไม่เที่ยง ตั้งอยู่
ไม่ได้ ไม่เป็นแก่นสาร) มิใช่หรือ.

๕๐. ลีชี มุนิวโร พุทฺโธ

อัสสารามมฺหิ^๑ นิพฺพุโต

ตตฺถเววสฺส ญฺปวโร

คฺฉินฺนโยชนมฺกุคฺคโตติ.

ลีชีพุทฺธวโส วิสตีโม.

๕๐. พระลีชีพุทฺธเจ้า ซึ่งเป็นพระมุนีผู้

ประเสริฐเสด็จเข้าสู่พระนิพพานแล้ว

ณ พระอัสสาราม พระสถูปอันประ-

เสริฐ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระ-

องค์นั้นสูง ๓ โยชน์ ประดิษฐาน ณ

พระอัสสารามนั้นนั่นเอง ฉะนั้นแล.

จบ พระลีชีพุทฺธวงศ์ ที่ ๒๐.

^๑ อ. พุสฺสสารามมฺหิ.

๓. ฌมมจุกกั^๑ ปวตฺเตลี
 เวสฺสภู โลกนายโก^๑
 อสีติโกฏิสหสฺสานั
 ปลมาภิสมโย อหุ.
๔. ปกุกนุเต จาริกั รมฺเจ
 โลกเชฏฺเจ นราสเก
 สตฺตติโกฏิสหสฺสานั
 ทุตฺติยาภิสมโย อหุ.
๕. มหาทฺฐิสิ วิโนเทนฺโต
 ปาฏิเหรี^๒ กโรติ โส
 สมากตา นรมฺรู
 ทสฺสทสฺสี สเทวเก.
๖. มหาอจุจฺริยั ทิสฺวา
 อพุกฺตํ โลมทฺสนั
 เทวา เจว มนุสฺสา จ
 พุชฺฌเร สฺฐสิโกฏิโย.
๓. พระเวสสภู ผู้เป็นพระบรมโลกนายก
 ทรงประกาศพระธรรมจักรแล้ว ปลุม
 อภิสัมย์ได้มีแล้ว แก่เทวดาและมนุษย์
 แปดหมื่นโกฏิ.
๔. เมื่อพระพุทธองค์ทรงเป็นพระผู้เจริญ
 ที่สุดในโลก เป็นผู้อยิ่งใหญ่กว่านรชน
 เสด็จจาริกไปในแคว้นแคว้น อภิสัมย์
 ครั้งที่ ๒ ได้มีแล้วแก่เทวดาและ
 มนุษย์แปดหมื่นโกฏิ.
๕. เมื่อพระพุทธองค์ทรงกระทำพระยมก-
 ปาฏิหาริย์บรรเทาทิวาใหญ่ คนและ
 เทวดาในโลก พร้อมควยเทวโลก
 ในหมื่นโลกธาตุ มาประชุมกันแล้ว.
๖. เทวดาและมนุษย์หกสิบโกฏิ ได้เห็น
 ความมหัศจรรย์อันทำให้ชนลูก ซึ่งไม่
 เคยเกิดขึ้น ไตตรัสรู้ (อมตธรรม)
 แล้ว.

^{๑-๑} ฉ. ปวตฺเตนฺเต เวสฺสภูโลกนายเก.

^๒ อ. ปาฏิหิรี.

๑. สันนิปาตา ตโย อาสุ^๑
 เวสสุสสุส มहेสิโน
 ชีณาสวานัน วิมลัน
 สนฺตจิตฺตาน ตาทิน.
๒. อสีติภิกขุสหุสฺสานัน^๑
 ปจโม อาสิ สมากโม
 สตฺตติภิกขุสหุสฺสานัน
 ทฺตติโย อาสิ สมากโม.
๓. สญฺจิกภิกขุสหุสฺสานัน
 ตติโย อาสิ สมากโม
 ชฺราทิกฺขณิกิตานัน
 โอรสานัน มहेสิโน^๒.
๔. อหิ เตน สมฺเขน
 สฺหุสฺสโน นาม ชตฺตติโย
 นิมนฺเตตฺตวา มหาวีร^๑
 ทานัน ทตฺตวา มหารหิ
๕. พระมเหสีเจ้าเวสสภูได้มีการประชุม
 พระสาวกถ้วนพระชีณาสพผู้ปราศจาก
 มลทิน มีจิตสงบ ทรงตาทิคุณ(รวม)
 ๓ ครั้ง.
๖. ครั้งแรก มีภิกษุแปดหมื่นมาประชุมกัน
 ครั้งที่ ๒ มีภิกษุเจ็ดหมื่นมาประชุมกัน.
๗. ครั้งที่ ๓ มีภิกษุหกหมื่น ล้วนเป็น
 พระโอรสของพระมเหสีเจ้าผู้กล่าวต่อ
 ภัยมีความแก่เป็นตน ได้มาประชุมกัน
 แล้ว.
๘. สมัยนั้น เราตถาคตเป็นบรมกษัตริย์
 มีพระนามว่าพระเจ้าสุทนต์สนะ ได้ทูล
 นิมนต์พระมหาวีรบุรุษ ได้ถวายทาน
 มากมาย แล้วได้บูชาพระชินเจ้า

^๑ ก. อสีติโกฏิสหุสฺสานัน. ^๒ อ. มहेสิน.

- อนุนปาเนน วตฺถเณ
สัสสมิ ชินปุชยิ^๑
๑๑. ตสฺส พุทฺธสฺส อสฺมสฺส
จกฺกั วตฺติตฺตมุตฺตมํ
สุตฺวาน ปณฺธิตํ ธมฺมํ
ปพฺพชฺชมภิโรจยิ.
๑๒. มหาทานํ ปวตฺเตตฺวา
รตฺตินฺทิวมตฺนุหิโต
ปพฺพชฺชํ คุณสมฺปนฺนํ
ปพฺพชฺชํ ชินสนฺติเก.
๑๓. อาจารย์คุณสมฺปนฺโน
วตฺตสึลสฺมาหิโต
สพฺพญฺญตฺ กเวสนฺโต
รมามิ ชินสาสเน.
๑๑. เราตถาคต ครั้นได้ฟังพระธรรมจักร
อันเป็นธรรมประณีตสูงสุด ซึ่งพระ-
พุทธเจ้า ผู้หาบุคคลเสมอเหมือนมิได้
พระองค์นั้น ทรงประกาศแล้ว ได้
ชอบใจยิ่งนักซึ่งการบรรพชา.
๑๒. เราตถาคต ได้ยังมหาทานให้เป็นไป
แล้ว เป็นผู้ไม่เกียจคร้านทั้งกลางคืน
และกลางวัน ครั้นได้ทราบว่าการ
บรรพชาเป็นกิจ ถึงพร้อมแล้วด้วยคุณ
จึงออกบวชในสำนักของพระชินเจ้า.
๑๓. เราตถาคตเป็นผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยคุณ
คือ อาจารย์ (มารยาท) ตั้งมั่นแล้ว
ในวัตร (คือข้อปฏิบัติ) และศีล
แสวงหาพระสัพพัญญุตญาณอยู่ จึงยินดี
แล้วในศาสนาของพระชินเจ้า.

^๑ ก. สัสสมิ ชินปุชยิ.

๑๔. สทุธาปิตี อุปกนฺตวา^๑
 พุทฺธ วนฺทามิ สฺตฺถริ
 ปิตี อุปฺปชฺชติ มยฺหํ
 โภธิยาเยว การณา.

๑๕. อนิวตฺตมานสํ ฌตฺวา
 สฺมฺพุทฺโธ เอตทพุทฺวิ
 เอกตฺตีสเส อิตฺโต กปฺเป
 อยํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี.

๑๖. อหุ กปิลวฺหยา รมฺมา
^๒นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต
 ปธานํ ปทหิตฺวาน
 กตฺวา ทุกฺกรการิกํ.

๑๗. อชฺปาลรฺกฺขมฺมุลสฺมี
 นิสีทิตฺวา ตถาคโต
 ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห
 เนรณฺชรมฺมุเปหิตี^๒

๑๔. เราตถาคต ไต่เข้าถึงศรัทธาและปิติ
 แล้วถวายบังคม พระพุทธเจ้า ผู้พระ-
 บรมศาสดา เราตถาคต เกิดปิติ
 เพราะเหตุแห่งพระ โภธิญาณนั่นเอง.

๑๕. พระสัมพุทธเจ้าทรงทราบเราตถาคต
 ว่ามีใจไม่หวนกลับ (คือไม่ละเพียร)
 จึงมีพระดำรัสตั้งนี้ว่า จากนั้นไป ๓๑กัป
 พระเจ้าสุทิสฺสนะพระองค์นี้ จักเป็น
 พระพุทธเจ้า.

๑๖. พระตถาคตจักออกจากพระนคร มีชื่อ
 ว่ากบิลอันนารัณรมย์ แล้วจักเริ่มตั้ง
 ความเพียรกระทำทุกกรกิริยา.

๑๗. พระตถาคต จักประทับนั่ง ณ ควางตน
 อชฺปาลนิโครธ จักทรงรับข้าวปายาส
 ณ ที่นั้น แล้วเสด็จมายังแม่น้ำเนรัญ-
 ชรา.

^๑ ก. อุปปาเทตฺวา.

^{๒-๒} ฉ. อิม ปาจา เปยฺยาเลน กตา.

๑๘. เณรณชราย ตีรมหิ
 ปายาส์ อท โส ชิโน
 ปฏิยตุวรมคเคน
 โโพธิมูลมุเปหิตี.
๑๙. ตโต ปทกขิณิ กตุวา
 โโพธิมณฺฑิ อนุตฺตโร
 อสฺสตุถฺรฺกขมฺมูลมฺหิ
 พุชฺฉิสฺสตี มหายโส.
๒๐. อิมสฺส ชนิกา มาตา
 มายา นาม ภวิสฺสตี
 ปิตา สฺุทฺโธทโน นาม
 อัยฺ เหสฺสตี โคตโม.
๒๑. โกลิโต อุปติสฺโส จ
 อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา^๑
๑๘. พระชินะพระองค์นั้น จักเสวยข้าว
 ปายาสที่ฝั่งแม่น้ำเนรณชราแล้วเสด็จ
 มาที่ควงไม้เป็นที่ตรัสรู้ ตามมรรคาที่
 เขาตกแดงไวแล้วอย่างดีเยี่ยม.
๑๙. ต่อจากนั้น พระตถาคตผู้หาที่เปรียบ
 มิได้ ทรงมีพระยศยิ่งใหญ่ จักกระทำ
 ประทักษณพระแทนที่ตรัสรู้ แล้วจัก
 ตรัสรู้ที่ควงแห่งต้นอัสสัตถพฤกษ์.
๒๐. พระมารดา ผู้ให้กำเนิดพระตถาคตนี้
 จักมีพระนามว่า พระนางมายา พระ
 บิดาจักมีพระนามว่า พระเจ้าสุทโธ-
 หนะ พระตถาคตนี้ จักมีพระนามว่า
 พระโคตมพุทธเจ้า.
๒๑. พระโกลิตเถระและพระอุปติสสเถระ
 ผู้ไม่มีอาสวะปราศจากราคะมีจิตสงบ

^{๑-๑} ฉ. อีเม ปาจา เปยฺยาเลน กตา.

๑ อนาสวา วีตราคคา
 สนฺตจิตฺตา สมหิตตา
 อานนฺโท นามุฏฺฐาโก
 อุฏฺฐิสฺสตีมฺหิ ชินฺ.

มีใจตั้งมั่นแล้ว จักเป็นพระอัครสาวก
 พระอุปัฏฐาก ชื่อว่า พระอานนท์
 จักเฝ้าอุปัฏฐากพระชินะนี้.

๒๒. เขมา อุปฺพลวณฺณา จ
 อคฺคา เหฺสฺสนฺตฺติ สāvิกา
 อนาสวา วีตราคคา
 สนฺตจิตฺตา สมหิตตา
 โโพธิ ตสฺส ภควโต
 อสฺสฺสโตติ ปวฺจจฺติ.

๒๒. พระเขมาเถรี และพระอุบลวรรณา-
 เถรี ผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ
 มีจิตสงบ มีใจตั้งมั่นแล้ว จักเป็น
 พระอัครสาวิกา ตนไม่เป็นที่ตรัสรู้
 แห่ง พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น
 ชาวโลกเรียกว่า อัสสัถะ.

๒๓. จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก
 อคฺคา เหฺสฺสนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 นนฺทมาตา จ อุตฺตรา
 อคฺคา เหฺสฺสนฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 อายู วสฺสสฺส ตสฺส
 โคตมสฺส ยสฺสสิโน?

๒๓. จิตตคหบดีและหัตถาฬวกคหบดีจักเป็น
 อัครอุปัฏฐาก นันทมารดาอุบาสิกา
 และอุตตราอุบาสิกา จักเป็นอัคร-
 อุปัฏฐายิกา พระพุทธเจ้าโคตมผู้มี
 พระยศพระองค์นั้น จักมีพระชนมายุ
 ๑๐๐ พรรษา.

๑-๑ ฉ. อีเม ปาจา เปยยาเลน กตา.

พุทธวงศ์. ๒-๗. ๑-๒๓

๒๔. อิทํ สุตวาน วจัน
 อสมสฺส มเหสีโน
 อาโมทิตา นรมรุ
 พุทฺธพีชงฺกุโร อัย.
๒๕. คนและเทวดา ไต่ขึ้นพระตำราส์ของ
 พระมเหสีเจ้า ผู้ไม่มีบุคคลเสมอ
 เหมือนนี้แล้ว ต่างมีใจบังเหิงว่า
 พระเจ้าผู้สถิตบนพระองคนี้ เป็นทั้ง
 พระพีชและพระหนอแห่งพระพุทธเจ้า.
๒๕. อุกกุฏจิสฺสททา วตฺตุนฺติ
 อปฺโพฆฺเณนฺติ หสฺนฺติ จ
 กตฺถชฺลี นมสฺสฺนฺติ
 ทสฺสทสฺสีเทวดา.
๒๕. เสียงโหรงตอรับเป็นไปอยู่ เทวดา
 ในหมื่นโลกธาตุ ปรบมือและราเริง
 ประนมอัญชลีนมัสการอยู่ (กล่าว
 กันว่า).
๒๖. ยทิมสฺส โลกนาถสฺส
 วิรชฺฉิสฺสาม สาสัน
 อนาคตมฺหิ อทุธาเน
 เหฺสฺสาม สมฺมุขา อิม.
๒๖. ผีว่า พวกเราก็จักปลาตพระศาสนา
 (คือพระธรรม)ของพระบรมโลกนาถ
 พระองคนี้ไซ้ พวกเราก็จักเกิด
 พรอมหน้ากัน ในศาสนาของพระหนอ
 พระพุทธเจ้าพระองคนี้ ในอนาคตอัน
 นานไกล.

๑-๑ ฉ. อิม ปาสา เปยฺยาเลน กตา.

๒๗. ยถา มนุสฺสา นที ครนฺตา
 ปฏิตฺถํ วิรชฺฌิย
 เหมจาทิตฺถเณ คเหตุวาน
 อุตฺตรนฺตี มหานที.

๒๗. มนุษย์ทั้งหลายเมื่อจะข้ามแม่น้ำ หาก
 พลาดท่าข้ามเฉพาจะหนา ก็ถือเอา
 ท่าข้ามข้างใด (คือท่าใดไป) ย่อม
 ข้ามแม่น้ำใหญ่ใด ฉันทใด.

๒๘. เอวเมว มยํ สพฺเพ
 ยที มุญฺจา มิมี ชินํ
 อนาคตมฺหิ อทฺธาเน
 เหนสฺสาม สมุขฺชา อิมํ.

๒๘. พวกเราทั้งหมด หากสิ้นพระชินเจ้า
 พระองค์แล้ว ในอนาคตอันนานไกล
 พวกเราก็จักเกิดพร้อมหน้ากัน ใน
 คำสนาของพระหนอพระพุทธเจ้าพระ
 องค์นี้ (และบรรลุมรรคผล) ใด
 เหมือนฉันทนั้น.

๒๙. ตสฺสาหํ วจันํ สุตฺวา
 ภิชฺโช จิตฺตํ ปสาทยี.
 อุตฺตริ วตมธฺญฺจาสี
 ทสฺปารมิปุริยา.

๒๙. เราตกภาคใดยินพระคำรัสของพระ-
 ผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ใดบังเกิด
 จิตเลื่อมใสยิ่งนัก ใดอธิษฐานพรตให้
 ยิ่งขึ้นเพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ทัศ ให้
 บริบูรณ์.

๑-๑ ฉ. อิม ปาสา เปยฺยาเลน กตา.

๓๐. อโนมัม นาม นคร

สุปฺปตีโต นาม ขตฺติโย

มาตา ยสวตี นาม

เวสฺสภุสฺส มเหสีโน

๓๐. พระนคร (ของพระผู้มีพระภาคเจ้า
เวสสภุพระองคนี้) มีชื่อว่า อโนมะ
กษัตริย์พระนามว่า พระเจ้าสุปตีตะ
เป็นพระบิดา พระเทวีพระนามว่า
พระนางยสวตี เป็นพระมารดาของ
พระมเหสีเจ้าเวสสภุ.

๓๑. ฉพฺพสฺสสหฺสฺสานิ^๑

อการํ อชฺฌ โส วลี

รุจิ สุรติ วพฺพกา^๒

ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

๓๑. พระองค์ประทับครองราชมณเฑียรแล้ว
จนสิ้นกาลหกพันปี ทรงมีปราสาท
อันงดงามยิ่ง ๓ องค์ คือรุจิปราสาท
สุรติปราสาท และวพพปราสาท.

๓๒. อนฺนตีสสฺสหฺสฺสานิ

นารีโย สมลฺงกตา

สุจิตฺตา นาม ส่า นารี

สุปฺปพฺพุโธ นาม อตุรโช.

๓๒. ทรงมีนารีสามหมื่น ล้วนแต่งกายสวย
งาม นารีผู้เป็นพระมเหสีพระองคนี้
พระนามว่า พระนางสุจิตตา และมี
พระกุมารนามว่า สุปพพุธเป็นพระ-
โอรส.

^๑ ฉ. ฉ จ วสสสหสฺสานิ.

^๒ ฉ. รุจิ สุรุจิ รติวพพโน, อี. รุจิ สุรุจิ
วพพนา.

๓๓. นิมิตเต จตุโร ทิสฺวา
 สิวิกายาภินิกฺขมิ
 ฉมาลี ปธานจาร์
 อจรี ปุริสุตฺตโม.

๓๔. พุรฺหมุณา ยาจิโต สฺนุโต
 เวสฺสภุ โลกนายโก
 วตฺติ จกฺก^๑ มหาวีโร
 อรุณาราม^๒ นรุตฺตโม.

๓๕. โสโณ จ อุตฺตโร เจว
 อเหสิ อคฺคสาวกา
 อุปสนฺโต นามุปฏฺจาโก
 เวสฺสภุสฺส มเหสิโน.

๓๖. รามา เจว สมาลา จ^๓
 อเหสิ อคฺคสาวิกา
 โโพธิ ตสฺส ภควโต
 มหาสาโลตี วุจฺจติ.

๓๓. พระชินะ ผู้สูงสุดกว่าบุรุษทั้งหลาย
 ทรงเห็นนิมิต ๔ แล้วเสด็จออกผนวช
 ดวยราชยานวอ ทรงบำเพ็ญเพียร
 สิ้นกาล ๖ เดือน.

๓๔. พระเวสสภุบรมโลกนายกผู้เป็นวีรบุรุษ
 ผู้ยิ่งใหญ่สูงสุดกว่านรชน เป็นผู้ซึ่ง
 พระพรหมทูลอาราธนาแล้ว ไต่ทรง
 ประกาศพระธรรมจักร ณ พระอรุณา-
 ราม.

๓๕. พระโสณเถระ และพระอุตฺตรเถระ
 เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อ
 พระอุปสันตะ เป็นพระอุปัฏฐากของ
 พระมเหสีเจ้าเวสสภุ.

๓๖. พระรามเถรี และพระสมาลาเถรี
 เป็นพระอัครสาวิกา ต้นไม้เป็นที่
 ตรัสรู้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระ-
 องค์นั้นชาวโลกเรียกว่า มหาสาละ
 (ต้นรังใหญ่).

^๑ ก. วตฺตจกโก. ^๒ ก. อรุณเป.

^๓ ก. นาม, อิ. ทามา เจว สมาลา จ.

๓๑. โสตุถิโก เจว รุมโม จ
 อเหตุ อคฺคูปฏฺฐกา
 โคตมี จ สิริมา เจว
 อเหตุ อคฺคูปฏฺฐิกา.
๓๒. โสติกคหบดีและรัมมคหบดีเป็นอัคร-
 อภิภูฏาก โคตมีอุบาสิกาและสิริมา-
 อุบาสิกาเป็นอัครอภิภูฏายิกา.
๓๓. สฎฺฐิรตนมุพฺเพโธ
 เหมยฺอุปสุมฺปโม
 ภายา นิจฺจรตี รติ
 รตฺตีว ปพฺพเต ลีซี.
๓๔. (พระมเหสีเจ้าเวสสฎฺฐิพระองค์นี้)
 ทรงมีพระวรกายสูง ๖๐ ศอกเปรี๊ยะ
 ปานเส้าทองคำ พระรัศมีเปล่งออก
 จากพระวรกาย (งามโชติช่วง)
 เหมือนไฟบน (ยอด) ภูเขาในเวลา
 ราตรี ฉะนั้น.
๓๕. สฎฺฐิวสฺสสทฺสฺตานี
 อายุ ตสฺส มเหสีโน
 ทาวทา ทิฏฺฐมาโน โส
 ตาเรลี ชนตํ พุํ
๓๖. พระชนมายุของพระมเหสีเจ้าพระองค์
 นั้นหกหมื่นพรรษา เมื่อพระองค์ดำรง
 อยู่ (เป็นเวลานานถึง) เพียงนั้น
 ไททรงยังฝูงชนเป็นอันมากให้ขามพัน
 (หวางแห่งคันทา บรรลุพระนิพพาน)
 แล้ว.
๔๐. ฐมฺมํ วิตุถาริกํ กตฺวา
 วิภชฺชิตฺวา มหาชนํ
 ฐมฺมนาวํ จเปตฺวาน
 นิพฺพุโต โส สสาวโก.
๔๐. พระพุทธองค์ ทรงกระทำ (คือเผยแพร่)
 พระธรรมให้แพร่หลาย ทรง
 จำแนกมหาชน (เป็นประเภทอุคฺคฆฏิตฺตัญญู
 บุคคล คือ ผู้ตรัสรู้ธรรมได้ฉบับพลัน

หลวงอรรถวิภาคไพศาล และคุณหญิง

อุทิศกุศลถวายเป็นพุทธบูชา

เป็นต้น และพระอริยบุคคลมีพระ-
โสดาบันเป็นต้น) ทรงประดิษฐาน
พระธรรมนาวา (คือมรรคมืองค์ ๘)
สำเร็จแล้ว พระองค์พร้อมทั้งพระ-
สาวกได้บรรลุนิพพานแล้ว.

๔๑. ทสฺสเนยฺยํ สพฺพชนํ
          วิหารํ อิริยาปถํ.
สพฺพํ ตมนฺตรหิตํ
          นनु รัตฺตา สพฺพสงฺขารา.

๔๑. ชนทั้งหมด (คือพระสัมพุทธเจ้าพร้อม
ทั้งพระสงฆ์สาวก) พระวิหาร(และ)
พระอิริยาบถ ซึ่งเป็นสิ่งน่าดูน่าชม
ทั้งหมดนั้นได้อันตรธานไปแล้ว สังขาร
(สิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่ง) ทั้งปวงเป็นของ
ว่างเปล่า (คือไม่เที่ยง ตั้งอยู่ไม่ได้
ไม่เป็นแก่นสาร) มิใช่หรือ.

๔๒. เวสฺสฎฺ ชินวโร สตุฏฺธา
          เขมารามมฺหิ นิพฺพุโต
ธาคฺคฺวิตฺถารกํ อาสิ
          เตสุ เตสุ ปเทสฺสโตติ.
          เวสฺสฎฺพุทฺธวโส เอกวีสตีโม.

๔๒. พระชินวรเวสสฎฐพระบรมศาสดา
เสด็จนิพพานแล้ว ณ พระเขมาราม
พระบรมสารีริกธาตุ ได้แพร่ออกจาก
ประเทศไปในประเทศต่างๆ ฉะนั้นแล.

จบ พระเวสสฎพุทธวงศ์ ที่ ๒๑.

พุทธม ๘๖๑๑.๒ ๗.๐๖.๒๒๗

๒๔. กกุสณฺธพุทฺธวํส^๑

๑. เวสฺสภุสฺส อปเรน
สมฺพุทฺโธ ทฺวิปทฺตโม
กกุสณฺโธ นาม นามเน
อปฺปเมยฺโย ทฺราสโท.

๒. อุกฺขมา เภตฺวา สพฺพภวํ
จริยาย ปารมมํ คโต
สีโหว ปญฺชรี เภตฺวา
ปตฺโต สมฺโพธิมฺมุคฺคํ.

๒๔. พระกกุสณฺธพุทฺธวํส^๑

๑. ในกาลต่อจาก พระพุทธเจ้าเวสสภุ
ได้มีพระสัมพุทธเจ้า เมื่อกล่าวโดย
พระนาม มีพระนามว่า กกุสณะ
พระองค์ทรงเป็นผู้สูงสุด ในบรรดา
สัตว์ทวิบาททั้งหลาย ทรงมีพระคุณ
อันพึงนับประมาณมิได้ ยากที่บุคคลจะ
เทียมถึงได้.

๒. พระองค์ทรงถึงแล้ว ซึ่งพระคุณสมบัติ
ที่ทำให้ยิ่งใหญ่ ด้วยการบำเพ็ญ
(พระบารมี ๑๐) จึงทรงเพิกภพ
ทั้งปวง (และ) ทรงทำลายกรง (คือ
ภพออกไปได้) กุจราชสีห์ทำลายกรง
ทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณ อันสูงส่ง
แล้ว.

---

^๑ ก. กกุสณฺธพุทฺธวํส.

๓. ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺตเตนฺเต
 กกุสนฺธเ โลคนายเก
 จตฺตาศีสโกฏิสหฺสฺสานํ
 ปจฺมาภิสฺมโย อหุ.

๔. อนฺตลิกฺขมฺหิ อากาเส
 ยมกํ กตฺวา วิกุพฺพนํ
 ตีสโกฏิสหฺสฺสานํ
 โปเชสิ เทวมาณฺเส.

๕. นรเทวสฺส ยกฺขสฺส
 จตฺตจฺจปฺปกาสนเ
 ฌมฺมาภิสฺมโย ตสฺส
 คณฺนาโต อสฺงฺขิโย.

๖. กกุสนฺธสฺส ภควโต
 เอโก อาสิ สฺมาคโม
 ชีณาสวานํ วิมลानํ
 สนฺตจิตฺตาน ตาทินํ.

๓. เมื่อพระบรมโลกนายกกุสันธะ ทรง
 ประกาศพระธรรมจักร ปฐมอภิสัมมัย
 ได้มาแล้ว แก่เทวดาและมนุษย์สี่หมื่น
 โกฏี.

๔. (ครั้งต่อมา) พระพุทธองค์ทรงกระ-
 ทำยมกปาฏิหาริย์ แผลงฤทธิ์ต่าง ๆ
 ในนภากาศแล้ว ได้ทรงยังเทวดา
 และมนุษย์สามหมื่นโกฏีให้ตรัสรู้แล้ว.

๕. เมื่อครั้งพระองค์ประกาศพระจตุรา-
 รียสัจโปรดนรเทวยักษนั้น ธรรมาภิ-
 สมัยได้มาแล้ว แก่เทวดาและมนุษย์
 ทั้งหลายไม่อาจคำนวณนับได้.

๖. พระผู้มีพระภาคเจ้ากกุสันธะได้มี การ
 ประชุมสาวกถ้วนพระชีณาสัพ ผู้ปราศ
 จากมลทิน มีจิตสงบ ทรงตาที่คุณ
 เพียงครั้งเดียว.

๑. จตุตทาพีสสหัสสานัน
 ตทา อาลี สมากโม
 ทนุตถุมิมนุปุตตานัน
 อาสวาริคณกชยา.
๒. ครั้นนั้น พระสาวกสี่หมื่น ล้วนเป็นผู้
 บรรลุถึงซึ่งภูมิที่ฝึกตนแล้ว (อรัหัตถภูมิ)
 เพราะสิ้นหมูขาคีกร คืออาสวะ ไตมา
 ประชุมกันแล้ว.
๓. อหิ เตน สมเยน
 เขโม นามาลี ชตุติโย
 ตถาคเต ชินปุตเต
 ทานัน ทตฺวา อนุปกั.
๔. สมัยนั้น เราตถาคตเป็นกษัตริย์ มี
 พระนามว่า พระเจ้าเขมะ ไตถวาย
 ทานมิไชนอย แดพระตถาคตเจ้า
 (และ) บุตรของพระชินเจ้า (คือ
 พระสาวก).
๕. ปุตฺตญฺจ จีวรํ ทตฺวา
 อญฺชนํ มจฺจุลญฺจิกํ
 อิมตํ ปุตฺตํ สพฺพํ
 ปฏฺิยาเทมิ วรํ วรํ.
๖. ครั้นเราตถาคตถวายบาตร จีวร ยา-
 หยอคตา และชะเอมเครื่องแล้ว ก็ได้
 ถวายของดี ๆ ทุกอย่างตามที่ภิกษุสงฆ์
 ปรรารถนา.
๗. โสปี มํ พุทฺโธ พุยากาลิ
 กกุสนฺโธ วินายโก
 อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป
 อัยํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี.
๘. พระกกุสนธะพุทธเจ้าผู้แนะนำที่วิเศษ
 แม่พระองค์นั้น ไตตรงพยากรณ์เรา
 ตถาคตว่า ในภัทรกัปนี้ พระเจ้า
 เขมะนี้จักเป็นพระพุทธเจ้า.

^๑ ก. มุณี.

๑๕. อิมัสส ชนิกา มาตา
 มายา นาม ภวิสฺสตี
 ปิตา สุทฺโธทโน นาม
 อัยฺ हेสุสฺตี โคตโม.

๑๖. โกลิตโต อุปตีสฺโส จ
 อคฺคา हेสุสนฺตี สāvกา
 อนาสวา วีตราคา
 สนฺตจิตฺตา สมหิตา
 อานนฺโท นามุปฺภุจฺจาโก
 อุปฺภุจฺสิสฺสตีมฺ ชินฺ.

๑๗. เขมา อุปฺปลวณฺณา จ
 อคฺคา हेสุสนฺตี สāvิกา
 อนาสวา วีตราคา
 สนฺตจิตฺตา สมหิตา
 โโพธิ ตสฺส ภควโต
 อสฺสตุโถตี ปวฺจฺจตี?

๑๕. พระมารดาผู้ให้กำเนิดพระตถาคตเจ้า
 นี้ จักมีพระนามว่า พระนางมายา
 พระบิดาจักมีพระนามว่า พระเจ้า
 สุทโธทนะ พระตถาคตนี้จักมีพระนาม
 ว่าพระโคตมพุทธเจ้า.

๑๖. พระโกลิตเถระและพระอุปตีสฺโสเถระ
 ผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิต
 สงบ มีใจตั้งมั่นแล้ว จักเป็นพระอัคร-
 สาวก พระอุปฺภุจฺจากรู้ว่าพระอานนท์
 จักเฝ้าอุปฺภุจฺจากราชพระชินะนี้.

๑๗. พระเขมาเถรี และพระอุปฺปลวณฺณา-
 เถรี ผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ
 มีจิตสงบ มีใจตั้งมั่นแล้ว จักเป็น
 พระอัครสาวิกา ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้
 ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น
 ชาวโลกเรียกว่า อัสสฺตถะ.

๑-๑ ฉ. อิมะ ปาชา เปยฺยาเลน กตา.

๒๑. ยทิมสฺส โลกนาถสฺส
 วิรชฺฉิสฺสาม สาสนํ
 อนาคตมฺหิ อทุธานะ
 เหฺสฺสาม สมฺมุขาน อิมํ.

๒๒. ยถา มนุสฺสา นที ตรณฺตา
 ปฏิตฺถํ วิรชฺฉิย
 เหมจฺจาทิตฺเต กเหตุวาน
 อุตฺตรนฺตี มหานที.

๒๓. เอวเมว มยํ สพุเพ
 ยที มุญฺจามิมํ ชินํ
 อนาคตมฺหิ อทุธานะ
 เหฺสฺสาม สมฺมุขาน อิมํ.

๒๑. ฝึว่า พวกเราก็จักพลาดพระศาสนา
 (คือพระธรรม)ของพระบรมโลกนาถ
 พระองค์นี้ไซ้ พวกเราก็จักเกิดพร้อม
 หนากัน ในศาสนาของพระหนอพระ
 พุทธเจ้าพระองค์นี้ ในอนาคตอันนาน
 ไกล.

๒๒. มนุษย์ทั้งหลายเมื่อจะข้ามแม่น้ำ หาก
 พลาดท่าข้ามเฉพาจะหน้า ก็ถือเอาท่า
 ข้ามข้างใต้ (ก็เอาถัดไป) ย่อม
 ข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ฉนใด.

๒๓. พวกเราทั้งหมด หากสิ้นพระชินเจ้า
 พระองค์แล้ว ในอนาคตอันนานไกล
 พวกเราก็จักเกิดพร้อมหนากัน ใน
 ศาสนาของพระหนอพระพุทธเจ้าพระ
 องค์นี้ (และบรรลุมรรคผล) ได้
 ฉนนั้น.

๑-๑ ฉ. อิมะ ปาสา เปยยาเลน กตา.

๒๔. ตสุสาปี วจัน สุตฺวา

ภิกฺขุโย จิตฺตํ ปสาทยี

อุตฺตริ วตฺมธฺมฺจาลี

ทสฺปารมฺปิรียา.

๒๔. เราตถาคตได้สັบพระกำรัสของพระ
ผู้มีพระภาคเจ้า แม่พระองค์นั้นแล้ว
บังเกิดจิตเลื่อมใสยิ่งนัก ไท้อธิษฐาน
พรต ไห้ยิ่งขึ้น เพื่อบำเพ็ญบารมี
๑๐ ทศให้บริบูรณ์.

๒๕. นครํ เขมวดี นาม

เขโม นามาสํ ททา

สพฺพญญฺตํ คเวสนฺโต

ปพฺพชึ ตสฺส สนฺติเก.

๒๕. พระนคร (ของพระผู้มีพระภาคเจ้า
กกุสันธะพระองค์นี้) มีชื่อว่าเขมวดี
ครั้งนั้น เราตถาคต (เป็นกษัตริย์)
มีพระนามว่า พระเจ้าเขมะ เมื่อ
แสวงหาพระสัพพัญญุตญาณ จึงออก
ผนวชในสำนักของพระมเหสีเจ้ากกุ-
สันธะพระองค์นั้น.

๒๖. พุราหฺมณเณ อคฺคิทฺตฺโต จ

อาสี พุทฺธสฺส โส ปิตา

วิสํขา นาม ชนิกา

กกุสนฺธสฺส สตฺถุโน^๑

๒๖. ก็พระบิดาของพระพุทธเจ้านั้น เป็น
พราหมณ์นามว่า อคคิตตตะ พระ-
มารดาผู้ให้กำเนิดพระกกุสันธะบรม-
ศาสดานามว่านางวิสํขापราหมณี.

^๑ ก. มเหสีโน.

๒๑. วสเท ตตฺถ เขเม ปุเร
สมพุทฺธสฺส มหากุลฺ
นรานํ ปวริ เสฏฺฐิ
ชาติมนตฺ มหายสฺ.
๒๒. จตุวสฺสสฺสหาสนิ
อการํ อชฺฌ โส วสิ
กามวพฺพกามสุทฺธิรติวพฺพโน^๑
ตโย ปาสาทมุตฺตมา.
๒๓. สมนตฺสสฺสหาสนิ
นาริโย สมลฺงกตา
โรจนิ^๒ นาม สา นาริ
อุตฺตโร นาม อตฺรโช.
๒๔. (ตระกูล) ของพระสัมพุทธเจ้าเป็น
ตระกูลใหญ่ มีชาติสูง มียศบริวารมาก
เป็นตระกูลเลิศ ประเสริฐสุดกว่า
(ตระกูล) ของนรชนทั้งหลาย อยู่ใน
เมืองเขมบูรันนั้น.
๒๕. พระพุทธองค์ ทรงครองเรือนแล้วจน
สิ้นกาลสี่พันปี มีปราสาทอันงดงาม
ถึง ๓ หลัง ชื่อว่ากามวัฑฒะหลังหนึ่ง
กามสุทฺธิหลังหนึ่ง และรติวัฑฒนะ
หลังหนึ่ง.
๒๖. ทรงมีนารีสามหมื่นถ้วน ล้วนแต่งกาย
สวยงาม นารีผู้เป็นภริยานั้นมีชื่อว่า
โรจนิพราหมณี และมีกุมารชื่ออุตฺตระ
เป็นบุตร.

^๑ ส. รุจิ สุรุจิ รติวพฺพนนามกา,
ฉ. กามกามวพฺพกามสุทฺธินามา,
อิ. รุจิ สุรุจิ วพฺพนา.

^๒ ก. โรปิณี.

๓๐. นิमितฺเต จตุโร ทิสฺวา
 รถยานเนน นิกฺขมิ
 อุนนํ อฏฺฐมาสี^๑
 ปธานํ ปทหิ ชิโน.

๓๑. พุรหุมนฺา ยาจิโต สนฺโต
 กกุสนฺโธ โลกนายโก^๒
 วตฺติ จกฺกํ มหาวิโร
 มิตทาเย นรุตฺตโม.

๓๒. วิธุโร จ สณฺชีโว^๓ จ
 อเหตุํ อคฺคสาวกา
 พุทธิโช นามุปฺภุจฺาโก
 กกุสนฺธสฺส สตฺถุโน^๔.

๓๓. สามา จ จมฺปานามา^๕ จ
 อเหตุํ อคฺคสาวิกา
 โพิธิ ตสฺส ภควโต
 สิริสฺสตี ปวฺจจฺติ.

๓๐. พระชินะทรงเห็นนิมิต ๔ แล้ว เสด็จ
 ออกผนวชด้วยราชยานรถ ทรงตั้ง
 ความเพียรอยู่ ๘ เดือนเต็ม.

๓๑. พระมหาวิบุรุษกกุสันธะ ผู้นำโลก
 สูงสุดกว่านรชน เป็นผู้ซึ่งพระพรหม
 ทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระ-
 ธรรมจักร ณ มฤคทายวัน.

๓๒. พระวิฑูรเดระ และพระสณฺชีวเดระ
 เป็นพระอัครสาวก พระเดระ ชื่อ
 พระพุทธิชะ เป็นพระอุปัฏฐากของ
 พระกกุสันธะผู้พระบรมศาสดา.

๓๓. พระสามาเดรี และพระจัมปานามา-
 เดรี เป็นพระอัครสาวิกา ต้นไม้ที่
 ประทับตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาคเจ้า
 พระองค์นั้น ชาวโลกเรียกว่า สิริสะ
 (ไม้ซีก หรือต้นจามจรี).

^๑ ฉ. อุนนอฏฺฐมาसानิ.   ^๒ ฉ. วินายโก.

^๓ ก. สณฺชีวนาโม.   ^๔ ก. มหะสิโน.

^๕ ก. สามา จ จมฺปามา จ.

๓๔. อัจจุคฺคโต จ สุมโน
 อเหตุ อคฺคุปฺภุจกา.
 นนฺทา เจว สุนฺนทา จ
 อเหตุ อคฺคุปฺภุจิกา.
๓๕. จตฺตาศีสรตฺตานี
 อัจจุคฺคโต มหามุณี
 กนฺกปฺปภา นิจฺจรติ^๑
 สมนฺตา ทสโยชน^๒.
๓๖. จตฺตาศีสวสฺสสฺสทฺสทานี
 อายุ ตสฺส มเหสีโน
 ทาวตา ตีฏฺฐมาโน โส
 ตาเรลี ชนฺตํ พุ.
๓๔. อัจจุคคตคหบดีและสุมนคหบดี เป็น
 อัครอุปฐาก นันทาอุบาสิกาและ
 สุนันทาอุบาสิกาเป็นอัครอุปฐายิกา.
๓๕. พระมหามุนี ทรงมีพระวรกายสูง ๕๐
 ศอก พระรัศมีสีทองเปล่งออกไปไกล
 ๑๐ โยชน์โดยรอบ.
๓๖. พระชนมายุ ของพระมเหสีเจ้าพระ-
 องค์นั้น สิ้นสิ้นพรรษา เมื่อพระองค์
 ดำรงอยู่(เป็นเวลานานถึง)เพียงนั้น
 ได้ทรงยังฝูงชนเป็นอันมากให้ข้ามพ้น
 (ห้วงแห่งตัณหา บรรลุพระนิพพาน)
 แล้ว.

^๑ อ. นิจฺจรนฺติ.

^๒ อ. ทฺวาทสโยชน.

๓๗. ธมฺมาปณิ ปสาเรตฺวา
 นรนาเรนนํ สเทวเก
 นทิตฺวา สีหนาทํ^๑
 นิพฺพุโต โส สสาวโก.

๓๗. พระพุทธองค์ทรงแผ่(พระธรรม)ออกไป
 ไปแล้วสู่รานตลาด กล่าวคือประทาน
 พระธรรมแก่ชายและหญิงทั้งหลายใน
 โลกพร้อมทั้งเทวโลก แล้วทรงบันลือ
 (ซึ่งอภัยนาท คือการให้อภัย) คุจ
 ราชสีที่บันลือสีหนาท พระองค์พร้อม
 ทั้งพระสาวกบรรลุประนิพพานแล้ว.

๓๘. อญฺจุทวจนสมฺปนฺโน
 อจฺฉิทฺทานิ นีรุตฺรํ
 สพุทฺถํ ตมนฺตรหิตํ
 นนุ วิตฺตา สพุทฺสงฺขารา.

๓๘. พระบรมศาสดา ผู้สมบูรณ์แล้วด้วย
 พระสุรเสียงอันประกอบด้วยองค์ ๘^๑
 ศิลของพระบรมศาสดา อันไม่ขาด
 (ไม่ค้างไม่พรอย) ตลอดกาลนิรันดร
 ทั้งหมดนั้นได้อันตรธานไปแล้ว สังขาร
 (สิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่ง) ทั้งปวงเป็นของ
 วางเปล่า (คือไม่เที่ยง ตั้งอยู่ไม่ได้
 ไม่เป็นแก่นสาร) มิใช่หรือ.

^๑ อ. สีหนาทนุจ.

^๑ เสียงประกอบด้วยองค์ ๘ คือ

๑. สละสลวย	๒. ไพเราะ
๓. ชัดเจน	๔. เสนาะโสต
๕. ไม่เครื่อพร่า	๖. กลมกล่อม
๗. ลึก	๘. มีเสียงกังวาน.

๓๘. กกุสนฺโธ ชินวโร
 เขมารามมฺหิ นินฺพุโต
 ตตฺถเวสฺส ญฺปวโร
 กาวุตฺตํ นภมฺกฺกโธติ.

กกุสนฺธพุทฺธวโร ทฺวาวิสตฺโม.

๓๘. พระกกุสนฺธชินวโรเจ้า เสด็จเข้าสู่
 ปรีนิพพานแล้ว ณ พระเขมาราม
 พระสถูปอันประเสริฐของพระพุทธองค์
 สูงเสียดฟ้ากวพุดหนึ่ง ประดิษฐาน
 อยู่ ณ พระเขมารามนั้นนั่นเอง.

จบ พระกกุสนฺธะพุทธวงศ์ ที่ ๒๒.

๒๕. โภคาณนพุทฺธวํส^๑

๑. กกุสนฺธสฺส อปเรน
สมฺพุทฺโธ ทฺวิปทุตฺตโม
โภคาณนโน นาม ชินโน
โลกเชฏฺโง นราสโก.
๒. ทสฺ ฐมฺเม ปุริยิตฺวาน
กนฺตารํ สมตฺติกุณฺมิ
ปฺวาหิย^๒ มลฺลํ สพุพฺ
ปตฺโตตฺตํ สมฺโพธิมุตฺตมํ.
๓. ฐมฺมจกฺกํ ปวตฺเตนฺเต
โภคาณนนายเก^๓
ตฺตีสโกฏฺฐิสหสฺसानํ
ปจฺมาภิสมโย อหุ.

๒๕. พระโภคาณนพุทฺธวํส^๑

๑. ในกาลต่อจาก พระพุทธเจ้ากกุสนฺธะ
ได้มีพระสัมพุทฺธเจ้า พระนามว่า
โภคาณนนะ พระองค์ทรงเป็นผู้สูงสุด
ในบรรดาสัตว์ทวิบาททั้งหลาย ทรง
ชำนาญศาสตร์คืออภิเลส ทรงเป็นผู้สูงสุด
ในโลกเป็นผู้ยิ่งใหญ่กว่านรชนทั้งปวง.
๒. พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญ (บารมี)
ธรรม ๑๐ ประการเต็มเปี่ยมแล้ว
กาวลวง (ชาติ) กัณดาร ทรงชำระ
ล้างมลทินทั้งปวงหมดจดแล้ว ทรง
บรรลुพระสัมโพธิญาณอันสูงสุด.
๓. เมื่อครั้งพระชินเจ้า โภคาณนนะบรม-
นายก ทรงประกาศพระธรรมจักร
ปฐมอภิธรรมได้มีแล้ว แก่เทวดาและ
มนุษย์สามหมื่นโกฏิ.

^๑ โป. โภคาณน... ^๒ ก. ปวาหาย.

^๓ ก. โภคาณนเนวินายเก,
อิ. โภคาณนเน นายเก.

๔. ปาฏิหาริ์ กโรนุเต จ

ปรวาทปมททเน

วิสติโกฏิสหุสาน์

ทุตติยาภิสมโย อหุ.

๕. คโต วิภพพณั กตุวา

ชิโน เทวปุริ์ คโต

วสเต ตตถ สมหุทโธ

ลีลาย ปณทุกมพเส.

๖. ปกรณเส สตุต เทเสนุโต

วสุสิ วสติ โส มุณี

ทสโกฏิสหุสาน์

ตติยาภิสมโย อหุ.

๗. ทสสาปิ เทวเทวสุส

เอโก อาสิ สมากโม

ชีณาสวาน์ วิมลัน

สนตจิตตทาน ตาทิน.

๔. เมื่อครั้งพระชินเจ้าโกณฑาคมนะ ทรง
กระทำพระ(ยมก)ปาฏิหาริย์ ย้าย
วาทะของฝ่ายตรงข้าม(ที่ประตูเมือง
สุนทรนคร) อภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มี
แล้วแก่เทวดาและมนุษย์สองหมื่นโกฏิ.

๕. ต่อจากนั้นพระสัมพุทธเจ้าผู้ทรงชำนาญ
วิชาคือกิลเลส ทรงแสดงพระอิทธิฤทธิ์
เสด็จขึ้นไปยังเทวบุรี (เมืองของ
เทวดา) ประทับอยู่บนพระแท่นบัลลังก์
กัมพลศิลา(อาสน์) ณ เทวบุรีนั้น.

๖. พระมุนีพระองค์นั้น ทรงจำพรรษา
แสดงพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ อภิสมัย
ครั้งที่ ๓ ได้มีแล้วแก่เทวดาหมื่นโกฏิ.

๗. พระชินเจ้าโกณฑาคมนะ ผู้ประเสริฐ
กว่าเทวดาทั้งหลาย แม่พระองค์นั้น
ได้มีการประชุมสาวกถ้วนพระชีณาสพ
ผู้ปราศจากมลทินมีจิตสงบตรงตาทิคุณ
เพียงครั้งเดียว.

คุณดวงดาว มนต์ดารา

อุทิศกุศลให้บิดา-มารดา

๘. ที่สภิกขุสหุสสานัน
 ตทา อาสิ สมากโม
 โอมานมตักกุนตานัน^๑
 ภิชชิตานณฺจ มจฺจุยา.
๙. อหิ เตน สมเยน
 ปพฺพโต นาม ชตฺติโย
 มิตฺตคามจฺเจหิ สมฺปนฺโน
 อนนฺตพลวาทโน^๒.
๑๐. สมฺพุทฺธหฺสฺสนิ กนฺตฺวา
 สุตฺวา ธมฺมมนฺตฺตริ
 นิมนฺเตตฺตฺวา สชินิ สัม
 ทานิ ทตฺตฺวา ยทิจฺฉกั.
๑๑. ปตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 โภเสยฺยํ กมฺพลมฺปิจ
 โสวณฺณปาทุกฺกฺเจว
 อทาสี สตฺตฺตฺตฺตฺตฺต.
๘. ในกาลนั้น ภิกษุสามหมื่น ล้วนเป็นผู้
 ข้ามพ้นแล้วซึ่งโอฆะ(ทั้ง ๕ มีกาโมฆะ
 เป็นต้น) ทำลายเสียได้ซึ่งมัจจุ (คือ
 ความตาย) มาประชุมกันแล้ว.
๙. สมัยนั้น เราตถาคต เป็นกษัตริย์
 พระนามว่า พระเจ้าปัพพะตะ สมบูรณ์
 ด้วยมิตรและอำมาตย์ มีกำลังพลและ
 สัตว์พาหนะมากล้น.
๑๐. เราตถาคต ได้ไปเฝ้าเยี่ยมพระสัม-
 พุทธเจ้า ได้สักระดมอันยอดเยี่ยม
 แลวันนิมนต์พระสงฆ์ พร้อมทั้งพระ-
 ชินเจ้า ได้ถวายทานตามที่ปรารถนา
 แล้ว.
๑๑. ได้ถวายผ้าเนื้อดีที่ทำในแคว้นปัตตุมณะ
 และแคว้นจันะ ผ้าไหมรวมทั้งผ้า
 ขนสัตว์และรองเทาทองแดงพระบรม-
 ศาสดาและพระสาวกแล้ว.

๑ อ. อติภิกขุตจตุโรฆานัน.

๒ ก. พลพาหนมปุปกั.

๑ อีกอย่างหนึ่งหมายถึงผ้าไหมที่ซักรแล้ว.

๑๒. โสปี มํ พุทฺโธ พุยากาลิ
 สัมมชฺเฌ นิสฺสึทฺธิย
 อิมสฺมึ ภาทฺทเก กษุเป
 อัยํ พุทฺโธ ภาวิสฺสติ.
๑๒. พระพุทธเจ้าแม่พระองค์นั้นประทับนั่ง
 ในท่ามกลางสงฆ์ ทรงพยากรณ์เรา
 ตถาคควา พระเจ้าปัพพะตะนี้ จักเป็น
 พระพุทธเจ้าในภัทธกัณนี้.
๑๓. อหุ กปิลวุทยา รมฺมา
 นิกฺขมิทฺวา ตถาคโต
 ปธานํ ปทฺธิทฺวาน
 กตฺวา ทุกฺกรการิกํ.
๑๓. พระตถาคตเสด็จออกจาก พระนคร มี
 ชื่อว่ากบิล อันนารินรมย์ แล้วจักเริ่ม
 ตั้งความเพียรกระทำทุกกรกิริยา.
๑๔. อชฺปาลรฺกฺขมฺมุลสฺมึ
 นิสฺสึทฺติวาทฺถ ตถาคโต
 ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห
 เนรญฺชรมุเปหิตฺติ.
๑๔. พระตถาคตจักประทับนั่ง ณ ควางตน
 อชฺปาลนิโครธ ทรงรับข้าวปายาส
 ณ ที่นั้น แล้วจักเสด็จมายังแม่น้ำ
 เนรญฺชรา.
๑๕. เนรญฺชราย ตีรฺมฺหิ
 ปายาสํ อท โส ชิโน
 ปฏฺยิตฺตวรมคฺเคน
 โโพธิมณฺฑมฺหิ เอหิตฺติ^๑
๑๕. พระชินะพระองค์นั้น จักเสวยข้าว
 ปายาสที่ฝั่งแม่น้ำเนรญฺชรา แล้วจัก
 เสด็จมาที่พระแท่นที่ตรัสรู้ตามมรรคา
 ที่เขาคงแดงไว้อย่างดีเยี่ยม.

^{๑-๑} ฉ. อิม ปาสา เปยยาเลน กตา.

๑๖. ๑๖. ตโต ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา

โพธิมณฑลํ อนุคฺตโร

อสุสฺสตุณฺรูกฺขมฺมูลมฺหิ

พฺพชฺฌิสฺสตี มหายโส.

๑๖. ต่อจากนั้น พระตถาคตผู้หาที่เปรียบ
มิได้ ผู้มีพระยศใหญ่ยิ่ง จักกระทำ
ประทัภษณพระแทนที่ตรัสรู้ แล้วจัก
ตรัสรู้ที่ควงแห่งต้นอัสสัตถพฤกษ์.

๑๗. อิมสฺส ชนิกา มาตา

มายา นาม ภวิสฺสตี

ปิตา สุทฺโธทโน นาม

อัยฺย เหสฺสตี โคตโม.

๑๗. พระมารดาผู้ให้กำเนิด พระตถาคตนี้
จักมีพระนามว่า พระนางมายา
พระบิดาจักมีพระนามว่า พระเจ้า
สุทโธทนะ พระตถาคตนี้จักมีพระนาม
ว่าพระโคตมพุทธเจ้า.

๑๘. โกลิโต อุปทิสฺโส จ

อกฺคา เหสฺสนฺตฺติ สāvกา

อนาสฺวา วิตราคา

สนฺตจิตฺตา สฺมาหิตา

อานนฺโท นามุปฺภูจฺจาโก

อุปฺภูจฺจิสฺสตีมฺหิ ชินฺนํ?

๑๘. พระโกณฑกเถระและพระอุปติสสเถระ
ผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิต
สงบ มีใจตั้งมั่นแล้ว จักเป็นอัครสาวก
พระอุปัฏฐากชื่อว่าพระอานนท์จักเฝ้า
อุปัฏฐากพระชินะนี้.

๑-๑ ฉ. อิม ปาจา เปยฺยาเลน กตา.

๑๙. ๑) เขมา อุบลาวณณา จ

อตุคา เหสุสนุติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา

สนุติจิตุตา สมหิตา
โพธิ ตสฺส ภควโต

อสุสฺสโถติ ปุจฺจติ.

๒๐. จิตฺโต จ หตฺถาฬวโก

อตุคา เหสุสนุตฺตปฏฺฐกา
นนุหมاتا จ อุตฺตรา

อตุคา เหสุสนุตฺตปฏฺฐิกา
อายุ วสุสฺสตี ตสฺส

โคตมสฺส ยสฺสลิโน.

๒๑. อิทํ สุตฺวาน วจัน

อสมสฺส มเหสีโน
อาโมทิตา นรมฺรู

พุทฺธพืชฺงุโร อัย?

๑๙. พระเขมาเถรี และพระอุบลวรรณา-

เถรี ผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ
มีจิตสงบ มีใจตั้งมั่นแล้ว จักเป็น
พระอัครสาวิกา ตนไม่เป็นที่ตรัสรู้
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น
ชาวโลก เรียกว่า อัสสัถะ.

๒๐. จิตตกทตฺตีและหัตถาฬวกทตฺตีจักเป็น

อัครอุปัฏฐาก นันทมารดาอุบาลิกา
และอุตตราอุบาลิกา จักเป็นอัคร
อุปัฏฐายิกา พระโคตมพุทธเจ้าผู้มี
พระยศพระองค์นั้น จักมีพระชนมายุ
๑๐๐ พรรษา.

๒๑. คนและเทวดาทั้งหลาย ได้ยินพระ-

คำรัสของพระมเหสีเจ้า ผู้หาบุคคล
เสมอเหมือนมิได้นี้แล้ว ต่างมีใจ
บันเทิงว่า พระเจ้าผู้พบปะพระองค์
เป็นทั้งพระพืชและพระหนอของพระ-
พุทธเจ้า.

๑-๑ ฉ. อีเม ปาจา เปยฺยาเลน กตา.

๒๕. ^๑เอวเมว มยํ สพุเพ
 ยที มุญจามิมํ ชินํ
 อนาคตมฺหิ อทฺธาเน^๑
 เหสุสาม สมุขา อิมํ.
๒๕. พวกเราทั้งหมด หากสิ้นพระชินเจ้า
 พระองค์แล้ว ในอนาคตอันนานไกล
 พวกเราก็จักเกิดพร้อมหน้ากัน ใน
 ศาสนาของพระหนอพระพุทธเจ้าพระ
 องค์(และบรรลุมรรคผลได้)ฉนั้น.
๒๖. ตสุสาปิ วจนํ สุตฺวา
 ภิชฺชโย จิตฺตํ ปสาทยี
 อุตฺตริ วตมธฺิฏฺจาสี
 ทสปรามิปุริยา.
๒๖. เราตถาคตได้สดับพระคำรัสของพระ
 ผู้มีพระภาคเจ้า แม่พระองค์นั้นแล้ว
 บังเกิดจิตเลื่อมใสยิ่งนัก ไคอิชฺชวาน
 พรตให้ยิ่งขึ้นเพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ทศ
 ไทบริบูรณ.
๒๗. สพุพฺพญฺุคฺคํ คเวสนฺโต
 ทานํ ทตฺวา นรุตฺตเม^๒
 โอหยาหํ มหารชฺชํ
 ปพฺพชฺชํ ชินสนฺติเก.
๒๗. เราตถาคตเมื่อแสวงหาพระสัพพัญญู-
 ตญาณ ไคถวายทานแด่พระพุทธเจ้า
 โภณากมนะผู้สูงสุดกว่านรชนแล้วสละ
 ราชบัลลังก์ใหญ่ ออกผนวชในสำนัก
 พระชินเจ้าแล้ว.

^{๑-๑} ฉ. อิมํ ปาสา เปยฺยาเลน กตา.

^๒ ก. นรุตฺตโม.

๒๘. นคร โสภวดี นาม

โสภโณ นามาสี ขตุติโย

วสเท ตตถ นคร

สัมพุทธสฺส มหากุล.

๒๘. พระนคร (ของพระผู้มีพระภาคเจ้า
โกณฑกมนะพระองค์นี้)มีชื่อว่าโสภวดี
มีพระบรมกษัตริย์พระนามว่าพระเจ้า
โสภะ ครอบราชย์ ตระกูลของพระ
สัมพุทธเจ้า เป็นตระกูลใหญ่อยู่ใน
พระนครนั้น.

๒๙. พุราหมโณ ยถุทตโต จ

อาสี พุทธสฺส โส ปิตา

อุตฺตรา นาม ชนิกา

โกณฑกมนสฺส สตฺถุโน.

๒๙. ก็พระพุทธบิดานั้นเป็นพราหมณ์นามว่า
ยัญญทัตตะ พระพุทธมารดาผู้ให้
กำเนิดพระบรมศาสดาโกณฑกมนะ มี
นามว่า อุตตราพราหมณี.

๓๐. ทีณิ วสฺสสฺสหาณิ

อการํ อชฺฌ โส วลี

ตุลิตสนฺตุลิตสนฺตุฎฺจา

ตโย ปาสาทมุตฺตมา.

๓๐. พระชินเจ้าทรงครองเรือนแล้วจนสิ้น
กาลสามพันปี มีปราสาทอันงดงามยิ่ง
๓ หลัง คือตุลิตปราสาท สันตุลิต-
ปราสาท และสันตุฎฐปราสาท.

๓๑. อนุนโสฬสสฺสหาณิ

นาริโย สมลฺกตา

รุจิกฺกตา นาม นาริ

สตฺถวาโห นาม อตุโร.

๓๑. ทรงมีนารีไม่น้อยกว่าหมื่นหกพันแดง-
กายสวยงาม นารีผู้เป็นภริยามีนาม
ว่ารุจิกักตา และมีกุมารชื่อว่าสัตถ-
วาหะเป็นบุตร.

๓๒. นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา
หตุถิยาเนน นิกฺขมิ
ฉมาสี ปธานจาร์
อจรี ปุริสูตฺตโม.
๓๒. พระชินเจ้า ผู้สูงสุดกว่าบุรุษทั้งหลาย
ทรงเห็นนิมิต ๔ แล้วเสด็จออกผนวช
ด้วยราชยานคือช้าง ทรงบำเพ็ญ
เพียรได้ ๖ เดือน.
๓๓. พุรฺหมุณา ยาจิโต สฺนฺโต
โกณาคมนนายโก^๑
วตฺติ จกฺกํ มหาวีโร
มิกทาเย นรุตฺตโม.
๓๓. พระมหาวีรบุรุษโกณาคมนบรมนายกผู้
สูงสุดกว่านรชน เป็นผู้ซึ่งพระพรหม
ทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระ-
ธรรมจักร ณ มฤคทายวัน.
๓๔. ภิชฺยโส^๒ อุตฺตโร นาม
อเหตุํ อคฺคสาวกา
โสตฺถิโซ นามฺปฏฺจาโก
โกณาคมนสฺส สฺตฺถุโน^๓.
๓๔. พระภิชยสเถระ และพระอุตตรเถระ
เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อ
โสตถิสะ เป็นพระอุปัฏฐากของพระ-
บรมศาสดาโกณาคมนะ.
๓๕. สฺมฺพฺทา อุตฺตรา เจา
อเหตุํ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต
อุทุมฺพโรติ ปฺวฺจฺจติ.
๓๕. พระสมุททาเถรี และพระอุตตราเถรี
เป็นพระอัครสาวิกา ต้นไม้เป็นที่
ประทับตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาคเจ้า
พระองค์นั้น ชาวโลกเรียกว่าอุทุมพร
(มะเดื่อใหญ่).

^๑ ก. โจนาคมนโน โลกนายโก.

^๒ ก. ภิชฺโยโส.   ^๓ ก. ยสฺสสิโน.

๓๖. อุกุโค จ โสเมเทโว จ
 อเหตุ อคฺคูปญฺจกา
 สิวลา เจว สามา จ
 อเหตุ อคฺคูปญฺจิกา.

๓๖. อุกคกทบตีและโสมเทวทบตีเป็นอัคร
 อัญญากร สิวลาอุบาสิกาและสามา
 อุบาสิกา เป็นอัครอัญญากริกา.

๓๗. อุกฺจตุตฺตเนน โส พุทฺโธ
 ทิสฺสทฺถสฺสมฺคฺคโต
 อุกฺกามุเช ยถา กมฺพุ^๑
 เอวํ รัสสีหิ มณฺธิโต.

๓๗. พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เมื่อกล่าว
 โดยส่วนสูงมีพระวรกายสูง ๓๐ ศอก
 ประดับด้วยพระรัศมี(งดงาม)เหมือน
 ทองปากเข่า ฉะนั้น.

๓๘. ทิสฺสวสฺสสทฺสฺसानิ
 อายุ พุทฺธสฺส ทาวเท
 ทาวตา ทิฏฺฐมาโน โส
 ตาเรสิ ชนฺตํ พุํ.

๓๘. พระชนมายุของพระพุทธเจ้า ในกาล
 ครั้งนั้นสามหมื่นพรรษา เมื่อพระองค์
 ดำรงอยู่(เป็นเวลานานถึง)เพียงนั้น
 ไถ่ทรงยังสูงชันเป็นอันมากให้ขามพน
 (หวงแห่งคันทา)แล้ว.

๓๙. ธมฺมเจตฺยิ^๒ สฺมฺสฺเสตฺตฺวา
 ธมฺมทฺสฺสวិฏฺฐิสิตํ
 ธมฺมปฺปผคฺคํ กตฺวา
 นิพฺพุโต โส สฺสาวโก.

๓๙. พระพุทธองค์พร้อมทั้งพระสาวก ทรง
 ก่อตั้งขึ้นแล้วซึ่งพระเจตีย์คือพระธรรม
 (โพธิปักขิยธรรม ๓๗) ทรงประทับ
 แล้วด้วยธงแผ่นผ้า คือ พระธรรม

^๑ ก. ตมฺพ. ^๒ ก. ธมฺมเจตฺยิ สฺมฺสฺเสตฺตฺวา.

(อริยสัง ๔) ทรงรอยกรองแล้วซึ่ง
พวงมาลัยดอกไม้ อันลวนแล้วด้วย
พระธรรม เสด็จสู่ปรินิพพานแล้ว.

๔๐. มหาวิลาโส ตสฺส ชโน

สิริธมฺมปฺปกาสโน

สพฺพํ ตมนฺตรหิตํ

นनु วิตฺตา สพฺพสงฺขารา.

๔๐. ชน (คือพระสงฆ์สาวก) ของพระผู้มี
พระภาคเจ้าพระองค์นั้น ซึ่งเป็นผู้มี
ความงดงามอย่างมาก (ด้วยมहिทธิ-
ฤทธิ์) และพระบรมศาสดาทรง
ประกาศธรรมอันมีสิริ (คือโลกุตระ-
ธรรม) ทั้งหมดนั้นได้อันตรธานไปแล้ว
สังขาร (สิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่ง) ทั้งปวง
เป็นของว่างเปล่า (คือ ไม่เที่ยง
ตั้งอยู่ไม่ได้ ไม่เป็นแก่นสาร) มิใช่
หรือ.

๔๑. โภณาคมนโน สมฺพุทฺโธ

ปพฺพตารามมฺหิ นินฺพุทฺโต

ธาคูวิตฺถาริกํ อาสี

เตสุ เตสุ ปเทสโตติ.

โภณาคมนนฺพุทฺธวํโส เตวีสตีโม.

๔๑. พระสัมพุทธเจ้าโภณาคมนะ ได้เสด็จ
สู่ปรินิพพานแล้ว ณ พระไพศาราม
พระบรมสารีริกธาตุ ได้แผ่ออกจาก
ประเทศไปในประเทศต่าง ๆ ฉะนั้นแล.

จบ พระโภณาคมนนพุทฺธวงศ์ ที่ ๒๓.

๒๖. กสฺสปพฺพุทฺธวํส

๑. โภฌาคมนสฺส อปเรน
สมฺพุทฺโธ ทฺวิปทุตฺตโม
กสฺสโป นาม นามเณ^๑
ธมฺมราชา ปภงฺกโร.

๒. สณฺณทฺธิต^๒ กุลมฺล^๓
พหฺวนนฺปานโภชน^๓
ทตฺวาน ยาจเก ทวณ^๓
ปุริยิตฺวาน มานส^๓
อุสโภวาฬก^๔ เกตฺวา
ปตฺโต สมนฺโพธิมุตฺตม^๓.

๒๖. พระกัสสปพุทฺธวงศ

๑. ในกาลต่อจากพระพุทธเจ้าโภฌาคมนะ
ได้มีพระสัมพุทธเจ้า เมื่อกล่าวโดย
พระนาม มีพระนามว่า กัสสปะ
ทรงเป็นผู้สูงสุดในบรรดาสัตว์ทวิบาท
ทั้งหลาย ทรงเป็นพระราชาแห่ง
ธรรม ทรงกระทำแสงสว่างให้
เกิดขึ้น.

๒. พระมหาบุรุษ ทรงสละแล้วซึ่งทรัพย์มี
ค่าแห่งตระกูล (คือ เรือนและกอง
โภคทรัพย์นับไม่ถ้วน) ทรงให้ข่าน้ำ
และโภชนะมากมายเป็นทานแก่ยาก
ทั้งหลายยังพระมันส์ให้เต็มเปี่ยมแล้ว
ทรงทำลาย (เครื่องผูกคือ เรือน)

๑ ฉ. โคตฺเตน.

๒ ข. พุทฺธวํส. ๓๓/๕๓๘, ส ฉทฺธิต.

๓ ก. พหฺวนฺ ปาณปุชิต.

๔ ฉ. อี. อุสโภว อาฬก.

๓. ธรรมจกั กั ปวตฺเตนุเต
 กสฺสเป โลกนายเก
 วิสโกฏิสหฺสฺสานั
 ปจฺมาภิสฺมโย อหุ.
๔. จตุมาสี ยทา พุทฺโธ
 โลเก จรติ จาริกั
 ทสโกฏิสหฺสฺสานั
 ทุติยาภิสฺมโย อหุ.
๕. ยมกั วิกุพฺพนั กตฺวา
 ฌาณธาตุํ ปกิตฺตยิ
 ปญฺจโกฏิสหฺสฺสานั
 ตติยาภิสฺมโย อหุ.
๓. ในคราวที่ พระบรมโลกนายกั สัสปะ
 ประภาศพระธรรมจักร ปฐมอภิสัมย
 ไคมีแล้วแกเทวดาและมนุษย์สองหมื่น
 โกฎิ.
๔. เมื่อครั้งพระพุทธเจ้า เสด็จจาริกไป
 ในโลกตลอดระยะเวลา ๔ เดือน
 อภิสัมยครั้งที่ ๒ ไคมีแล้วแกเทวดา
 และมนุษย์หมื่นกฎิ.
๕. (เมื่อครั้ง) พระพุทธองค์ทรงกระทำ
 ยมกปาฏิหาริย์แสดงฤทธิ์ต่าง ๆ แล้ว
 ทรงประกาศพระญาณธาตุ (คือสภาวะ
 แห่งพระสัมพันธุตญาณ) อภิสัมยครั้งที่
 ที่ ๓ ไคมีแล้วแกเทวดาและมนุษย์
 ห้าพันกฎิ.

๖. สุธมฺมา เทวปุเร^๑ รมฺเม
 ตตฺถ ฌมฺมํ ปกิตฺตยิ^๒
 ตีณิ โกณฺฐิสหฺสฺสานิ^๓
 เทวานํ โพรถยิ ชินฺ.

๗. นรเทวสุตฺตํ ยกฺขสุตฺตํ
 อปฺเร จ ฌมฺมเทสฺสเน
 เอเตสฺสานิ อภิสฺมยา^๔
 คณฺนาโต อสงฺขิยา^๔.

๘. ตสุตฺตํ เทวเทวสุตฺตํ
 เอโก อาสิ สฺมาคโม
 ชีณาสวานํ วิมลานํ
 สนฺตจิตฺตํ ตาทินิ.

๖. สุธรรมาสภา มีอยู่ในเทวบุรี (คือ
 สวรรค์ชั้นดาวดึงส์) อันนารัณรมย์
 พระชินเจ้าทรงประกาศพระอภิธรรม
 ในสุธรรมาสภานั้น ทรงยังเทวดา
 ทั้งหลายสามพันโกฏิให้ตรัสรู้แล้ว.

๗. และ เมื่อครั้งทรงแสดงธรรมอื่นอีก
 โปรดยักษ์ชื่อนรเทวะ อภิสมัยได้มี
 แล้วแก่เทวดาและมนุษย์เหล่านี้ ไม่
 อาจคณานับได้.

๘. พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ประเสริฐกว่า
 เทวดาแม่พระองค์นั้นได้มีการประชุม
 พระสาวก ล้วนพระชีณาสพปราศจาก
 มลทิน มีจิตสงบ ทรงตาทิคุณ เพียง
 ครั้งเดียว.

^๑ ก. สุธมฺมเทวปุเร.

^๒ ฮิ. ปกาสยิ.

^๓ ตีณิ โกณฺฐิสหฺสฺสานิ (อฏฺฐกถาย).

^๔ ก. อภิสฺมโย...อสงฺเขยโย.

๙. วิสตีภิกษุสหุสสานัน
 ตทา อาสิ สมากโม
 อติภุกนุตทวณฺตานัน^๑
 หิริสีเลน ตาทินัน.
๑๐. อหิ ตทา มาณวโก
 โชติปาโลติ วิสสุโต
 อชฌายโก มนุทธโร
 ตินฺณ เวทาน ปารกฺกุ.
๑๑. ลกฺขณ อิติหาเส จ
 สธมฺเม ปารมี คโต
 ภูมฺมนุตฺติกฺเข^๒ กุสโล
 กตวิชฺโช อนวโย^๓.
๙. ครั้งนั้น ภิกษุสองหมื่นล้วนเป็นผู้มีที่สุด
 ภพอันก้าวล่วงแล้ว (คือเป็นพระ-
 อรหันต์) มีหิริและศีลเช่นเดียวกัน
 ไตมาประชุมกันแล้ว.
๑๐. ครั้งนั้น เราตถาคตเป็นมาณพปรากฏ
 ชื่อว่า โชติปาละ เป็นผู้คงแก่เรียน
 ทรงไวซึ่งมนต์ เป็นผู้เรียนจบไตร-
 เพท.
๑๑. เราตถาคต เป็นผู้ฉลาดเรื่องวิชา
 (และ) ได้รับความสำเร็จในการ
 ตรวจพื้นดินและอากาศ ถึงความเป็น
 ผู้สูงสุด (ชั้นปรมาจารย์) ในคัมภีร์
 ลักษณะพยากรณ์ คัมภีร์อิติहाส และ
 ในขนบธรรมเนียมของพราหมณ์.

^๑ ก. อภิกษุภุกนุตทวณฺตานัน.

^๒ โป. ฉ. อ. ภูมฺมนุตฺติกฺเขกุสโล.

^๓ ก. ส. อ. อนามโย.

๑๒. กัสสปัสส ภควโต

ขฎฐิกาโร นามุฏฐโก
สคารโว สบฺปติสฺโส
นิพฺพุโต ตติเย ฉเล.

๑๒. พระผู้มีพระภาคเจ้ากัสสปะ ทรงมี
อุปัฏฐากชื่อว่า ขฎฐิการะ (ท่าน) เป็น
ผู้มีคารวะยำเกรง ปราภฏฐือเสียง
แล้ว เพราะ(บรรลุ)ผลที่ ๓ (คือ
เป็นพระอนาคามี).

๑๓. อาทาย มํ ขฎฐิกาโร

อุปกณฺณี กัสสปํ ชินํ
ตสฺส ฌมฺมํ สุนฺตีวาน
ปพฺพชึ ๑ ตสฺส สนฺติเก.

๑๓. ขฎฐิการูปาสก ไทพาเรตถาคคเชา
ไปเฝ้าพระชินเจ้ากัสสปะ เรตถาคค
ไคพังธรรมของพระชินเจ้าพระองค์
นั้นแล้ว ไคออกบรพชาในสำนักของ
พระพุทธรองค.

๑๔. อารทฺธวีริโย หุตฺวา

วตฺตาวตฺเตสุ โภวิโท
น กฺวจิ ปรีหายามิ
ปุเรสิ^๑ ชินสาสนํ.

๑๔. เรตถาคค เป็นผู้ปรารภความเพียร
ฉลาดในการบำเพ็ญวัตรนอยใหญ่ ไม่
เสื่อม (ไม่ย่อหย่อน) ในข้อไหน ๆ
ไคบำเพ็ญศาสนา (คือธรรม) ของ
พระชินเจ้าอย่างเต็มเปี่ยมแล้ว.

^๑ ก. ปุเรมิ.

๑๕. ยาวตา พุทธภณิต์
 นวงศ์ สตฺถุสาสน์
 สัพพปริยาปุณิตฺวานัน
 โสภยิ ชินสาสน์.
๑๕. เราตถาคต ไต่เล่าเรียนนวังคส์ตฺถุ-
 ศาสน์ เทาที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้
 อย่างครบถ้วน ไต่ยังศาสนาของ
 พระชินเจ้าในงดงามแล้ว.
๑๖. มม อจฺฉริยํ ทิสฺวา
 โสภิ พุทฺโธ วิทยากริ
 อิมฺหิ ภทฺทเก กปะเป
 อัยํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี.
๑๖. พระพุทธเจ้าก็สัปะ แม่พระองค์นั้น
 ทรงเห็นความอัศจรรย์ (คือสัมมา-
 ปฏิบัติ) ของเราตถาคตแล้ว ทรง
 พยากรณ์ว่า โชติปาลมาณพนี้ จักเป็น
 พระพุทธเจ้าในภัทรกัปนี้.
๑๗. อหุ กปิลวฺหยา รุมฺมา
 นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต
 ปธานํ ปทหิตฺวาน
 กตฺวา พุทฺธการิกั.
๑๗. พระตถาคตจักออกจากพระนคร อันมี
 ชื่อว่ากบิล อันนารัณรมย์ แล้วจักเริ่ม
 ตั้งความเพียร กระทำทุกรกิริยา.
๑๘. อชปาลรฺกฺขมฺมฺหิ
 นิสีทิตฺวา ตถาคโต
 ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห^๑
 เนรณฺชรมุเปหิติ.
๑๘. พระตถาคตจักประทับ ณ ควางตน
 อชปาลนิโครธ จักทรงรับขาวปายาส
 ณ ที่นั้น แล้วเสด็จมายังแม่น้ำ
 เนรัญชรา.

^๑ ก. สมาทาย.

๑๙. เนรณฺชราย ธีรมหิ
 ปายาสํ ปริณฺชย
 ปฏฺยตฺตวรมคฺเคน
 โภธิมฺลมุเปหิตี^๑

๒๐. ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา
 โภธิมณฺฑํ อนุตฺตโร
 อสฺสตฺถมฺลํ สมนฺโภธิ
 พุชฺฌิสฺสตี มหายโส.

๒๑. อิมสฺส ชนิกา มาตา
 มายา นาม ภวิสฺสตี
 ปิตา สุตฺโธทโน นาม
 อยํ เหลสฺสตี โคตโม.

๑๙. พระตถาคตจักเสวยข้าวปายาส ที่ริม
 ฝั่งแม่น้ำเนรณฺชราย แล้วจักเสด็จมา
 ที่ควงไม้ที่ตรัสรู้ ตามมรรคาที่เขา
 ตกแต่งไว้อย่างดีเยี่ยม.

๒๐. ต่อจากนั้น พระตถาคตผู้หาที่เปรียบ
 มิได้ ผู้ทรงมีพระยศ (บริวารและ
 พระเกียรติยศ) ใหญ่ยิ่ง จักกระทำ
 ประทักษ์นิมพระแท่นที่ตรัสรู้ แล้วจัก
 ตรัสรู้พระสัมโพธิญาณ ที่ควงแห่งต้น
 อัสสัถถพฤกษ์.

๒๑. พระมารดาผู้ให้กำเนิด พระตถาคตนี้
 จักมีพระนามว่า พระนางมายา พระ
 บิดาจักมีพระนามว่า พระเจ้าสุทโธ-
 ทนะ พระตถาคตนี้ จักมีพระนามว่า
 พระโคตมพุทธเจ้า.

^๑ ก. โภธิมฺลมุหิ เอหิตี.

๒๕. อิทํ สุตฺวาน วจัน
 อสมสฺส มเหสีโน
 อาโมทิตา นรมฺรุ
 พุทฺธพีชงฺกุโร อัย?

๒๕. คนและเทวดาทั้งหลาย ได้ยินพระ-
 คำรัสของพระทศพลกัณฐกพระพุทธเจ้า
 ผู้ไม่มีบุคคลเสมอเหมือน ต่างมี
 ใจเบิกบานว่า โชติปาละมานพนี้ เป็น
 ทั้งพระพีชและพระหนอของพระพุทธ-
 เจ้า.

๒๖. อุกฺกุฏจิสฺสทา วตฺตุนฺติ^๑
 อปฺโพ ฏฺเณติ หสฺนฺติ จ
 กตฺถชฺลี นมสฺสนฺติ
 ทสฺสทสฺสีเทวตา.

๒๖. เสียงโห่ร้องต้อนรับเป็นไปอยู่ เทวดา
 ในหมื่นโลกธาตุ ประभมือและราเริง
 ประนมอัญชลีนมัสการอยู่ (กล่าว
 กันว่า).

๒๗. ยทิมสฺส โลกนาถสฺส
 วิรชฺฉิสฺสาม สาสฺนํ
 อนาคตฺมุหิ อทฺธาเน
 เหฺสฺสาม สมฺมุขา อิมํ.

๒๗. พี่ว่า พวกเราจักพลาดพระศาสนา
 (คือพระธรรม) ของพระบรมโลกนาถ
 พระองค์นี้ไซ้ พวกเราจักเกิดพร้อม
 หนากัน ในศาสนาของพระหนอพระ
 พุทธเจ้าพระองค์นี้ ในอนาคตอันนาน
 ไกล.

^๑ ฉ. อี. พุทธพีช กิร อัย.

^๒ ฉ. อี. ปวตฺตุนฺติ.

๒๘. ยถา มนุสฺสา นที ตรณฺตา
ปฏิบัติคุณ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐาติคฺคเณ กเหตุวาน
อุตฺตรนฺติ มหานที.
๒๙. เอวเมว มยฺ สพฺเพ
ยที มุญฺจามิมฺ ชินฺ
อนาคตมฺหิ อทุธานเ
เหสฺสาม สมฺมุขาน อิม.
๓๐. ตสฺสาปิ วจันฺ สุตฺวา
ภิชฺชโย จิตฺตํ ปสาทยี
อุตฺตรี วตมธฺิฏฺฐาสิ
ทสฺปารมฺปิรียา.
๓๑. เอวมหิ สํสริตฺวา
ปริวชฺเชนฺโต อนาจร
๒๘. มนุชฺชยฺทงฺหลายเมือจะข้ามแม่น้ำ หาก
พลาดท่าข้ามเฉพาจะหนา ก็ถ่อเอา
ท่าข้ามข้างใด (คือท่าใดไป) ย่อมข้าม
แม่น้ำใหญ่ได้ ฉนฺใด.
๒๙. พวกเราทั้งหมด หากสิ้นพระชินเจ้า
พระองค์นี้แล้ว ในอนาคตอันนานไกล
พวกเราก็จักเกิดพร้อมหน้ากัน ใน
คำสนาของพระหนอพระพุทธเจ้าองค์
นี้ (และบรรลุมรรคผล) ได้ ฉนฺนั้น.
๓๐. เราตถาคตได้สดับพระคำรัสของพระ
พุทธเจ้ากัสนสปะ แม้พระองค์นั้นแล้ว
ไต่บังเกิดจิตเลื่อมใสยิ่งนัก จึงอธิษ-
ฐานพรตให้ยิ่งขึ้น เพื่อบำเพ็ญบารมี
๑๐ ทศให้บริบูรณ์.
๓๑. เราตถาคตท่องเที่ยวไปอย่างนี้ ละ
เวนอนาจาร กระทำกรรมที่ทำได้

พระมหามุนตรีศรีอริยวงศราชสมุท

ขอถวายอุทิศส่วนกุศลแด่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์

- ทุกฺกัณฐกต^๑ มยหิ
โพธิยาเยว ภารณา.
๓๒. นคร พาราณสี นาม
กิกิ นามาสี ขตฺติโย
วสเต ตตฺถ นคร
สมฺพุทฺธสฺส มหากุล.
๓๓. พุราหมโณ พุรหมตฺโตว
อาสี พุทฺธสฺส โส ปิตา
ธนฺวตี นาม ชนิกา^๒
กสฺสปสฺส มเหสีโน.
๓๔. พุเว วสฺสสทฺสฺสานิ
อการ อชฺฌ โส วสิ
หิโส ยโส สิริจฺนุโท^๓
ตโย ปาสาทมุตฺตมา.
- ยาก เพราะเหตุแห่งพระโพธิญาณ
เท่านั้น.
๓๒. พระนคร (ของพระผู้มีพระภาคเจ้า
พระองค์นั้น) มีชื่อว่าเมืองพาราณสี
มีกษัตริย์พระนามว่าพระเจ้ากิกิ ทรง
ครองราชตระกูลแห่งพระสัมพุทธเจ้า
เป็นตระกูลใหญ่อยู่ในพระนครนั้น.
๓๓. พระพุทธบิดา ของพระสัมพุทธเจ้านั้น
เป็นพราหมณ์ มีนามว่า พรหมทัต
พระมารดาผู้ให้กำเนิดพระมเหสีเจ้า
กัสสปะ มีนามว่า ธนวตี (พราหมณี).
๓๔. พระองค์ทรงครองเรือนแล้ว จนสิ้น
กาลสองพันปี มีปราสาทอันงดงามยิ่ง
๓ หลัง คือหังสปราสาท ยสปราสาท
และสิริจันทปราสาท.

^๑ ก. ทุกฺกัณฐ ปกต.

^๒ ก. มาตา. ^๓ ฉ. อ. สิริจฺนุโท.

๓๕. ตีโสฬสสหัสสานิ

นารีโย สมลงฺกตา
 สุนนุทา นาม สา นารี
 วิชิตเสโน นาม อตุรโซ.

๓๕. มีนารีสี่หมื่นแปดพันนาง แต่งกายสวยงาม นารีที่เป็นภริยานั้น มีนามว่า สุนันทาพราหมณี มีกุมารนามว่า วิชิตเสน เป็นบุตร.

๓๖. นิमितฺเต จตุโร ทิสฺวา

ปาสา เทนาภินิกฺขมิ
 สตุตทาหิ ปธานจารี
 อจริ ปุริสูตฺตโม.

๓๖. พระพุทธเจ้าผู้สูงสุดกว่าบุรุษทั้งหลาย ได้เห็นนิมิต ๔ แล้วเสด็จออกผนวช ด้วยปราสาททรงบำเพ็ญเพียรตลอด สี่ปีตาห์.

๓๗. พุรหฺมฺนา ยาจิโต สนฺโต

กสุสโป โลกนายโก
 วตฺติ จกฺกั มหาวิโร
 มิกทาเย นรุตฺตโม.

๓๗. พระมหาวีรบุรุษก็สละปุบรรมโลกนายก สูงสุดกว่านรชน เป็นผู้ซึ่งพระพรหม ทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศซึ่ง พระธรรมจักร ณ มฤคทายวัน.

๑ ขณะประทับในปราสาท คำริจะออกผนวช ปราสาทก็ลอยคว้าง. ไปประดิษฐานบนพื้นดิน ครอบเอาต้นโพธิ์ไว้ตรงกลาง ขณะเสด็จลงจากปราสาท ไปยืนบนแผ่นดินรับผ้ากาสาวะที่เทวดาให้ แล้วครองเพศเป็นบรรพชิต.

พระมหามนตรีศรีอริยวงศาคตญาณ สมุท

ขอถวายอุทิศส่วนกุศลแด่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์

๓๘. ตีสโล จ ภารทวาชโ จ
 อเหตุ อคฺคสาวกา
 สัพพมิตฺโต นามุပ္ปฺภาโก
 กสฺสปสฺส มเหสีโน.

๓๙. อนุฟ้า อรุเวฟ้า จ
 อเหตุ อคฺคสาวิกา
 โพิธิ ตสฺส ภควโต
 นิโครโรติ ปุจฺจติ.

๔๐. สุมงฺคโล มฺภิกาวโร จ
 อเหตุ อคฺคูปฺภวกา
 วิชิตเสนา ภทฺทา จ
 อเหตุ อคฺคูปฺภวิกา.

๔๑. อจฺจตฺตเนน โส พุทฺโธ
 วิสฺติริตฺตมฺคฺคโต^๑
 วิชฺชุลฺลิว อากาเส
 จนฺโทว คหฺปฺริโต.

๓๘. พระตีสโลและพระภารทวาชเถระ
 เป็นพระอัครสาวก พระอุปัฏฐาก
 ของพระมเหสีเจ้ากัณฐปะ มีชื่อว่า
 พระสัพพมิตตะ.

๓๙. พระอนุฟ้าเถรี และพระอรุเวฟ้าเถรี
 เป็นพระอัครสาวิกา ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้
 ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น
 ชาวโลกเรียกว่านิโครธ(ต้นไทร).

๔๐. สุ่มังคคทนต์และมฺภิกาวรทนต์ เป็น
 อัครอุปัฏฐาก วิชิตเสนาอุบาลิกาและ
 ภทฺทาอุบาลิกา เป็นอัครอุปัฏฐายิกา.

๔๑. พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เมื่อกล่าว
 โดยส่วนสูง ทรงมีพระวรกายสูง
 ๒๐ ศอก ทรงงามเหมือนลำแสง
 สายฟ้าในอากาศ (และ) เหมือน
 ดวงจันทร์วันเพ็ญ หอมลอมควย
 กาวเคราะห์ ฉะนั้น.

^๑ ก. วิสฺติริตฺตมฺคฺคโต.

๔๒. วีสตีวสุสสหัสสานิ

อายุ คสุส มहेสิโน
ทาวตา ติฏฐมาโน โส
ตาเรสิ ชนตํ พุํ.

๔๒. พระชนมายุของพระมहेสิเจ้ากัสสะปะ
พระองค์นั้นสองหมื่นพรรษา เมื่อ
พระองค์ดำรงอยู่(เป็นเวลานานถึง)
เพียงนั้น ก็ไต่ตรงนำฝูงชนเป็นอัน
มากให้ขามพน(หวางแห่งคัมหา บรรลุ
พระนิพพาน) แลว.

๔๓. ธมฺมตพํภักํ มาปยิตฺวา^๑

สีลํ ทตฺวา วิเลปนํ
ธมฺมทุสฺสํ นิวาเสตฺวา
ธมฺมมาลํ วิภชฺชีย^๒.

๔๓. พระองค์ทรงสร้างสระน้ำ คือ พระ
(ปริยัติ)ธรรม ทรงประทานเครื่อง
ลูบไล้คือ (จตุปาริสุทธิ) คีล ทรงให้
นุ่งห่มผ้าคือ (หิริโอสตตปปะ) ธรรม
ทรงจำแนกพวงมลัยคือ (โพธิปักขียะ)
ธรรม.

๔๔. ธมฺมวิมลมาทาสํ

จปยิตฺวา มหาชเน
เกจิ นิพฺพานํ ปตฺถเนตฺตา
ปสฺสณฺตุ เม อลงฺกุรํ.

๔๔. ทรงตั้งกระจกอันปราศจากมลทิน คือ
พระธรรม (พระโสคาปัตติมรรค)
ให้แก่มหาชนไว้แล้ว เมื่อชนพวกใด
ก็ตามปรารถนาพระนิพพาน ก็จงพา
กันมาดูเครื่องประดับของเราตถาคต
เกิด.

^๑ อี. มาเปตฺวา.

^๒ อี. วิราชีย.

๔๕. สีสกณฺจุกํ ทตฺวาน
 ฌานกวจวมมิตฺ^๑
 ฌมฺมจมฺมํ ปารุปีตฺวา
 ทตฺวา สนนานมุตฺตมํ.

๔๕. พระพุทธองค์ทรงประทานเสื่อ คือศีล
 (ทรงประทาน) เกราะที่ใช้สวมใส่
 คือฌาน (ทรงประทาน) หนึ่งคือ
 พระธรรม (สติสัมปชัญญะ) ใ้ไหม
 และ (ทรงประทาน) เครื่องผูกสอด
 (คือความเพียรประกอบด้วยองค์ ๔)
 อย่างดีเยี่ยม.

๔๖. สตีผลกํ ทตฺวาน
 ติขิณฺ์ ฌานกฺุณฺติมํ
 ฌมฺมชคฺคฺวาริํ ทตฺวา
 สีสสฺสคฺคฺมทฺทหนํ^๒.

๔๖. พระพุทธองค์ทรงประทานโล่ คือสติ
 (ทรงประทาน) หลาว คือ ฌาน
 (วิปัสสนาญาณ) อันคมกลั่น (ทรง
 ประทาน) ดาบอันประเสริฐ คือพระ-
 ธรรม (ปัญญาในพระอรियมรรค)
 (ทรงประทาน) คีล (โลกุตรศีล)
 อันเป็นเครื่องย้ายเสียซึ่งความคลุก-
 คลี้ด้วยกิเลส.

^๑ ก. จมฺมิกํ.

^๒ ก. สีสสฺสคฺคฺมทฺทหนํ.

๔๖. เติวีชฺชาภูสนฺ^๑ ทตฺวาน
 อาเวฬฺ จตุโร ฝเล
 ฉฬภิญญาภรณ์ ทตฺวา
 ฐมฺมปุพฺผปิลนุณฺ.
๔๗. พระพุทธองค์ ทรงประทานเครื่อง
 ประดับคือวิชชา ๓ (ทรงประทาน)
 ดอกไมกรองประดับที่ระยะ : คือผล ๔
 (มีโศคาปัตติผลเป็นต้น) ทรงประ-
 ทานเครื่องอาภรณ์คืออภิญญา ๖ ทรง
 ประทานดอกไม้ประดับ คือพระธรรม
 (โลกุตรธรรม ๘).
๔๘. สทุฐมฺมปณฺทรจฺจตุตฺถํ
 ทตฺวา ปาปนินวารณฺ
 มาปยิตฺวาภยฺ^๒ ปุพฺผํ
 นิพฺพุโต โส สสาวโก.
๔๘. พระพุทธองค์ ทรงประทานฉัตรขาว
 คือพระสัทธิธรรมอันเป็นเครื่องป้องกัน
 บาบ (ทั้งปวง) ทรงจัดหาดอกไม้
 อันไม่มีภัย (คือ มรรคมืองค์ ๘)
 พระองค์พร้อมด้วยพระสาวก เสด็จ
 เข้าสู่อปรินิพพานแล้ว.
๔๙. เอโส หิ สมฺมาสมฺพุทฺโธ
 อปุบฺเมยฺโย ทูราสโท
 เอโส หิ ฐมฺมรตโน
 สุวากุขาโต เอหิปสฺสโก.
๔๙. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นี้แล
 ทรงมีพระคุณ จะพึงนับประมาณมิได้
 ยากที่บุคคลจะเทียมถึง พระธรรม
 รัตนะนี้แล อันพระผู้มีพระภาคเจ้า
 ตรัสไว้ดีแล้ว ควรเรียกให้มาดู.

^๑ ก. เติวีชฺชาภูสนฺ ทตฺวาน.

^๒ ก. มาปยิตฺวา อภยฺ.

๕๐. เอโส หิ สัมมตโน
 สุปฺปฏิปนฺโน อนุตฺตโร
 สพฺพิ ตมนฺตรหิตํ
 นนุ ริกฺตฺวา สพฺพสงฺขารํ.

๕๐. พระสังฆรัตนะนี้แล เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว
 หาบุคคลยิ่งไปกว่ามิได้ ทั้งหมดนั้น
 อันตรธานไปแล้ว สังขาร(สิ่งที่ปัจจัย
 ประจวบ) ทั้งปวง เป็นของว่างเปล่า
 (คือไม่เที่ยง ตั้งอยู่ไม่ได้ ไม่เป็น
 แกนสาร) มิใช่หรือ.

๕๑. มหากสฺสโป ชิโน สตุฏฺธา
 เสตฺตพฺยารามมฺหิ นิพฺพุโต
 ตตฺถ เถว ตสฺส ชิณฺดูโป
 โยชนฺุพฺเพธมฺมุคฺคโตคฺติ.

๕๑. พระชินเจ้ามหากัสสปะพระบรมศาสดา
 เสด็จปรินิพพานแล้ว ณ พระเสตัพยาราม
 พระชินสฎูปของพระผู้มีพระภาค
 เจาพระองค์นั้น สูงขึ้นไปหนึ่งโยชน์
 ประดิษฐานไว้ ณ พระเสตัพยารามนั้น
 นั้นเอง ฉะนี้แล.

กสฺสปพฺพุทฺธวโส จตุวิสตฺติโม.

จบ พระกัศปพุทธวงศ์ ที่ ๒๕.

๒๗. โคตมพุกุชวัส

๑. อหเมตฺรหิ สํพุทฺโธ
โคตโม สกฺยวทฺธโน
ปธานํ ปทหิตฺวาน
ปตฺโต สํโพธิมุตฺตมํ.
๒. พุรหุมนฺา ยาจิโต สนฺโต
ธมฺมจกฺกํ ปวตฺตยํ
อฏฺฐารสนฺนํ โภกฺกํ
ปจฺมาภิสมฺโย อหุ.
๓. ตโต ปฺรณฺจ เทเสฺนเต
นฺรเทวสฺมาคเม^๑
คณฺนาย น วตฺตพฺโพ
ทฺตฺติยาภิสมฺโย อหุ.

๒๗. พระโคตมพุกุชวงศ์

๑. บัดนี้ เราตถาคตเป็นพระสัมพุทธเจ้านามว่า โคตม เจริญในศากยสกุล ได้เริ่มตั้งความเพียรแล้ว บรรลุพระสัมโพธิญาณอันสูงสุด.
๒. เราตถาคต เป็นผู้ซึ่งพระพรหมทูลอาราธนาแล้ว ได้ประกาศพระธรรมจักร ปฐมอภิสัมมัย ได้มีแล้วแก่พระพรหมสิบแปดโกฏิ (มีพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นหัวหน้า).
๓. ต่อจากนั้น เมื่อเราตถาคตจะแสดงธรรมอื่น (คือมงคลสูตร) ในสมาคมแห่งคนและเทวดา อภิสัมมัยครั้งที่ ๒ (จักมีแก่คนและเทวดา) จะฟังกล่าวโดยการคำนวณนับไม่ได้.

^๑ อี. นรมรฺนํ สฺมาคเม .

๔. อิธวาทิ เอตฺรหิ

โธวที มม อตุรชฺ

คณนาย น วตฺตพฺโพ

ตติยาภิสมโย อหุ.

๔. บัดนี้ เราตถาคต (แสดงราหูโลวาทสูตร) สอนบุตรของเรา ในการเทศนาครั้งนี้ อภิสมัยครั้งที่ ๓ (ก็จักมีแก่คนและเทวดา) จะฟังกล่าวโดยการคำนวณนับไม่ได้.

๕. เอโกสิ^๑ สนฺนิปาโต เม

สาวกานํ มहेสนิํ

อหฺมเตพฺสสฺตานิ

ภิกฺขุณาสิ สมากโม.

๕. เราตถาคต ได้มีการประชุมสาวกผู้แสวงหาคุณใหญ่ เพียงครั้งเดียว (ครั้งนั้น) มีพระภิกษุ ๑๒๕๐ รูปมาประชุมกัน.

๖. วิโรจมานो วิมโล

ภิกฺขุสํหํสุส มชฺฌโค^๒

ททามิ ปตฺถิตํ สพฺพํ

มณฺีว, สพฺพกามโท.

๖. เราตถาคตผู้ไร้มลทิน รุ่งโรจน์(ด้วยพุทธสิริ) อยู่ท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ย่อมให้ทุกสิ่งทีภิกษุเหล่านั้นปรารถนา เหมือนแก้วมณีให้สิ่งทีบุคคลปรารถนาทุกอย่าง ฉะนั้น.

^๑ อ. เอโกว.

^๒ ก. มชฺฌโต.

๑. ผลมากงุขมานานัน
 ภาวจุณฺทชฺเหสินัน
 จตุสจุจํ ปกาเสมิ^๑
 อนุกรมฺพาย ปาณินัน.
๒. เราตถาคตจะประกาศ(อริย)สัจ ๔
 เพื่ออนุเคราะห์แก่สัตว์มีชีวิตทั้งหลาย
 ผู้หวังผล (๔ อย่าง) ผู้แสวงหาธรรม
 เป็นเครื่องละความพอใจในภพ.
๓. ทสวีสสทสุสานัน
 ธรรมมาภิสสมโย อหุ
 เอกทวินัน อภิสสมโย
 คณนาโต อสงฺขิโย.
๔. (ในการประกาศอริยสัจ ๔) ธรรมมา-
 ภิสมัย ก็มีแก่สัตว์ทั้งหลาย เป็นหมื่น
 สองหมื่น (คือจำนวนหมื่น ๆ ขึ้นไป)
 การบรรลุสัจธรรม (ของเทวดาและ
 มนุษย์ในยุคนั้น) จะนับเป็นหนึ่งเป็น
 สองมิได้.
๕. วิตุถาริกํ พาหุชฌณัน
 อิทฺธํ ผีตํ สุมฺมุลลิตํ
 อิทฺ มยฺหํ สกฺขมฺมุโน
 สาสันํ สุวิโสธิตํ.
๖. คำสอนของพระศาสดากยมุนีตถาคต ก็มี
 ผู้รู้มากมายกว้างขวาง สมบูรณ์เพร
 หลาย เบ่งบานดีแล้ว (และ)บริสุทธิ์
 ผุดผ่องยิ่งนักในโลกนี้.

^๑ ก. ปกาเสสิ.

๑๐. อนาสวา วิตราคา
 สันตจิตฺตา สสมาหิตา
 ภิกฺขุเนกสฺตา สพฺเพ
 ปรีวาเรนฺติ มํ สทา.
๑๑. อิทานิ เย เอตฺรหิ
 ชนฺติ มานุสํ ภวํ
 อปฺปตฺตมานสา เสกฺขา
 เต ภิกฺขุ วิญญูครหิตา.
๑๒. อริยญฺชสํ โถมยฺนฺตา
 สทา ฅมฺมรตา ชนา
 พุชฺฌิสฺสฺสนฺติ สติมนฺโต^๑
 สํสํารสฺริตฺ^๒ คตา.
๑๓. นกรํ กปิลวตฺถุ เม
 ราชา สุทฺโธทโน ปิตา
 มยฺหํ ชเนตฺติกา มาตา
 มายา เทวํติ วุจฺจติ.
๑๐. ภิกฺขุทํปวฺงหลายร็อย ล้วนเป็นผู้ไม่มี
 อาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบ
 มีใจตั้งมั่นแล้ว จักหอมล้อมเรา
 ตถาคต ในกาลทุกเมื่อ.
๑๑. ในกาลบัดนี้ ภิกฺขุเหล่าใดก็ตาม มิได้
 บรรลุพระอรหัตผล ยังเป็นเสชบุคคล
 ละภพมนุษย์นี้ไป ภิกฺขุเหล่านั้นเป็นอัน
 ถูกทานผู้รู้ติเตียนแล้ว.
๑๒. เมื่อชนทั้งหลายยังยินดีในธรรม มีสติ
 ในกาลทุกเมื่อ ยังสรรเสริญอริยมรรค
 อยู่ ถึงจะท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏ
 ก็จักตรัสรู้อริยสัจธรรมได้.
๑๓. พระนครของเราตถาคต ชื่อกบิลพัสดุ์
 พระเจ้าสุทฺโธทนะเป็นพระบิดา
 พระมารดาผู้ใหญ่กำเนิดเราตถาคต
 ชาวโลกเรียกว่า พระนางมายาเทวี.

^๑ ก. ขุติมนฺโต.

^๒ ก. สํสํารสฺริตา นรา.

๑๔. เอกุณทีสวสุธานี

อकार^๑ อชฺฌห^๑ วลี
 รมโม สุรมโม สุกโก^๒
 ตโย ปาสาทมุตตมา

๑๕. จตุตาฬีสสสุธานี

นาริโย สมลจุกตา
 ยโสธรา^๓ นาม นาริ
 ราหุโล นาม อตุโรไซ.

๑๖. นิमितเต จตุโร ทิสฺวา

อสฺสยาเนน นิกฺขมึ
 ฉพฺพสฺสํ ปธานจาร์
 อจรี ทุกฺกรํ อหิ.

๑๔. เราตถาคต ครองราชมณเฑียรแล้ว
 จนสิ้นกาล ๒๔ ปี ทรงมีปราสาทอัน
 งดงามยิ่ง ๓ องค์คือ รัมมะปราสาท
 สุรัมมะปราสาท และสุภกะปราสาท.

๑๕. มีนารีสี่หมื่นแต่งกายสวยงาม นารีผู้
 เป็นพระมเหสี มีนามว่า ยโสธรา
 และมีราหุลกุมาร เป็นพระโอรส.

๑๖. เราตถาคต เห็นนิมิต ๔ แล้วออก
 ผนวชด้วยยานคือม้า ไต่บำเพ็ญเพียร
 กระทำทุกรกิริยา ๖ พรรษา.

^๑ ก. อชฺฌาวลิต.

^๒ ก. สุจฺจนุโท โกกฺกนุโท โกญฺโจ,
 อ. ราโม สุราโม สุกโก.

^๓ ฉ. ฆทฺทกญฺจนา.

๒๐. อหิ อัสสตุถุมลุมหิ
 ปตุโต สมุโพธิมุคฺคัม
 พุยามปฺปภา สทา มยฺหิ
 โสฬสหตุถุมุคฺคตา.
๒๑. อปฺป วสฺสสฺสํ อายุ
 มเมตฺรหิ^๑ วิชฺชติ
 ทาวตา ติญฺจมาโนหิ
 ตาเรมิ ชนฺตํ พหุ.
๒๒. จปยิตฺวาน ฌมฺมุคฺก^๒
 ปจฺฉิมิ ชนโพธนํ
 อหฺมปิ น จิรสฺเสว
 สหฺธิ สวากสฺสมโต
 อิธเว. ปรีนิพฺพิสฺสํ
 อคฺคิวาหารสงฺขยา.
๒๐. เราตถาคตโตบรรลุพระโพธิญาณ อัน
 สูงสุด ณ ควางไม้อสัตตพฤษฺ เรา
 รัศมีแผ่ออกไปคานละวา สูงขึ้นไป
 ๑๖ ศอก ในกาลทุกเมื่อ.
๒๑. ในกาลบัดนี้ ชนมาญฺของเราตถาคต
 มีประมาณ ๑๐๐ พรรษาเป็นอย่างน้อย
 เมื่อเราตถาคต ดำรงอยู่ตลอดกาล
 เพียงนั้น ก็ยังฝุ่งชนเป็นอันมากให้
 ขามพน(หวังตัดหา บรรลุพระนิพพาน).
๒๒. เราตถาคตได้ชูกบเพลิงคือธรรม ไว้
 สำหรับให้ชนที่เกิดในภายหลังได้ตรัสรู้
 อีกไม่นานเลย เราตถาคตพร้อมด้วย
 สงฆ์สาวก จักปรินิพพาน ณ ที่นี้แล
 (เพราะสิ้นอุปาทาน) คุจไฟดับไป
 เพราะสิ้นเชื้อ ฉะนั้น.

^๑ ฉ.อิ. อิทาเนตฺรหิ.

^๒ ก. ฌมฺโมคฺก.

๒๓. ๑ ตานี จ อตุลเตชานี

อิมานี จ ทสพลานี^๑

๒ อยญจ คุณธารโณ เทโ

ทวตฺตีสวรรลกฺขณวิจิตฺโต^๒

๒๓. พระเดชอันไม่มีบุคคลเทียบเท่าเหล่านี้

นั้น (มีคุณพระอัครสาวก เป็นต้น) ๑

พระกำลังกาย ๑๐ เหล่านี้ ๑ พระ

วรกายนี้อันงามวิจิตรด้วย (มหาปุริส)

ลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ

ทรงไว้ซึ่งพระคุณ (มีพระอสาธาณ

ญาณ^๒ เป็นต้น) ๑.

๑-๑ โป. ตานี อตุลเตชานี

ยสพลานี อธิธิโย.

๒-๒ ฉ. อ. อยญจ คุณวรเทโ

ทวตฺตีสลกฺขณาจิโต.

๑ กำลังข้างฉันทันตะ ๑๐ เชือกเท่ากับ

พระกำลังกายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระองค์หนึ่ง.)

๒ ญาณที่ไม่ทั่วไปสำหรับผู้อื่น ๖ อย่าง คือ

๑. อินทริยปโรปริยัตตญาณ

ญาณหยั่งรู้อินทริยของสัตว์ว่ายิ่งหรือหย่อน

๒. อาสยานุสยญาณ

ญาณหยั่งรู้กิเลสในสันดานของสัตว์

๓. ยมกปาฏิหาริยญาณ

ญาณอันสามารถแสดงปาฏิหาริย์ได้

๔. มหากรณาสมาปัตติญาณ

ญาณในการเข้ามหากรณาสมาบัติ

๕. สัพพัญญุตญาณ

ญาณคือความ เป็นผู้รู้สิ่งทั้งปวง

๖. อนาวรณญาณ

ญาณอันไม่มีอะไรเป็นเครื่องปิดกั้น.

คณะกรรมการสมาคมกอล์ฟสตรีสมัครเล่น

สร้างต้นฉบับถวายเป็นพุทธบูชา

๒๔. ทส ทิสำ^๑ ปภาเสตุวา
 สตร์สีว ฉปฺปภา
 สพุพา สมนฺตรเหสฺสนฺติ^๒
 นนุ ธิตฺตา สพุพสงฺขาราทิ.

โคตมพุทธวโส ปณฺจวิสตฺโม.

๒๔. พระฉัพพรรณรังสี^๑จตุรงวอาทิตย อัน
 ส่องสว่างทั่วทั้ง ๑๐ ทิศ ทุกอย่าง
 จักอันตรธานไปหมดสิ้น สังขาร (สิ่ง
 ที่ปัจจัยปรุงแต่ง) ทั้งปวง เป็นของ
 วางเปล่า (คือไม่เที่ยง ตั้งอยู่ไม่ได้
 ไม่เป็นแก่นสาร) มิใช่หรือ ฉะนั้นแล.

จบ พระโคตมพุทธวงศ์ ที่ ๒๕.

^๑ อ. อสทิสา.

^๒ ฉ. สพุพ สมนฺตรหิสฺสนฺติ.

^๑ พระรัศมี ๖ ประการ คือ แดง ขาว
 เขียว เหลือง สีม่วง สีส้มพุดอ่อน.

๒๘. พุทธปกิณณกณฺหา

๑. อปริเมยฺยิตฺโต กปุเป
จตุโร อาสุํ วนายกา
ตณฺหฺกโร เมธฺกโร
อโถปิ สรณฺกโร
ทีปฺกโร จ สมฺพุทฺโธ
เอกกปุปฺมุหิ เต ชินา.

๒. ทีปฺกฺกรสุสฺส อปฺเรณ
โกณฺทญฺญโฬ^๑ นาม นายโก
เอโกว เอกกปุปฺมุหิ
ตาเรสิ ชนคํ พุํ.

๒๘. พุทธปกิณณกกัถท์

๑. ในกัปอันจะนับประมาณมิได้แต่กัทรกัปนี้
ได้มีพระสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้นำที่วิเศษ
๔ พระองค์คือ พระตถัหังกรสัมพุทธ-
เจ้า ๑ พระเมธักรสัมพุทธเจ้า ๑
พระสรณักรสัมพุทธเจ้า ๑ และพระ
ทีปักรสัมพุทธเจ้า ๑ พระชินเจ้า
เหล่านั้น (เสด็จอุบัติแล้ว) ในกัป
เดียวกัน.

๒. ในกาลต่อจากพระทีปักรสัมพุทธเจ้า
ในกัป ๆ หนึ่ง ได้มีพระบรมนายก
พระนามว่า โกณทัญฺญะพระองค์เดียว
ได้ทรงยังฝูงชนเป็นอันมากให้ข้ามพ้น
(ห้วงแห่งตัณหา บรรลุพระนิพพาน)
แล้ว.

^๑ อ. โกณฺทญฺญสุส นาม.

๓. ที่ปงฺกรสุส ภควโต
โกณฑณฺณสุส จ สตฺถุโน
เอเตสํ อนฺตรา กปฺปา
คณฺนาโต อสงฺเขยฺยา?
๔. โกณฑณฺณสุส อปเรน
มจฺกโล นาม นายโก
เตสํปิ อนฺตรา กปฺปา
คณฺนาโต อสงฺเขยฺยา.
๕. มจฺกโล จ สุมฺโน จ
เรวโต โสภิตฺโต มฺนินิ
เตปิ พุทฺธา เอกกปฺเป
จกฺขุมฺนโต ปภฺงฺกรา.
๓. อันตรากัปป (กัปปันระหว่าง) พระพุทธ-
เจ้าเหล่านี้ คือ พระผู้มีพระภาคเจ้า
ที่ปงฺกร กับพระบรมศาสดาโกณฑณฺณ
ไม่อาจจะคณานับได้.
๔. ในกาลต่อจาก พระผู้มีพระภาคเจ้า
โกณฑณฺณ ก็ได้มีพระบรมนายภพระ-
นามว่า มังกละ (เสด็จอุปบัติแล้ว)
อันตรากัปป (กัปปันระหว่าง) พระ-
บรมศาสดาทั้งสองพระองค์นั้นไม่อาจ
จะคณานับได้.
๕. พระพุทธเจ้าแม่เหล่านี้คือพระพุทธ-
เจ้ามังกละ ๑ พระพุทธเจ้าสุมนะ ๑
พระพุทธเจ้าเรวตะ ๑ พระมุนิโส-
ภิตะ ๑ ล้วนเป็นผู้มีพระจักขุผู้มี
พระรัศมีอันสว่างไสว (เสด็จอุปบัติ)
ในกัปปเดียวกัน.

^๑ ฉ. อสงฺขียา...อิโต ปรี อีทิส เมว.

๖. โสภิตสัส อปเรน

อโนมทสัสี มหามุณี^๑

เตสปี อนุตรา กปฺปา

คณนาโต อสงฺเขยฺยา.

๗. อโนมทสัสี ปทุโม

นารโท จาปี นายโก

เตปี พุทธา เอกกปฺเป

ตมนุตการกา มุณี.

๘. นารทสัส อปเรน

ปทุมุตฺตโร นาม นายโก

เอกกปฺปมฺหิ อูปฺปนโน

ตาเรสิ ชนตํ พุ.

๖. ในกาลต่อจาก พระพุทธเจ้าโสภิตะ
ได้มีพระมหามุณีอโนมทสัสี (เสด็จ
อุบัติแล้ว) อันตรากัป (กัปชั้น
ระหว่าง) พระพุทธเจ้าทั้งสองพระ
องค์นั้น ไม่อาจจะคณานับได้.

๗. พระพุทธเจ้าแม่เหล่านั้น คือ พระ-
พุทธเจ้าอโนมทสัสี ๑ พระพุทธเจ้า
ปทุมะ ๑ พระนารทบรมนายก ๑
ล้วนตรงเป็นนักปราชญ์ กระทำความ
มีดีให้สุดสิ้น (ก็เสด็จอุบัติขึ้น) ใน
กัปเดียวกัน.

๘. ในกาลต่อจาก พระพุทธเจ้านารทะ
พระบรมนายก พระนามว่า พระ-
ปทุมุตตระเสด็จอุบัติแล้วในกัป ๆ หนึ่ง
ตรงยังฝูงชนเป็นอันมาก ไหขามพน
(หวังแห่งตักหา บรรลุพระนิพพาน)
แล้ว.

^๑ ฉ. อ. มหายโส.

๘. นารทสัส ภควโต
 ปทุมุตตรสัส สตฺถุโน
 เตสปี อนุตฺตรา คปฺปา
 คณนาโต อสงฺเขยฺยา.
๙. อันตรากัปป (กัปปันระหว่าง) พระ-
 พุทธเจ้าเหล่านั้น คือพระผู้มีพระภาค
 เจานารทกัปปะบรมศาสดापทุมุต-
 ตระ ไม่อาจจะคณานับได้.
๑๐. กปฺปสทฺตสหฺสสมฺหิ
 เอโก อาสิ มหามุณี
 ปทุมุตฺตโร โลกวิทู
 อาหุติํ ปฏิกฺกโห.
๑๐. ในแสนกัปปมีพระมหามุนีเพียงพระองค์
 เดียว คือ พระพุทธเจ้าปทุมุตตระผู้
 ทรงรูแจ้งโลก สมควรรับเครื่องบูชา
 ทั้งหลาย.
๑๑. คีสฺสกปฺปสทฺสสมฺหิ
 ทเว อาสิสุ^๑ นายกา
 สุเมโธ จ สุชาโต จ
 โอรโต ปทุมุตฺตรา.
๑๑. ในสามหมื่นกัปป ถัดจากพระพุทธเจ้า
 ปทุมุตตระ มีพระบรมนายก ๒ พระ-
 องค์ คือ พระพุทธเจ้าสุเมธะ ๑
 พระพุทธเจ้าสุชาตะ ๑.
๑๒. อฏฺฐารสทฺสทฺเต^๒
 ตโย อาสิสุ นายกา
 ปิยทฺสสี อตฺถทฺสสี
 ฐมฺมทฺสสี จ นายกา.
๑๒. ในหนึ่งพันแปดร้อยกัปป (แต่กัทรกัปป)
 มีพระบรมนายก ๓ พระองค์ คือ
 พระพุทธเจ้าปิยทสสี ๑ พระพุทธเจ้า
 อตถทสสี ๑ และพระบรมนายกธรรม
 ทสสี ๑.

^๑ ฉ. อาสิ วินายกา.

^๒ ฉ. อฏฐารเส กปฺปสทฺเต.

๑๓. โอรโต^๑ จ สุธาตสุส

สมพุทธา ทิปุตตมา
เอกกุปฺปมฺหิ สมพุทธา^๒
โลเก อปุปฏิปุคฺคลา...

๑๓. ถัดจากพระพุทธเจ้าสุชาตะมีพระสัม-
พุทธเจ้า (๓ องค์คือ พระพุทธเจ้า
ปิยทัสสี พระพุทธเจ้าอัตถทัสสี พระ-
พุทธเจ้าธรรมทัสสี) ทรงเป็นผู้
สูงสุด ในบรรดาสัตว์ทวิบาททั้งหลาย
ในกัป กัปเดียวกันนี้ พระสัมพุทธเจ้า
ทั้งหลาย (นี้) ทรงเป็นบุคคลหาผู้
เปรียบเสมอมิได้ในโลก.

๑๔. จตุณฺวติโต^๓ กปุเป

เอโก อาสี มหามุณี
สิทฺถตฺโต โส โลกวิฑู
สลฺลกฺขโต^๔ อนฺนุตฺโตโร.

๑๔. ใน ๔๔ กัป แตกัทรกัปนี้มีพระมหามุณี
เพียงองค์เดียว พระมหามุณีพระองค์
นั้นคือ พระพุทธเจ้าสิทธัตถะ ทรงรู้
แจ้งโลก ทรงเป็นผู้ผาตัด (กิเลส)
ทรงเป็นบุคคลยอดเยี่ยม.

^๑ อี. โอรโส.

^๒ ฉ. เต พุทธา.

^๓ ก. จตุณฺวเต อิตฺโต กปุเป.

^๔ ก. สลฺลกฺขโต, อี. สลฺลกฺขโต.

๑๕. เทวนวุเต อีโต กปุเป
 ทูเว อาสีสุ นายกา
 ทิสฺโส ปุสฺโส จ สมฺพุทฺโธ^๑
 อสโม อปฺปฏิปุคฺคโล.

๑๖. เอกนวุติโต กปุเป
 วิปฺสฺสี^๒ โลกนายโก
 โสปี พุทฺโธ การุณิโก
 สตุเต โมเจสิ พนฺธนา.

๑๗. เอกคฺคฺสีเส อีโต กปุเป
 ทูเว อาสีสุ นายกา
 ลีซี จ เวสฺสภู เจว
 อสมา อปฺปฏิปุคฺคลา.

๑๕. ใน ๕๒ กัปปี้ แต่ภักทรกัปปี้มีพระบรม-
 นายก ๒ พระองค์คือ พระสัมพุทธเจ้า
 ทิสสะ ๑ พระสัมพุทธเจ้าปุสสะ ๑
 ทรงเป็นผู้ไม่มีบุคคลใดเปรียบเสมอ
 เหมือน.

๑๖. ใน ๕๑ กัปปี้ แต่ภักทรกัปปี้มีพระพุทธเจ้า
 วิปัสสิบรมโลกนายก แม่พระองค์นั้น
 ทรงมีพระกรุณา ปลดเปลื้องสัตว์ทั้ง-
 หลาย ให้พ้นจากกิเลสเครื่องผูกใจ
 ไตแล้ว.

๑๗. ใน ๓๑ กัปปี้ แต่ภักทรกัปปี้มีพระบรม-
 นายก ๒ พระองค์คือพระพุทธเจ้าลีซี ๑
 พระพุทธเจ้าเวสสภู ๑ ทรงเป็นผู้
 ไม่มีบุคคลเปรียบเสมอเหมือน.

^๑ ฉ. อี. สมพุทฺธา อสมา อปฺปฏิปุคฺคลา.

^๒ ฉ. วิปฺสฺสี นาม นายโก.

๑๘. อิมมฺหิ ภาทฺทเก กปฺเป
 ตโย อาสีสุ นายกา
 กกุสนฺโธ โจนาคมนโน
 กสฺสโป จาปิ นายโก.

๑๙. อหเมตฺรหิ สฺมพฺพุโธ
 เมตฺเตยฺโย จาปิ เหสฺสติ
 เอเตปิเม ปญฺจ พุทฺธา
 ธีรา โลกานุกมฺปกา.

๒๐. เอเตสํ ฐมฺมราชูนํ
 อญฺเณสํเนกโกภินํ
 อาจิกฺขิตฺวาน ตํ มคฺคํ
 นิพฺพุตา^๑ เต สฺสาวกาติ.

พุทธปกิณณกถุโท นิฎฺฐิตो.

๑๘. ในภัทรกัปนี้ ได้มีพระบรมนายก ๓ พระ-
 องค์ คือ พระพุทธเจ้ากกุสนฺธะ ๑
 พระพุทธเจ้าโจนาคมนะ ๑ พระบรม-
 นายกกัสสปะ ๑.

๑๙. ในกาลบัดนี้ เราตถาคตเป็นพระสัม-
 พุทธเจ้า และจักมีพระเมตไตรย-
 สัมพุทธเจ้า (ในอนาคต) พระพุทธ-
 เจ้าทั้ง ๕ พระองค์นั้นแน่นอน ก็ทรง
 เป็นนักปราชญ์อนุเคราะห์แก่โลก.

๒๐. บรรดาพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระธรรม-
 ราชาเหล่านั้น พระองค์พร้อมทั้งพระ
 สาวก ได้ตรัสบอกมรรคานั้นแก่คนอื่น
 หลายโกฏี เสด็จสู่ปรินิพพานแล้ว
 ฉะนี้แล.

จบ พุทธปกิณณกัณฑ์.

^๑ ก. นิพพุโต โส สสาวโก.

๒๕. ชาติภาชนัยกถา

๑. มหาโคตโม ชินวโร
กุสินารมฺหิ นินฺพุโต
ธาวุฑฺฒาริกํ อาสิ
เตสุ เตสุ ปเทสฺสโต.

๒. เอโก อชาตสฺตฺตฺสฺส
เอโก เวสาลียา ปุเร
เอโก กบิลวตฺตฺตฺสฺมึ
เอโก จ อลฺลภปฺปเก.

๓. เอโก จ รามคามมฺหิ
เอโก จ เวฏฺฐทีปเก
เอโก ปาเวยฺยเก มลฺลเ
เอโก จ โกสินารเก.

๒๕. ชาติภาชนัยกถา

๑. สมเด็จพระมหาโคตมชินเจ้าผู้ประ-
เสริฐ เสด็จสู่ปรินิพพานแล้ว ณ
พระนครกุสินารา พระบรมสารีริกธาตุ
ไต่แพร่ออกจากประเทศไปในประเทศ
นั้น ๆ แล้ว.

๒. พระบรมสารีริกธาตุที่หนึ่ง สถิต
อยู่ ณ พระนครของพระเจ้าอชาต-
ศัตรู (พระนครราชคฤห์) ที่หนึ่ง
สถิตอยู่ ณ พระนครเวสาลี ที่หนึ่ง
สถิตอยู่ ณ พระนครกบิลพัสดุ์
ที่หนึ่ง สถิตอยู่ ณ แคว้นอัลล-
ภิปะ.

๓. ที่หนึ่ง สถิตอยู่ ณ รามคาม
ที่หนึ่ง สถิตอยู่ ณ แคว้นเวฏฐ-
ทีปกะ ที่หนึ่ง สถิตอยู่ ณ เมือง
ปาวาของมัลลกษัตริย์ ที่หนึ่ง
สถิตอยู่ ณ พระนครกุสินารา.

๔. ทุมพัส^๑ ฐป กาสเรสิ
 พุราหมโณ โทณสวุหโย.
 อังการฐป กาสเรสิ
 โมรียา ตุมภมานสา.

๔. พราหมณ์ชื่อโทณะ ได้สร้างพระตุมพ-
 ฐป (พระสถูปบรรจุพระนันทอง)
 กษัตริย์โมรียะ ทรงมีพระทัยยินดี
 สร้างพระอังการฐป (พระสถูป
 บรรจุถ่านเถา).

๕. อญจ สารีริกธา ฐปา
 นวโม ตุมพเจติโย^๒
 อังการฐโป ทสโม
 ตทาเยว ปตัญจิสิตะ.

๕. พระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุนั้น ๘
 แห่ง กับพระตุมพเจติย์ เป็นที่ ๘
 รวมทั้งพระอังการฐปเป็นที่ ๑๐ ได้
 ประดิษฐานอยู่แล้ว ณ กาลครั้งนั้นแล.

๖. อุณ्हิส จตสโส ทาจา
 อกขกา เทว จ ธาตุโย
 อสมภินนา อีมา สตต
 เสสา ภินนาว ธาตุโย.

๖. พระบรมสารีริกธาตุนั้น ๑ พระองค์
 เหล่านี้คือ พระอุณ्हิส (กรอบพระ-
 พักตร์) ๑ พระทาส (พระเขี้ยวแก้ว)
 ทั้ง ๕ และพระรากขวัญ (ไพลาร่า)
 ทั้ง ๒ หาได้แตกทำลายไม่ (คือยัง
 เป็นแห่ง) ส่วนพระบรมสารีริกธาตุนั้น
 ทั้งหลายที่เหลือได้แตกทำลาย.

^๑ ฉ. อ. กุมภสส.

^๒ ฉ. อ. กุมภเจติโย.

๗. มหันตา มุคฺคมตฺตา จ
 มชฺฌิมา ภินฺนตณฺหุลา
 ขุทฺทกา สาสปมตฺตา จ
 นานาวณฺณา จ ธาตุโย.
๘. มหันตา สฺวณฺณวณฺณา จ
 มุคฺคตวณฺณา จ มชฺฌิมา
 ขุทฺทกา มกุลวณฺณา จ
 โสฬสโทณมตฺติกา.
๙. มหันตา ปญฺจ นาฬิโย
 นาฬิโย ปญฺจ มชฺฌิมา
 ขุทฺทกา ฉ นาฬิ เจว
 เอตา สพฺพาปิ ธาตุโย.
๑๐. พระบรมสารีริกธาตุขนาดใหญ่มีขนาด
 เท่าเมล็ดถั่วเขียว (แตก) ขนาด
 กลางเท่าเมล็ดข้าวสารหัก ขนาด
 เล็กเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาด มีสีต่าง ๆ
 กัน.
๑๑. พระบรมสารีริกธาตุ ขนาดใหญ่มีสี
 เหมือนทอง ขนาดกลางมีสีเหมือน
 แก้วมุกดา^๑ ขนาดเล็กมีสีเหมือนดอก
 ไม้คูน (ทั้งหมด) มีประมาณ ๑๖
 ทะนาน.
๑๒. พระบรมสารีริกธาตุ ทั้งหมดเหล่านี้
 ขนาดใหญ่มี ๕ ทะนาน ขนาดกลางมี
 ๕ ทะนาน ขนาดเล็กมี ๖ ทะนาน.

^๑ ม. มุคฺคมาสาว.

^๑ บางอาจารย์กล่าวว่า มีสีเหมือนแก้วผลึก
 คือแก้วหินอย่างหนึ่งมีสีขาวใส.

๑๐. อุมหีส สีสเพ ทีเป
 พรหมโลกะ จ วามกั
 สีสเพ ทกขินกขณจ
 สพุพาเปตา ปติฏจिता.

๑๑. เอกา ทาจา ติตสปุเร
 เอกา นาคปุเร อหุ
 เอกา คนธารวิสเย
 เอกา กลิงคราชิโน.

๑๒. จตุตาฬีสสมา ทนตา
 เกสา โลมา จ สพุพโส
 เทวา หริสู เอแกกั
 จกุกวาฬปรมุปรา.

๑๐. พระบรมสารีริกธาตุเหล่านี้แม่ทั้งหมด
 คือ พระอุมหีส ประดิษฐาน ณ เกาะ
 ลังกา และพระรากขวัญเบื้องซ้าย
 ประดิษฐาน (ณ หุสเจคัย) ใน
 พรหมโลก พระรากขวัญเบื้องขวา
 ประดิษฐาน ณ เกาะลังกา.

๑๑. พระทาสูระ (พระเขี้ยวแก้ว) พระ-
 องค์หนึ่ง สถิตอยู่ ณ ไตรทศบุรี
 (สวรรค์ชั้นดาวดึงส์) พระองค์หนึ่ง
 สถิตอยู่ ณ นาคบุรี พระองค์หนึ่ง
 สถิตอยู่ ณ แคว้นคันธารวิสัย พระ-
 องค์หนึ่งสถิตอยู่ ณ แคว้นกลิงคราช.

๑๒. พระทันตธาตุครบ ๔๐ พระเกศธาตุ
 และพระโลมธาตุทั้งหมดนั้น เทวดา
 นำแต่ละพระองค์ไปประดิษฐานไว้ ณ
 จักรวาล (ต่าง ๆ) ต่อ ๆ กันไป.

๑๓. วชิรายัม ภควโต

ปคุโต ทณฺโท จ จีวรํ
 นิवासํ กุลมเร^๑
 ปจฺจตุถฺรณํ ลีลวฺหเย^๒

๑๓. บาตร ธารพระกร(ไม้เท้า) จีวร
 ของพระผู้มีพระภาคเจ้า สถิตอยู่ใน
 วชิรานคร ผ่านิवासนะ(สบง)สถิตอยู่
 ณ กุลมรนคร (ในแคว้นอวันตี)
 ผาบรรจถรณ์(เครื่องปูลาดที่บรรทม)
 สถิตอยู่ ณ พระนคร ชื่อว่า ลีลนคร
 (บางแห่งว่ากบิลนคร).

๑๔. ปาณฺสีปฺตฺตฺนคเร

กรกํ กายพฺนุณฺ
 จมฺปายํ อุตฺทสาฎฺกกา^๓
 อุณฺณโลมญฺจ โกสฺเส.

๑๔. พระธมกรก (กระบอกรองน้ำ)
 พระประคคเอาจสถิตอยู่ ณ นครปาณสี-
 บุตร ผาอุตฺทสาฎก(พระภูษาสร้งน้ำ)
 สถิตอยู่ ณ จัมปานคร พระอุณาโลม
 (พระโลมธาทูระหว่างพระขนง)สถิต
 อยู่ ณ แคว้นโกศล.

^๑ อ. กุสมเร.

^๒ ฉ. อ. กปิลวหเย.

^๓ ฉ. จมฺปายุตฺทสาฎฺกียํ, อ. จมฺปายํ
 อุตฺทสาฎฺกิกา.

๑๕. กาสาว^๑ พุรหมโลเก จ
 เวสนิ ตีทเส ปุเร
^๒ปาสาณเก ปทํ เสฏฺฐิ
 ยถาปิ กจฺจตุํ ปุริ^๒
 นิสีหนํ อวณฺตีสุ^๓
 เทวรฏฺเฐ^๔ อตุถธณิ ตทา.

๑๖. อรณิ จ มิถิลายิ
 วิเทเห^๕ ปริสวานิ
 วาสี สุจิฆรณฺจาปิ
 อินฺทปตฺตปุเร^๖ ตทา.

๑๕. ส่วนพระภูษา กาสาวพัตร (ประติษฐาน)
 ในพรหมโลก พระภูษาโปก (ประ-
 ทิษฐาน) ณ ไตรทศบุรี (สวรรค์ชั้น
 คาวดึงส์) ผ้านิสีหนะ (พระภูษา
 สำหรับปูประทับนั่ง) สถิตอยู่ ณ แคว้น
 อวันตี ผ้าอตุถธณะ (พระภูษา
 โปกขาวขนยาวสำหรับปูลาด) ในกาล
 ครั้งนั้น สถิตอยู่ ณ เทวรัฐ.

๑๖. ไมสีไฟ สถิตอยู่ ณ มิถิลานคร ผ้า
 กรองน้ำ สถิตอยู่ในวิเทหรัฐ มีคและ
 กลองเข้ม ในกาลครั้งนั้น สถิตอยู่ ณ
 อินทปัตตบุรี.

^๑ ก. กาสาวกั.

^{๒-๒} อ. ปาสาณเก ปทํ เสฏฺฐิ
 ยณฺจาปิ อจฺจตุํ ปทํ.

จ. อิเม ปาจา น ทิสฺสนติ.

^๓ อ. อวณฺติปุเร.

^๔ จ. อ. รฏฺเฐ.

^๕ อ. เวเทหิ.

^๖ อ. อินฺทรฏฺเฐ.

^๑ ผ้าโกขาว คือ ผ้าทำด้วยขนแพะ.

๑๑. ปริกขาร่า อวเสสา^๑

ชนปะเท อปรนตเก^๒

ปริกุตตานี มุนินา

มเสสูสนุตติ^๓ มนุชา ตทา.

๑๘. ธาตุวิตุถาริกิ อาสี

โคตมสุส มเสลีโน

ปาณินิ อนุกมพาย

อหุ โปราณิกิ ตทวติ.

ธาคูภาชนียกถา นิฏฐิตา.

พุทธวัโส นิฏฐิติโต.

๑๑. พระบริขารที่เหลื่อสถิตอยู่ ณ อปรันตก

ชนบท หมู่มนุษย์ชายหญิงทั้งหลาย

ในกาลครั้งนั้น พากันบูชาสักการะ

พระสถูปบรรจุพระบริขาร ที่สมเด็จ

พระมุนีทรงใช้สอยแล้ว.

๑๘. พระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระ-

มเสลีโคตมพุทธเจ้า ไคแผ่ไพศาลไป

เพื่ออนุเคราะห์แก่เหล่าสัตว์ทั้งหลาย

พระธาตุที่แพร่หลายไปนั้น เป็นของ

เก่าในคราวนั้น ฉะนั้นแล.

จบ ธาคูภาชนียกถา.

จบ พุทธวงศ์.

^๑ โป. อี. ปริกขาริ อวเสส.

^๒ ก. ชนปะทนต์เก ตทา.

^๓ ฉ. อักล.

สุตตนต์ปิฎก ขุททกนิกาย จริยาปิฎก

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๑. อกิตฺตวคฺค^๑

๑. อกิตฺติจริย^๒

๑. กปฺเป จ สตฺสฺสเส
จตุโร จ อสงฺขิเย^๓
เอตฺถนฺตเร ยํ จริตํ
สพฺพนฺตํ โภธิปาจนํ.

๑. อกิตฺตวรรค

๑. จริยาแห่งอกิตฺตคาบส

๑. จริยาอันใดที่เราตถาคตได้บำเพ็ญมา
ในระหว่าง ๔ อสงฺไขย กับแสนกับนี้
จริยานั้นทั้งหมด ล้วนเป็นเครื่อง
อบรมมพระโพธิญาณ.

^๑ ก. ทานปารมิตา.

^๒ ข. ขา. ๒๗/๑๕๔, โป. ฆททนต์ตา-
กิตฺติจริยํ, อี. อกิตฺติจริยํ.

^๓ โป. อสงฺเขยฺเย.

๕. ปวงนา อามภู ๑ปณณ
 อเตลณจ อโลณิก
 มม ทวาเร ลิต์ ทิสวา
 สกฏาเหน อากิริ.

๖. ตสส์ ทตฺวานหํ ๑ปณณ
 นิกฺกุชฺชิตฺวาน ภาชนํ
 ปุเนสนํ ชหิตฺวาน
 ปาวีสี ๑ปณณสาลก.

๗. ทุตฺติยมฺปิ ตตฺติยมฺปิ^๑
 อุกคณฺณิ มมนฺตฺก
 อกมฺปิโต อโนลคฺโค
 เอวเมวมทาสห.

๕. เราตถาคต เห็นพราหมณ์จำแลง ยืน
 อยู่ไกลประตูปรรณศาลาของเรา จึง
 ไต่บรรจุใบหมากเมาซึ่งมีรสจืด และ
 ปราศจากน้ำมันที่นำมาจากป่าใหญ่จน
 เต็มภาชนะให้ (โดยไม่เหลือไว้เพื่อ
 ตนเลย).

๖. ครั้นเราตถาคตได้ให้ใบหมากเมาแก่
 พราหมณ์จำแลงนั้นแล้วจึงคว่ำภาชนะ
 เสีย ละการแสวงหาอีก เข้าสู่
 บรรณศาลา.

๗. พราหมณ์จำแลงเข้ามาหาเราตถาคต
 (อีก) เราตถาคต ก็หาได้มีความขัด
 ของ หาได้มีใจหวั่นไหว (แต่ประการ
 ใด) ไม่ ใดให้ (ทาน) แล้วอย่างนั้นนั้น
 แล ทั้งครั้งที่ ๒ และครั้งที่ ๓.

^๑ ก. ทุตฺติยํ ทิวสํ ตตฺติยํปี.

^๑ หมากเมา เป็นชื่อพรรณไม้ขนาดเล็กใน
 วงศ์ Euphorbiaceae ผลมีรสเปรี้ยว.

๘. น เม ตปฺปจฺจยา อตุถิ
 สรีรสมิ วิวณฺณิยํ
 ปิติสฺเชน รติยา
 วิตินา เมมิ ตํ ทิวํ.
๘. เพราะเหตุอันเนื่องมาจากการให้ทาน
 โดยไม่เหลือไว้เพื่อตนเองนั้น ความ
 แปรเปลี่ยน (ซุบซิด) แห่งผิวพรรณ
 ในสรีระของเราตถาคค หามีไม่
 เราตถาคค ไต่ยงกาลไหลวงไปด้วย
 ความสุขอันเกิดจากปิตี (และ) ความ
 ยินดี (ในทาน) ตลอดวันนั้น.
๙. ยทิ มาสํปี เทวมาสํ
 ทกฺขิณฺเณยฺยํ วรํ ลเภ
 อกมฺปิโต อโนลีนํ
 ทเทยฺยํ ทานมุตฺตมํ.
๙. ถาวาเราตถาคค ได้ทักษิณเณยบุคคลผู้
 ประเสริฐ (จะให้ทานอย่างนี้) ตลอด
 ทงเดือน (หรือ) ๒ เดือนก็จะเป็น
 ผู้มีใจไม่ท้อแท้ ไม่หวั่นไหว จะพึงให้
 ทานซึ่งเป็นคุณอันสูงส่ง.
๑๐. น ตสฺส ทานํ ททมาโน
 ยสํ ลากญจ ปตฺถยิ
 สัพพญญุตํ ปตฺถยาโน
 ตานิ กมฺมานิ อัจจรินฺติ.
 อภิตฺติจริยํ ปจฺมํ.
๑๐. เมื่อเราตถาคค ให้ทานแก่พราหมณ์
 จำแลงนั้นอยู่ จะได้ปรารณนายศและ
 ลากก็หามีได้ แต่เราตถาคคปรารณา
 พระสัพพัญญุตญาณ จึงได้บำเพ็ญแล้ว
 ซึ่ง(กุศล)กรรมเหล่านั้น.
 จริยาแห่งอภิตติกาบสที่ ๑ จบ.

๒. สังขพราหมณ์จริยา^๑

๑๑. ปุณาปรีย์ ยทา โหมิ
 พราหมโณ สังขสวุหโย
 มหาสมุทท์ ทริตุกาโม
 อุปกัจฉามิ ปฏฺญัน.

๑๒. ตตฺถทฺทสฺส ปฏฺปิเป
 สยมภู อปราชิต์
 กนฺตารมทฺธานัน ปฏฺปิปนัน
 ตตฺตตาย กฉินฺภูมียา.

๑๓. ตมห์ ปฏฺปิเป ทิสฺวา
 อิมมตฺถ วิจินฺตยิ
 อิทฺ์ เขตฺตํ อนฺุปฺตฺตํ
 ปุญฺญกามสฺส ชนฺตุโน.

๒. จริยาแห่งสังขพราหมณ์

๑๑. อีกครั้งหนึ่ง เมื่อครั้งเราตถาคต
 (เกิด) เป็นพราหมณ์มีนามว่า สังขะ
 มีความปรารถนา จะเดินทาง(เรือ)
 ข้ามมหาสมุทร(ไปยังแคว้นสุวรรณภูมิ)
 จึงเดินทางมุ่งไปสู่ท่าเรือ (ชื่อตาม-
 ลิตติ) นั้น.

๑๒. ได้พบพระสยัมภูเจ้า (พระปัจเจก-
 พุทธเจ้า) ผู้ไม่พ่ายแพ้(แก่กิเลสมาร
 เป็นตน)เดินทางไกลก้นดาร์สวนทาง
 มาบนอากาศพื้น อันแข็งกระด้าง(และ)
 ร้อนจัด ณ ที่ไกลท่าเรือ นั้น.

๑๓. ครั้นเราตถาคตได้เห็นพระสยัมภูเจ้า
 ณ ทางสวนก้นนั้นแล้ว จึงคิดความนี้
 ว่า (บุญ) เขตนี้ใดมาถึงแล้วแก่เรา
 ผู้เป็นสัตว์อยากได้บุญ.

^๑ ขุ. ชา. ๒๗/๒๗๗.

๑๔. ยถา กสฺสโลก ปุริโส
 เขตฺตํ ทิสฺวา มหาคม^๑
 ตตฺถ พิชํ น โรเปติ
 น โส ธญฺเณน อตุถิโก.

๑๕. เอว เมวาทิ ปุณฺณกาโม
 ทิสฺวา เขตฺตวรุตฺตม^๑.
 ยถิ ตตฺถ การํ น กโรมิ
 นาทิ ปุณฺณเณน อตุถิโก.

๑๖. ยถา อมจฺโจ มุทฺทิกาโม^๒
 รญฺโฆ อนฺเตปุเร ชเน
 น เทติ เตสํ ธนธณฺณ^๓
 มุทฺทิต^๓ ปริหายติ.

๑๔. ชาวนาเห็นผืนนา อันเป็นทรัพย์ากร
 (อุชิว) กว้างใหญ่ แต่ไม่ปลูกพืช
 ลงในผืนนานั้น เขาชื่อว่าไม่มีความ
 ต้องการควยขาวเปลือก ฉันทิ.

๑๕. เราอยากจะได้บุญ เห็น(บุญ)เขตอัน
 ประเสริฐ และสูงส่งแล้ว ถ้าไม่ทำ
 ลักการะใน(บุญ)เขตนั้น เราก็จะได้
 ชื่อว่า ไม่มีความต้องการควยบุญ
 เหมือนฉันทิ.

๑๖. อำมาตย์อยากได้ (รับ) เหยียดตรา
 (แต่ไม่ปฏิบัติหน้าที่) ต่อชนภายใน
 เมือง (หรือนอกเมือง) ตามพระ-
 ราชโองการ(ทั้ง)ไม่ให้ทรัพย์ และ
 ขาวเปลือกแก่ชนเหล่านั้น เขายอม
 เลื่อมจากเหยียดตรา ฉันทิ.

^๑ ก. มหาราม.

^๒ ก. มุทฺทกาโม.

^๓ ก. มุทฺทิต, ส. มุทฺธิต.

๑๗. เอวเมวาทิ ปุณณกาโม
 วิปุลํ ทิสฺวาน ทกฺขิณํ
 ยที ตสฺส^๑ ทานํ น ทามิ
 ปริหาสิสฺสามิ ปุณฺณโต.

๑๘. เอวาทิ จินฺตยิตฺวาน
 โอรุหิตฺวา อฺปาหนา
 ตสฺส ปาทานิ วนฺทิตฺวา
 อทาสี ฉตฺตฺปาหนํ.

๑๙. เตนาทิตฺ^๒ สฺตคฺคฺมโต
 สฺขุมาโล สฺขฺเชติโต
 อปิจ ทานํ ปริปุเรนฺโต
 เอวํ ตสฺส อทาสฺหนฺติ.

สังขพราหมณ์จรียํ พุติยํ.

๑๗. เราอยากไ้บุญ เห็นพระทักษิไณย-
 บุคคลผู้ยิ่งใหญ่แล้ว หากไม่ถวายทาน
 แดทาน เรายอมเสื่อมจากบุญเหมือน
 กัน ฉะนั้น.

๑๘. ครั้นเรตถาคตคิดอย่างนี้แล้ว จึง
 ถอดรองเทา กราบตรงเท้าทั้งสอง
 ของพระสยัมภูเจ้านั้น แล้วไ้ถวาย
 รมและรองเทา(แดทาน).

๑๙. ด้วยเหตุที่ถวายทานแด่พระสยัมภูเจ้า
 นั้น เรตถาคตจึงเป็นสุขุมาลชาติ
 (มีตระกูลสูง) ลุถึงความสุขเกินกว่า
 รอยเทา อนึ่ง เมื่อเรตถาคตจะ
 บำเพ็ญทาน(บารมี)ให้บริบูรณ์ ไ้
 ถวาย(ทาน)แล้วแด่พระสยัมภูเจ้านั้น
 อย่างนี้.

จรียาแห่งสังขพราหมณ์ที่ ๒ จบ.

^๑ ก. ตตถ.

^๒ ฉ. อี. เตเนวาทิ.

^๑ ทักขิไณยบุคคล หมายถึง ผู้สมควรแต่
 ทักขินาทาน.

๓. กุรุราชจริย^๑

๒๐. ปุณาปรีย์ ยทา โหมิ
อินทปตฺเต^๒ ปุรุตฺตเม
ราชา ธนญชโย นาม
กุสฺเสหิ ทสฺสุปากโต.

๒๑. กาลิงฺครภูจวิสยา
พฺราหฺมณา อุปคณฺฐ มั
อายาจุ มั หตฺถินาคั
ธณฺณั มงฺกฺลสฺสมตฺต.

๒๒. อวฺภูจโก ชนฺปโท
ทฺพฺภิกฺโข ฉาตโก มหา

๓. จริยาแห่งพระราชเจ้าแคว้นกุรุ

๒๐. อีกครั้งหนึ่ง เมื่อครั้งเราตถาคต
(เกิด)เป็นพระราชเจ้านามว่าพระเจ้า
ธัญชยะ ครองแคว้นอินทปัตถะ
เมืองอันล้ำเลิศ ประกอบด้วยกุศล
(คือบุญกิริยาวัตถุเป็นต้น) ๑๐ ประ-
การนั้น.

๒๑. มีพวกพราหมณ์ ชาวแคว้นกาลิงครัฐ
เข้ามาหาเราตถาคต ขอขางตัว
ประเสริฐ มีบุญ (คือความสง่างาม
เป็นเลิศ นำทรัพย์สินมาให้) ซึ่งชาว
โลกยกย่องเป็นขางมงคล กะเรา
ตถาคตว่า.

๒๒. ชนบท(คือเมืองของข้าพระองค์)เกิด
ฝนแล้ง ทพภิกขภัย^๑ และฉาตภภัย^๒

^๑ โป. ก. กุรุชมฺมจริย.

^๒ สี. อินทปตฺเต.

^๑ ทพภิกขภัย ภัยคือการขาดแคลนอาหารมี
ข้าวเป็นต้น.

^๒ ฉาตภภัย ภัยคือการอดอาหาร.

- ทหาที ปวรื นาคี
 นีล อญชนสวหย์.
๒๓. น เม ยาจกมณูปตเต
 ปฏิกุเขโป อญจโว
 มา เม ภิชชิ สมาทานัน
 ทสสามิ วิปุล คช.
๒๔. นาคี กเหตฺวา โสณฺทาย
 ภิงฺกาเร^๑ รตนามเย
 ชลฺ หตฺเต อากิริตฺวา
 พฺราหฺมณานัน อท คช.
๒๕. ตสฺส นาเค ปทินฺนมหิ
 อมจฺจา เอตทพฺรุ
- ใหญ่หลวง ขอพระองค์จงพระราชทาน
 ช่างปลายตัวประเสริฐ ชื่อว่าอัญชนะ
 มีสี่กายเขี้ยวคราม (แกพวกขาพระ-
 องค์)เถิด.
๒๓. เราตกตึกคิดว่า เมื่อ(พราหมณ์ผู้ขอ)
 ใดมาถึงแล้ว การห้ามเสียไม่สมควร
 แก่เราเลย การสมาทาน(คือถือการ
 บำเพ็ญทานบารมีเป็นข้อปฏิบัติ) ของ
 เราอย่าใดแตกทำลายเสียเลย เรา
 จักให้ช่าง(มงคล)ยิ่งใหญ่ กิ่งนี้แล้ว.
๒๔. ทรงจับวงข้างตัวประเสริฐมาวาง
 บนมือของพวกพราหมณ์ แล้วทรงหลัง
 นำ ควยพระเต้านำ ทำควยรัตนะ
 ประทานช่างให้ไป.
๒๕. เมื่อพระราชาขึ้น ทรงประทานช่าง
 ตัวประเสริฐแล้ว พวกอำมาตย์พากัน

^๑ ส. ภิงกาเร.

กีนุ ตูยหัง วรันนาคัง
 ยาจกานัน ปทสฺสลิ.

กราบทูล(พระราชา)ตั้งนี้ว่า เหตุไร
 หนอพระองค์ จึงทรงพระราชทาน
 ช้างตัวประเสริฐ ของพระองค์แก่
 พราหมณ์จากทั้งหลาย.

๒๖. ธณฺณิ มงฺกฺลสมฺปนฺนัง
 สงฺคามวิชยฺตุตฺตมํ
 ตสฺมี^๑ นาคเ ปทินฺนมหิ
 กิณฺเต รชฺชํ กริสฺสตี.

๒๖. พระองค์ประทานช้างมีบุญ สมบูรณ์
 คุ้มคุณอันเป็นมงคล เป็นช้างสูงส่ง
 ในการชนะสงคราม ให้แก่พราหมณ์
 ยากไปเสีย เมื่อพระองค์ทรงประ-
 ทานช้างนั้นไปแล้ว พระองค์จักเสวย
 ราชสมบัติได้อย่างไร (คือราชสมบัติ
 จักสูญสลายไป).

๒๗. รชฺชมฺปิ เม ทเท สพฺพํ
 สรีริ ทชฺชมฺตฺตโน
 สพฺพญฺญตํ ปิยํ มยฺหัง
 ตสฺมา นาคัง อทาสฺหนฺติ.

๒๗. (พระราชาตรัสว่า) แมราชสมบัติ
 ทั้งหมด เราก็จึงให้ ถึงสรีระของตน
 เราก็จึงให้ เพราะพระสัพพัญญุตญาณ
 เป็นที่รักของเรา ฉะนั้นเราจึงได้ให้
 ช้างตัวประเสริฐ ฉะนั้นแล.

กุรฺุราชาจริยํ ตติยํ.

จริยาแห่งพระราชาแคว้นกุรุที่ ๓ จบ.

^๑ ก. ตสฺส.

๔. มหาสุทนต์สนะจริยา^๑

๒๘. กุสาวตีมเหสี นคเร
 ยथा อาสี มเหสีปติ
 มหาสุทนต์สนะ นาม
 จกุกวตตี มหพพโล.

๒๙. ตตฺถาหิ ทิวเส ติกฺขตฺตุ
 โฆสาเปมิ ทธี ทธี
 โโก ก็ อิจฺฉติ ปตฺถเถติ
 กสฺส ก็ ทียตุ ธนั.

๓๐. โโก ฉาตโก โโก ตลีโต
 โโก มาลั โโก วิเลปนั

๔. จริยาแห่งพระเจ้ามหาสุทนต์สนะ

๒๘. เมื่อครั้ง เราตถาคต (เกิด) เป็น
 พระเจ้าแผ่นดินนครกุสาวตี มี
 นามว่าพระเจ้าสุทนต์สนะเป็นพระเจ้า
 จักรพรรดิ มีกองทัพใหญ่โตนั้น.

๒๙. เราตถาคต ได้สั่งให้ประกาศในนคร
 นั้น ณ ที่นั้น^๑ ๆ ทุกวัน วันละ ๓ ครั้ง
 ว่า (พราหมณ์เป็นต้น) ใครก็ตาม
 ต้องการปรารถนาสิ่งไร (มีข้าว
 เป็นต้น ก็จงมาเอาสิ่งนั้นไป) ทรัพย์
 สิ่งไร ๆ (ของเรา) จงให้ปันแก่
 ใคร ๆ (ที่ต้องการสิ่งนั้น).

๓๐. ใครหิว ใครกระหาย (ก็จงมาเอา
 สิ่งนั้น ๆ ไป) ใครต้องการดอกไม้

^๑ ที. มหา. ๑๐/๑๔๖,

ข. ชา. ๒๗/๓๑.

^๑ ที่นั้น ๆ คือทั้งภายในและภายนอกกำแพง
 เมือง.

นानารตฺตานิ วตฺถานิ

โก นคฺโก ปริหิสีสฺสตี.

ใครต้องการเครื่องลูบไล้ ต้องการ
ผ้าย้อมสีต่าง ๆ (ก็จงมาเอาสิ่งนั้น ๆ
ไป) ใครขาดแคลนผ้า (ก็จงมา
เอาไป) จักไถ่คุ้มหม.

๓๑. โก ปเถ ฉตฺตมา เทติ

โกปาหนา มุฑฺดู สุภา

อิตฺติ สายญฺจ ปาโต จ

โฆสาเปมิ ทฺทึ ทฺทึ.

๓๑. ใครต้องการนม ต้องการรองเท้า
อ่อนนุ่มสวยงาม ไปไหนหนทาง ก็จง
มาเอาสิ่งนั้น ๆ ไป เราตถาคตให้
ประกาศดังนี้ ในที่นั้น ๆ ทุ้งเวลาเย็น
เวลาเช้า (และเวลากลางวันทุกวัน)
ด้วยประการฉะนี้.

๓๒. น ทํ ทสฺสุ จาเนสุ

นปิ จานสฺเตสุ วา

อเนกสฺตจฺจาเนสุ

ปฏฺยิตฺตํ ยาจเก ฌนํ.

๓๒. ทานนั้น เราตถาคตจะไต่จัดตั้งไว้
๑๐ แห่ง หรือ ๑๐๐ แห่ง ก็ห้ามมิได้
แต่ไต่จัดตั้งทรัพย์ สำหรับยากไว้
หลายร้อยแห่ง.

๓๓. ทิวา วา ยฺทึ วา รตฺตํ

ยฺทึ เอตฺติ วณฺพิพโก

๓๓. วณฺพิก^๑ จะมา (ถึง) ในเวลากลางวัน
หรือกลางคืนก็ตาม เขาย่อมไต่

^๑ วณฺพิก คือคนขอทานโดยร้องเพลงขอ.

- ลหุธา ยทิจจกั โภคั
ปฺรหตุโถว กจฺจติ.
๓๔. เอวรูปั มหาทานั
อทาสี ยาวซีวิกั
นปาทั เทสฺสั ธนั ทมฺมิ
นปิ นตฺถิ นิจโย มยิ.
๓๕. ยถาปิ อาตุโร นาม
โรคโต ปริมุคฺติยา
ธเนน เวชฺชั ตปฺเปตฺวา
โรคโต ปริมุจฺจติ.
๓๖. ตถเวทํ ชานมานโน
ปริปุเรตุํ อเสสโต
อุณมนั ปุริยิตุํ
เทมิ ทานั วณิพฺพเก
- โภคะ^๑ ตามที่ตนปรารถนาไปเต็มมือ
ที่เดียว.
๓๔. เราตถาคต ได้ใหม่หาทานเห็นปานนี้
จนตลอดชีวิต ทั้งจะได้ให้ทรัพย์ที่
น่าซังกก็หามิได้ ทั้งการสั่งสมทรัพย์ไว้
ไกลตัวเราตถาคต จะไม่มีเลย ก็หา
มิได้.
๓๕. คนเจ็บ ปรารถนาจะพ้นจากความ
เจ็บไข้ ได้ยิ่งหมอให้พอใจด้วยทรัพย์
แล้ว ยอมพ้นจากความเจ็บไข้ได้
ฉันท.
๓๖. เราตถาคตก็ฉันทนั้น รู้อยู่ (ว่าการ
เสียดสละทรัพย์สมบัติทั้งหมดนี้ เป็น
ทานบารมี และเป็นอุบายที่จะยังสัตว์
ให้พ้นจากกิเลสเป็นตน) เพื่อที่จะ

^๑ โภคะ หมายถึง ไทยธรรมของควรให้.

นिरालโย อปจจาโส
 สมโพธิมनुปัตติยาตี.

(ยังอัคราศัยของสัตว์ทั้งหลาย และ
 ของตนเอง) ให้เต็มเปี่ยม(และทั้ง)
 เพื่อที่จะยังใจ(ของเรา)ซึ่งยังพร่อง
 อยู่ให้เต็ม โดยหาส่วนเหลือมิได้
 เราตถาคต จึงเป็นผู้ไม่มีความเสีย-
 คาย ไม่หวังผลตอบแทน ให้ท่านแก
 วณิพก เพื่อบรรลुพระสัมโพธิญาณ
 ฉะนี้แล.

มหาสุทสุสนจริยํ จตุตถํ.

จริยาแห่งพระเจ้ามหาสุทสุสนะที่ ๔ จบ.

๕. มหาโควินทจรีย^๑

๓๗. ปุณาปรึ ยทา โหมิ
 สัตตราชปุโรหิตโต
 ปุชิโต นรเทเวหิ
 มหาโควินทพราหมโณ.
๓๘. ตทาทิ สัตตราชเชสุ
 ยิ เม อาสิ อุปายันิ
 เตน เทมิ มหาทานิ
 อุกุโขภ^๒ิ สาครูปมิ.

๕. จรียาแห่งมหาโควินทพราหมณ์

๓๗. อีกครั้งหนึ่ง เมื่อครั้งเราตถาคตเป็น
 พราหมณ์ นามว่า มหาโควินทะ เป็น
 ปุโรหิตของพระราชา ๗ พระองค์
 (มีพระเจ้าสัตตฤเป็นต้น) อันนรชน
 และเทวดา(ยกย่อง)บูชาแล้ว.
๓๘. ครั้งนั้น เราตถาคต ได้ใหม่หาทาน
 อันข้าศึกทั้งภายใน (คือกิเลส) และ
 ภายนอกจะให้งำเรบมิได้ ด้วยเครื่อง
 บรรณาการ อันมีแล้วแก่เราตถาคต
 ในราชอาณาจักรทั้ง ๗ นั้น อุปมา
 ดั่งน้ำในสมุทรสาคร อันไม่กำเรบ
 (คือชาวโลกมิอาจนำไปให้หมดสิ้นได้)
 ฉะนั้น.

^๑ ที. มหา. ๑๐/๒๕๒.

^๒ ม. อุกุโขภัก.

๓๘. น เม เทสส์ ธนธณฺณํ
 นปี นคฺถิ นิจโย มยิ
 สพฺพญฺญตฺตํ ปิยํ มยฺหํ
 ตสฺมา เทมิ วรํ ธนฺนติ.

มหาโควินทจริยํ ปญฺจมํ.

๓๘. เราตถาคคตจะช้งทรัพย์และข้าวเปลือก
 ก็ห้ามได้ และเราตถาคคตจะไม่มีการ
 ล้งสมเลยก็ห้ามได้ แต่พระสัพพัญญุต-
 ญาณเป็นที่รักของเรา ฉะนั้น เรา
 ตถาคคต จึงได้ให้ทรัพย์อันประเสริฐ
 เป็นทานฉะนี้แล.

จริยาแห่งมหาโควินทพราหมณที่ ๕ จบ.

๖. เนมิราชจริย^๑

๔๐. ปุณาปรีย์ ยทา โหมิ
 มิถิลายั ปุรุตฺตเม
 เนมิ นาม มหาราชา
 ปณฺธิโต กุสลตฺติโก.
๔๑. ตทาหิ มาปยิตฺวาน
 จตุสฺสาลิ จตุมุขี
 ตตฺถ ทานิ ปวตฺเตสิ
 มิกปกฺขินราทินิ^๒
๔๒. อจฺฉาตฺนญฺจ สยนิ
 อนฺนิ ปานญฺจ โภชนิ
 อพฺโพจฺฉินฺนิ กริตฺวาน
 มหาทานิ ปวตฺตยิ.

๖. จริยาแห่งพระเจ้าเนมิราช

๔๐. อีกครั้งหนึ่ง เมื่อครั้งเราตถาคต
 (เกิด) เป็นมหาราช ครอบแ้วน
 มิถิลานครอันสูงส่ง มีนามว่าพระเจ้า
 เนมิราช เป็นบัณฑิต ต้องการกุศลนั้น.
๔๑. เราตถาคตให้สร้างศาลา(โรงทาน)
 ๔ หลัง (ในทิศทั้ง ๔) และศาลา
 ๔ หน้า (ใจกลางเมือง) แล้วไต่ย้ง
 ทาน (การให้ปัน) ให้เป็นไปแล้ว
 แก่นื้อ นก และคนเป็นต้น ณ ที่นั้น.
๔๒. ไต่ตรงย้งมหาทาน คือ เครื่องนุ่งห่ม
 ที่นอน ข้าว น้ำ และโภชนะให้เป็น
 ไปมิไต่ขาด(คือให้เป็นไปทั้งกลางวัน
 และกลางคืน จนตลอดพระชนมายุ).

^๑ ขุ. ชา. ๒๘/๑๔๘,
 โป. ฉ. นิมิราชจริย.

^๒ อี. นรนาริน.